

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

**Ημερήσιος Τύπος και αντίληψη για το δίκαιο: δύο
ενδεικτικές περιπτώσεις δημοσιευμάτων για το αδίκημα της
λαθρεμπορίας**

Διπλωματική Εργασία
Σορώτου Τριάδα
Α.Μ. 3216Μ009

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή:

1. Δρ. Ιωάννα Τσίγκανου (επιβλέπουσα, Δ/ντρια Ερευνών, ΕΚΚΕ)
2. Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφονίτου
3. Καθηγητής Γρηγόρης Λάζος

Αθήνα, Δεκέμβριος 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1: Το κοινό περί δικαίου αίσθημα

1.1 Σχέση με το Φυσικό Δίκαιο

1.1.1 Σοφιστές

1.1.2 Πλάτωνας

1.1.3 Αριστοτέλης

1.2 Το φυσικό Δίκαιο κατά τον Μεσαίωνα

1.3 Αναγέννηση και Φυσικό Δίκαιο

1.4 Το κοινό περί δικαίου αίσθημα σε κοινωνιολόγους/νομικούς

1.5 Ηθική και Δίκαιο

1.6 Αίσθημα δικαίου και Δικαστήρια: Ερευνητικά πορίσματα

Κεφάλαιο 2: Οικονομικά εγκλήματα

2.1 Το λαθρεμπόριο ως οικονομικό ή οργανωμένο έγκλημα

2.2 Εγκλήματα Λευκού Περιλαιμίου- Sutherland

2.3 Οικονομικό έγκλημα ή αδίκημα ;

2.4 Λαθρεμπόριο

Κεφάλαιο 3: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

3.1 Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μ.Μ.Ε.

3.2 Κατασκευή των ειδήσεων και στερεότυπα

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία

1.1 Εργαλεία

1.2 Σώμα ανάλυσης-Corpus

1.3.Οι ενδεικτικές περιπτώσεις λαθρεμπορίας που μελετήθηκαν

Κεφάλαιο 2: Ευρήματα

2.1 Ο εννοιολογικός επικαθορισμός των όρων

2.2 Θεματικές κατηγορίες υπόθεσης λαθρεμπορίας τσιγάρων

2.3 Αποτελέσματα ποσοτικής καταγραφής και ανάλυσης λόγου (επί του συνόλου των εφημερίδων για την υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων)

2.3.1 «Καθημερινή»

2.3.2 «Ριζοσπάστης»

2.3.3 «Η Αυγή»

2.3.4 «Εφημερίδα των Συντακτών»

2.4 Θεματικές κατηγορίες υπόθεσης λαθρεμπορίας καυσίμων

2.5 Αποτελέσματα ποσοτικής καταγραφής και ανάλυσης λόγου (επί του συνόλου των εφημερίδων για την υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων)

2.5.1 «Καθημερινή»

2.5.2 «Ριζοσπάστης»

2.5.3 «Η Αυγή»

2.5.4 «Εφημερίδα των Συντακτών»

2.5.5 «Ελευθεροτυπία»

Συμπεράσματα

Βιβλιογραφία

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως αντικείμενο τη διερεύνηση των αντιλήψεων για το αίσθημα δικαίου, όπως προκύπτουν από την μελέτη δευτερογενών πηγών και πιο συγκεκριμένα- δημοσιευμάτων δύο υποθέσεων λαθρεμπορίας στον εθνικό ημερήσιο Τύπο. Εξ αυτού του λόγου καθίσταται αναγκαία σε θεωρητικό επίπεδο η αποσαφήνιση του όρου «κοινό περί δικαίου αίσθημα», το οποίο πηγάζει και θεμελιώνεται στο φυσικό δίκαιο.

Σχετικά με την έρευνα για την ανάδειξη των όψεων του αισθήματος δικαίου, το «δείγμα» αποτέλεσαν οι εφημερίδες «Καθημερινή», «Ριζοσπάστης», «Αυγή», «Εφημερίδα των Συντακτών» και «Ελευθεροτυπία». Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι αυτό της κλασσικής θεματικής ανάλυσης.

Λέξεις-Κλειδιά

Αίσθημα δικαίου, κοινό περί δικαίου αίσθημα, φυσικό δίκαιο, φυσικοί νόμοι, οργανωμένο έγκλημα, οικονομικό έγκλημα, White Collar Crime, Ημερήσιος Τύπος, δίκαιο, ηθική, ισότητα, κοινωνικό συμφέρον.

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των αντιλήψεων για το δίκαιο όπως αυτές προωθούνται μέσα από ενδεικτικά δημοσιεύματα αδικημάτων μέσα στον ημερήσιο Τύπο, και πιο συγκεκριμένα μέσα από δύο ενδεικτικές περιπτώσεις δημοσιευμάτων για το αδίκημα της λαθρεμπορίας.

Εξ αυτού του λόγου ο πρώτος βασικός θεματικός άξονας της παρούσας εργασίας σχετίζεται με το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Καταρχάς, κρίνεται αναγκαία μια σχετική διερεύνηση της έννοιας του κοινού περί δικαίου αισθήματος, από την οποία προκύπτει η άμεση σχέση της με το Φυσικό Δίκαιο. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή του Φυσικού Δικαίου, επομένως και των βασικών πτυχών του αισθήματος δικαίου. Ακολουθεί μια συνοπτική ανάλυση της σχέσης του Δικαίου με την Ηθική. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό και αφορούν το αίσθημα δικαίου σε σχέση με τα δικαστήρια και την απονομή δικαιοσύνης. Ποια είναι η γνώμη των πολιτών σχετικά με την αμεροληψία των δικαστών; Τρέφει το κοινό εμπιστοσύνη προς το Σύστημα Απονομής Δικαιοσύνης για μια δίκαιη κρίση;

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται εξ ολοκλήρου με τα οικονομικά εγκλήματα. Το αντικείμενο της έρευνας αποτελείται από δημοσιεύματα δύο υποθέσεων λαθρεμπορίας. Παρά το γεγονός πως το αδίκημα της λαθρεμπορίας διχάζει τη βιβλιογραφία και τις υπάρχουσες εθνικές και διεθνείς τυπολογίες ως προς το αν ανήκει στο «οργανωμένο» ή το «οικονομικό έγκλημα», στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθούμε στις οικονομικές προβολές του αδικήματος αυτού μέσα από σχετικά δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου. Αν και υπήρχαν αναφορές στα δημοσιεύματα περί διαπλοκής και διαφθοράς δημοσίων υπαλλήλων, ωστόσο τα στοιχεία που επικράτησαν αριθμητικά και ποιοτικά αναφέρονταν στην οικονομική ζημία που επήλθε στο κράτος από την μη καταβολή των εκάστοτε δασμών και φόρων. Φαινόμενα διαπλοκής και διαφθοράς τα οποία εντοπίστηκαν στα σχετικά δημοσιεύματα εμφανίζουν μια κυρίαρχη ηθική διάσταση και δεν αναφέρονται σε στοιχεία που να θεμελιώνουν την εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος. Ως εκ τούτου, στην παρούσα μελέτη είναι το υλικό αυτό που καθοδηγεί την ανάλυση και όχι προκατασκευασμένες εννοιολογικές διακρίσεις και τυπολογίες.

Στη συνέχεια, τα οικονομικά εγκλήματα, ως έννοια γένους, συνδέονται άμεσα, όπως θα παρουσιάσουμε στο κεφάλαιο 2.2, με τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου σύμφωνα με τον Sutherland, καθώς και με τα εγκλήματα επαγγελματικής απασχόλησης, που συσχετίζονται με τα οικονομικά εγκλήματα ως έννοιες είδους. Οι ιδιαιτερότητες των παραπάνω εγκλημάτων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και η υψηλή κοινωνικο -οικονομική κατάσταση του δράστη, η άγνοια των θυμάτων, οι ενδοιασμοί στην καταγγελία τους (που εμφανίζονται περισσότερο συχνά στα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου) καθώς και η δυσκολία απόδειξης του πραγματικού ενόχου εξαιτίας της πολυεπίπεδης ιεραρχίας σε εταιρείες, καθιστούν δύσκολο ακόμα και τον χαρακτηρισμό τους ως εγκλήματα. Στη βιβλιογραφία διακρίνεται μια αντιπαράθεση σχετικά με τον χαρακτηρισμό τέτοιων πράξεων αφενός ως εγκλήματα, ένας όρος με ιδιαίτερα βαρύ κοινωνικό στίγμα κι αφετέρου ως αδικήματα, ένας εκλεπτυσμένος όρος που απαλείφει το ηθικό κόστος διάπραξης.

Αναμφισβήτητα, τα Μ.Μ.Ε. έχουν εισχωρήσει στην καθημερινότητά μας σε τέτοιο βαθμό που να χαρακτηρίζονται και ως τέταρτη εξουσία. Όπως υποστηρίζεται, ο τρόπος που παρουσιάζουν τις ειδήσεις επηρεάζει τον τρόπο που το κοινό αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει την πραγματικότητα. Μεγάλο μέρος του κοινού δεν έχει άμεση γνώση για το έγκλημα. Για την πλειονότητα του κοινωνικού συνόλου τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν το μέσο της πληροφόρησής του.¹ Τα εγκλήματα τα οποία κατά κύριο λόγο παρουσιάζονται από τα Μ.Μ.Ε., αλλά και το προφίλ των δραστών, όπως αυτό σκιαγραφείται διαφέρουν από τα οικονομικά εγκλήματα και τους δράστες αυτών. Η επιλεκτική παρουσίαση αδικημάτων επηρεάζει την άποψη που έχει το κοινό και κατ' επέκταση την αντεγκληματική πολιτική. Όπως αναφέρεται στο κεφάλαιο 3.1 πραγματοποιείται μια «κατασκευή» της κοινωνικής πραγματικότητας αλλά και κατασκευή στερεοτύπων.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας το καταλαμβάνει η έρευνα την οποία εκπονήσαμε. Στην έρευνά μας χρησιμοποιείται η ποιοτική μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου, με τη χρήση θεματικών κατηγοριών και υποκατηγοριών, για να διαπιστωθεί ποιές όψεις του κοινού περί δικαίου αισθήματος αναδύονται κατά την μελέτη των δημοσιευμάτων των υποθέσεων λαθρεμπορίας που επιλέχθηκαν. Η έρευνα

¹ Λαμπροπούλου, Έ., «Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: η περίπτωση της βίας και της Εγκληματικότητας», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σελ.31-33.

βασίζεται στην ανάλυση πέντε εφημερίδων, της «Καθημερινής», του «ΡΙζοσπάστη», της «Αυγής», της «Εφημερίδας των Συντακτών» και της «Ελευθεροτυπίας», οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ πολιτικό φάσμα και αφορά την ανάλυση του κυρίως σώματος αυτών. Επιλέχθηκαν δύο υποθέσεις αδικημάτων λαθρεμπορίας και πιο συγκεκριμένα μια υπόθεση λαθρεμπορίας καπνού και μία υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων. Σε αυτό το σημείο να σημειωθεί πως η αναφορά στα δύο αυτά αδικήματα γίνεται και με τους όρους «οικονομικά εγκλήματα», όπως τα ορίζει ο Sutherland με την έννοια των white collar crimes. Κριτήρια για την επιλογή των παραπάνω υποθέσεων αποτέλεσαν τόσο το έντονο προσωπικό ενδιαφέρον μου, όσο και η επάρκεια υλικού που υπήρχε στον Τύπο.

Από την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου των δημοσιευμάτων του Τύπου, προκύπτει πως η πτυχή του κοινού περί δικαίου αισθήματος που αναδύεται αφορά κατά κύριο λόγο, την *κατηγορία* ανάλυσης του «*ορθώς πράττειν*». Οι παράνομες πράξεις που τελέστηκαν εκλαμβάνονται ως τέτοιες από το κοινό και επί αυτής της βάσης προωθείται και μια αντίληψη τιμωρίας των δραστών για λόγους αποκατάστασης της «παρά το ορθώς πράττειν» συμπεριφοράς, καθώς και για λόγους ισονομίας και ισότητας μεταξύ των πολιτών απέναντι στο νόμο και την εφαρμογή του. Μάλιστα στη περίπτωση όπου η κύρωση – τιμωρία εμφανίζεται ότι περιλαμβάνει και «παράπλευρες συνέπειες», προωθείται μια αντίληψη εξισορρόπησης της *ζημίας* που προέρχεται τόσο από το «μη ορθώς πράττειν» και των συνεπειών της κύρωσης. Με αυτόν τον τρόπο προωθείται μια αντίληψη «συγχώρησης» της παράνομης πράξης που υπηρετεί το στόχο της διασφάλισης κοινωνικής συναίνεσης. Αυτό το στόχο εξυπηρετούν τα δημοσιεύματα που εξετάστηκαν επιστρατεύοντας και τις *κατηγορίες* ανάλυσης του «κοινωνικού συμφέροντος» και της «ηθικής».

Η ανάλυσή μας τέλος μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο τρόπος με τον οποίο ο Τύπος παρουσιάζει τις δύο ενδεικτικές περιπτώσεις λαθρεμπορίας που εξετάσαμε προωθεί την πως άποψη τέτοιου είδους παραβάσεις θεωρούνται πράξεις άξιες τιμωρίας, ως παράνομες, όχι όμως και εγκληματικές. Η δε παράμετρος της τρέχουσας οικονομικής κρίσης φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη των όψεων του κοινού περί δικαίου αισθήματος που εντοπίστηκαν από τον ημερήσιο Τύπο στις περιπτώσεις που εξετάστηκαν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1: Το κοινό περί δικαίου αίσθημα

Ο ορισμός του «αισθήματος δικαίου» ή αλλιώς «κοινό περί δικαίου αίσθημα» καθίσταται δύσκολο εγχείρημα. Οι όροι αυτοί εκλαμβάνονται στο κείμενο ως συνώνυμοι και εφεξής χρησιμοποιούνται εκ περιτροπής. Σχετικά με το κοινό περί δικαίου αίσθημα αναφέρεται ότι *«πρόκειται για τη συνείδηση περί δικαίου την οποία συμμερίζεται η πλειοψηφία μιας κοινότητας ανθρώπων γενικά ή σε μια συγκεκριμένη περίπτωση απονομής του και η οποία μπορεί ενδεχομένως να έρχεται σε σύγκρουση με τους ισχύοντες κανόνες του δικαίου που θεσπίζονται από τις επίσημες αρχές»*.² Συνιστά προϊόν συγκροτημένων κοινωνιών και ευνομούμενων κρατών, το οποίο ορίζει το δικαιοσύνη σύστημα της πολιτείας, που κατοχυρώνει, μεταξύ άλλων, τα όρια της ελευθερίας του ατόμου στο πλαίσιο της διαβίωσης εντός ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συνόλου. Δεν αποτελεί υλοποίηση των νόμων της φυσικής, αλλά μια αντικειμενική αρχή που ορίζει και ρυθμίζει τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των κοινωνιών και τις σχέσεις πολιτών – πολιτείας.³ Όπως έγραψε ο Πρωταγόρας, *«καμία ανθρώπινη κοινωνία δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν διέπεται από το αίσθημα του Δικαίου και της Ηθικής»*. Οι έννοιες αυτές είναι αλληλένδετες και περιλαμβάνουν, κατά τον Πρωταγόρα, την κοινή αντίληψη για το δίκαιο. Αυτή ορίζει ή θα έπρεπε να ορίζει την απονομή της δικαιοσύνης και τη λειτουργία του ευνομούμενου δημοκρατούμενου κράτους.

1.1 Σχέση με το Φυσικό Δίκαιο

Το δίκαιο έχει διττή σημασία: Η μία σημασία αναφέρεται στο δίκαιο ως *«σύνολο των γενικών και αφηρημένων κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν ετερόνομα και επιτακτικά την εξωτερική συμπεριφορά των μελών μιας κοινωνίας που είναι οργανωμένη*

² «Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό Λεξικό», Εκδόσεις Μένανδρος, Αθήνα, 1995, Τόμος 5, Μπάλιας Ε., Λήμμα συνείδηση περί δικαίου, σελ. 72.

³ Κοτρογιάννος, Δ., «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινα δικαιώματα», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 75, 1989, 46-88, σελ. 59.

σε κράτος».⁴ Ωστόσο, ο όρος δίκαιο χρησιμοποιείται και με έναν άλλον τρόπο, ως αξιολόγηση για κάτι που δεν είναι «ορθό» και αντίκειται στην έννοια της δικαιοσύνης⁵, υπό την έννοια για το τι θεωρείται σωστό και δίκαιο από την πλειονότητα των κοινωνιών.⁶ Λόγου χάρη, διατυπώνουμε την άποψη ότι δεν είναι δίκαιο να καταδικαστεί κάποιος, μακροχρόνια άνεργος, ο οποίος διέπραξε το αδίκημα της κλοπής από κατάστημα τροφίμων, με μόνο σκοπό να παράσχει τροφή στα ανήλικα παιδιά του. Στην πρώτη περίπτωση μιλάμε για το θετικό ή θετό ή τεθειμένο δίκαιο, επειδή ακριβώς έχει τεθεί από τα αρμόδια πολιτειακά όργανα και ισχύει σε ορισμένο τόπο και χρόνο. Τα παραπάνω συνιστούν μία από τις βασικές θέσεις του νομικού θετικισμού. Στον αντίποδα τούτης της θεώρησης, βρίσκεται ο νομικός ιδεαλισμός. Εδώ, υποστηρίζεται η άποψη πως πέρα από το θετικό δίκαιο υπάρχει και το φυσικό δίκαιο, το οποίο χαρακτηρίζεται ως τέλειο, αληθινό, «αιώνιο» και αμετάβλητο, ισχύει παντού και πάντα, και είναι ανώτερο από το θετικό δίκαιο.⁷ Στη φράση «κοινό περί δικαίου αίσθημα», το δίκαιο για το οποίο κάνουμε λόγο, αναφέρεται σε κάτι παραπάνω από το σύνολο των κανόνων που εφαρμόζεται σε μία χώρα μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Πρόκειται για το αποκαλούμενο «αιώνιο δίκαιο» ή τουλάχιστον εκείνο που ρέπει προς το αιώνιο, στηριζόμενο σε διαχρονικές ανθρώπινες αξίες και ιδανικά όπως η δικαιοσύνη και η ηθική. Αναφερόμαστε στο φυσικό δίκαιο. Η λειτουργία του φυσικού δικαίου τέθηκε σε ισχύ και τοποθετείται χρονικά τη στιγμή εμφάνισης των πρώτων ανθρώπων στη γη, σε αντίθεση με το νομικό δίκαιο που έπεται χρονικά και είναι απόρροια της ίδρυσης των πρώτων πόλεων για αμυντικούς λόγους.⁸

1.1.1 Σοφιστές

Η πρώτη σύλληψη της ιδέας του Φυσικού Δικαίου ανάγεται στους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους και ιδιαίτερα στους Σοφιστές του 6ου - 5ου αιώνα π.Χ. Θα μπορούσαμε να παραθέσουμε ένα διαχωρισμό των σοφιστών σε δύο κατηγορίες, όσο αυτό καθίσταται εφικτό, με κριτήριο τη θέση που υιοθέτησαν είτε υπέρ της φύσεως

⁴ Γεωργιάδης Α., «Τι είναι δίκαιο; Η νομική επιστήμη για όλους», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2018, σελ.12-13.

⁵ Το ίδιο, σελ.64-65.

⁶ Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Δεύτερη έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, Αθήνα, 2002, σελ.507, Λήμμα δικαιοσύνη.

⁷ Το ίδιο, σελ.66.

⁸ Τσαφάρας, Κ.: «Το φυσικό και το θετικό δίκαιο ως αλληλοσυμπληρούμενα είδη δικαίου», Ελληνική Φιλοσοφική επιθεώρηση 6, 1989, 167-171, 167.

είτε υπέρ του νόμου. Στους πρώτους εντάσσονται ο Ιππίας, ο Αντιφώντας, ο Λυκόφρωνας, ο Αλκιδάμαντας, ο Καλλικλής και ο Θρασύμαχος.

Κατά τον **Ιππία**, η φύση υπερέχει του νόμου, η τήρηση του οποίου δεν ταυτίζεται με το δίκαιο.⁹ Στον Πρωταγόρα του Πλάτωνα, ο **Ιππίας** φαίνεται να διατυπώνει την εξής άποψη: « Ὡ ἄνδρες, ἔφη, οἱ παρόντες, ἡγοῦμαι ἐγὼ ὑμᾶς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους καὶ πολίτας ἅπαντας εἶναι φύσει, οὐ νόμῳ· τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φύσει συγγενές ἐστιν, ὁ δὲ νόμος, τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων, πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται»¹⁰, δηλαδή, «άνδρες, που είστε εδώ, εγώ πιστεύω ότι όλοι εσεῖς είστε και συγγενεῖς και φίλοι και συμπολίτες σύμφωνα με τη φύση, όχι βάσει νόμου. Διότι το όμοιο έχει εκ φύσεως συγγένεια με το όμοιο, ενώ ο νόμος, όντας δυνάστης των ανθρώπων, σε πολλές περιστάσεις παραβιάζει τη φύση». Με έναν κατά κάποιο τρόπο κοσμοπολίτικο¹¹ προσανατολισμό, ο **Ιππίας** εξέφρασε την άποψη πως **όλοι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι**. Όσοι είναι όμοιοι φυλετικά, βάσει δεσμών συγγένειας, αποτελούν εκ φύσεως ένα σύνολο. Η φυλετική ομοιογένεια είναι το κύριο συστατικό μιας πολιτείας, και όχι ο νόμος, ο οποίος μπορεί να ορίζει αυθαίρετα το ποιος θεωρείται πολίτης, παραβιάζοντας τη φυσική τάξη. Με αυτόν τον τρόπο ο **Ιππίας** αποσκοπούσε στη διεύρυνση της έννοιας της **ισότητας**, ώστε να μην περιλαμβάνει μόνο τους ελεύθερους Αθηναίους πολίτες όπως μέχρι τότε ίσχυε.¹² Χαρακτηριστικό, λοιπόν, της δικαιοσύνης είναι η **ισότητα**.

Παρομοίως, οι **Λυκόφρωνας** και **Αλκιδάμαντας** υπήρξαν υπερασπιστές της **ισότητας** των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, ο **Λυκόφρωνας** ανέφερε πως δεν υπάρχουν διαφορές στη φύση και χαρακτηρισμοί καλής ή κακής καταγωγής. Η ευγένεια (με την έννοια της αριστοκρατικής καταγωγής) ουδεμία σχέση έχει με το «φυσικό δίκαιο», είναι ένα δημιούργημα της πολιτικής κοινωνίας. Όπως έχει τονίσει και ο **Αλκιδάμας**, «*η θεότητα έπλασε όλους τους ανθρώπους ίσους, η φύση δεν έκανε κανένα δούλο*».

Για τον **Αντιφώντα**, οι νόμοι είναι αποτέλεσμα σύμβασης, κάτι που αποτέλεσε τη βάση για την ιδέα του κοινωνικού συμβολαίου που διατυπώθηκε από τους νεότερους φιλοσόφους. Αντίθετα, το φυσικό δίκαιο ήταν ανώτερο από τους νόμους της πόλης

⁹ Όπως διασώζεται στον Ξενοφώντα για τον Ιππία: « μόνο σε μια πόλη όπου οι συνθήκες είναι τέλειες εκεί ίσως αλλά μόνο εκεί το νόμιμο μπορούσε να ταυτίζεται με το δίκαιο», βλ. Μίχα, Μ., «Το «φυσικό δίκαιο» στους Σοφιστές και στους Κυνικούς», εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννινα, 1985, σελ. 21.

¹⁰ Πλάτων, *Πρωταγόρας* 337c-d.

¹¹ Με τον όρο κοσμοπολίτικο νοείται η ιδεολογία όπου όλες οι εθνικές κοινότητες ανθρώπων ανήκουν σε μια μοναδική κοινότητα που είναι βασισμένη σε μια κοινή ηθική. Ο κοσμοπολίτης νιώθει πρωταρχικά «πολίτης του κόσμου», μέλος της παγκόσμιας κοινότητας, της «κοσμόπολης».

¹² Μίχα, Μ., «Το «φυσικό δίκαιο» στους Σοφιστές και στους Κυνικούς», 1985, ό.π., σελ.23.

γιατί ήταν **έμφυτο και αναγκαίο** και όχι αυθαίρετα επιβαλλόμενο όπως οι νόμοι.¹³ Επειδή η φύση είναι ίδια απέναντι σε όλους, για τον λόγο αυτό και το φυσικό δίκαιο προασπίζεται την **ισότητα** όλων.¹⁴ Συγκεκριμένα, όπως τονίζει «φύσει πάντα πάντες ομοίως πεφύκαμεν και βάρβαροι και Έλληνες είναι», δηλαδή οι άνθρωποι φτιάχτηκαν να είναι όλοι όμοιοι και βάρβαροι και Έλληνες, προβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο και έναν κοσμοπολιτισμό.¹⁵

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του **Θρασύμαχου**. Κατά τον Θρασύμαχο σε όλες τις πόλεις, ανεξαρτήτως πολιτεύματος, κυριαρχεί εκείνος που ασκεί την εξουσία. Και είναι φανερό ότι επιτελεί το νομοθετικό του έργο αποσκοπώντας στην ικανοποίηση των συμφερόντων του, δεδομένου ότι ο καθένας θα καθιέρωνε τους νόμους υπηρετώντας το συμφέρον του. Οι νόμοι εξαιτίας του γεγονότος πως εξέφραζαν τη θέληση του πιο ισχυρού και όχι του συνόλου, **τυραννούσαν ολοκληρωτικά τους ανθρώπους και αντιτάσσονταν σε πολλά τη φύση, με την έννοια του φυσικού δικαίου**.¹⁶

Αντίθετα, για τον **Καλλικλή** οι νόμοι ταυτίζονται με ένα φραγμό. Δημιουργήθηκαν από τους αδύναμους ανθρώπους, οι οποίοι συνιστούν και την πλειοψηφία, με σκοπό να προστατευθούν από τους ισχυρούς, εμποδίζοντάς τους να καλλιεργήσουν τα φυσικά πλεονεκτήματα που απέρρεαν από τη δύναμή τους. **Στο «φυσικό δίκαιο» δεν ενυπάρχει η ισότητα, όπως υποστήριζαν ο Αντιφώντας, ο Ιππίας, ο Λυκόφρωνας και ο Αλκιδάμαντας αλλά οι καλύτεροι και οι πιο δυνατοί έχουν περισσότερα προνόμια κάνοντας τους ανθρώπους ανόμοιους μεταξύ τους**.¹⁷

¹³ «δικαιοσύνη <οὐν> τὰ τῆς πό<λεω>ς νόμιμα, <έν> ἢ ἂν πολιτεύηται τις, μὴ <παρ>αβαίνειν. Χρῆτ' ἂν οὐν ἄνθρωπος μάλιστα ἑαυτῷ ζυμφερόντως δικαιοσύνη, εἰ μετὰ μὲν μαρτύρων τοὺς νόμους μεγάλ<ο>υς ἄγοι, μονούμενος δὲ μαρτύρων τὰ τῆς φύσεως· τὰ μὲν γὰρ τῶν νόμων <ἐπίθ>ετα, τὰ δὲ <τῆς> φύσεως ἀ<να>γκά<α>· καὶ τὰ <μὲν> τῶν νό<μων> ὁμολογηθ<έντ>α οὐ φύν<τ' ἐστί>ν, τὰ δὲ τῆς φύσεως φύν<τα οὐχ> ὁμολογη/θέντα», από μετάφραση «

Η δικαιοσύνη λοιπόν είναι να μην παραβιάζει κάποιος τους νόμους της πόλης στην οποία τυχόν είναι πολίτης. Ο άνθρωπος θα χρησιμοποιούσε τη δικαιοσύνη με πολύ μεγάλο όφελος για τον εαυτό του, εάν παρουσία μαρτύρων τηρούσε τους νόμους, ενώ όταν απομονωνόταν από τους άλλους ανθρώπους τηρούσε αυτά που επιτάσσει η φύση· διότι οι επιταγές των νόμων είναι αυθαίρετα επιβαλλόμενες ενώ της φύσης είναι αναγκαίες. Και οι επιταγές των νόμων είναι δημιουργήματα σύμβασης και όχι της φύσεως, ενώ οι επιταγές της φύσεως είναι δημιουργήματα της φύσεως και όχι σύμβασης», βλ. σελ.19-22, Κοτοπούλη Μ., Πτυχιακή Εργασία «Φύσις και Νόμος στη Διδασκαλία των Σοφιστών και στις Βάκχες του Ευριπίδη», Πάτρα, 2013.

¹⁴ Μίχα, Μ., «Το «φυσικό δίκαιο» στους Σοφιστές και στους Κυνικούς», 1985, ό.π., σελ.24-25.

¹⁵ Καρπούζος, Α., «Αναγέννηση: Μεταμορφώσεις της Σκέψης», Εργαστήριο Σκέψης, Αθήνα, 2014, σελ.13. Ο όρος κοσμοπολιτισμός χρησιμοποιείται με την έννοια της συγκρότησης μίας μοναδικής κοινότητας που θα βασίζεται σε μια κοινή ηθική.

¹⁶ Μίχα, Μ., «Το «φυσικό δίκαιο» στους Σοφιστές και στους Κυνικούς», 1985, ό.π., σελ.29-31.

¹⁷ Το ίδιο, σελ.31-32.

Από όσα προαναφέρθηκαν μπορεί να διαπιστωθεί ότι ο Καλλικλής προβαίνει σε μία υπεράσπιση της φύσεως έναντι του νόμου, στην ακραία της, όμως, εκδοχή.

1.1.2 Πλάτωνας

Η φύση για τον Πλάτωνα συνιστά ένα αρχέτυπο τάξης και αρμονίας. Θεμελιώδες στοιχείο της έννομης τάξης είναι ένα πράττειν «κατά τον νόμο της φύσεως»,¹⁸ το οποίο θα πραγματοποιηθεί ύστερα από αναζήτηση του ιστορικού νόμου του δικαίου. Σύμφωνα με την αναζήτηση αυτή η δικαιοσύνη είναι σύμφυτη με το Είναι του κόσμου και διεκδικεί τη λειτουργική, αισθητή της παρουσία μέσα στον κόσμο της Πόλεως, έχοντας ως σημάδι για την τέλεση του **ορθού** το φυσικό δίκαιο. Η έννοια της ορθοπραγίας γίνεται αντιληπτή στον Πλάτωνα ως μια φυσική αρμονία συνυφασμένη με την προσαρμογή της κοινωνικής και πολιτικής πράξης με τη φύση του ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό πραγματοποιείται **άρση των ανισοτήτων** που προκύπτουν από τη φύση, η οποία καθίσταται εφικτή μόνο από την πολιτική πράξη, που στηρίζεται στο θετικό δίκαιο. Το θετικό δίκαιο βασίζεται στο φυσικό δίκαιο χωρίς, ωστόσο, να μετατρέπει τη φυσική ανισότητα σε μια απόλυτη νομική ανισότητα, όπως συμβαίνει στους σοφιστές. Αντιθέτως, το θετικό δίκαιο επιδιώκει μια πολιτική ισότητα με βάση την αρχή: ίση μεταχείριση των ίσων και άνιση των άνισων· άνιση των άνισων με ένα πνεύμα ισότητας. Προκύπτει, λοιπόν, πως μέσα στον αισθητό κόσμο δεν είναι εφικτό να υπάρξει απόλυτη ισότητα παρά μόνο η δυνατότητα εφαρμογής του θετικού δικαίου. Τέτοια δυνατότητα γίνεται πραγματικότητα, καθώς ο Πλάτων μέσα στην πολιτική κοινότητα των ανθρώπων παρεισφρέει το φυσικό δίκαιο ως το πρότυπο για τη συγκρότηση του θετικού δικαίου και την **ίση εφαρμογή του σε όλους**.¹⁹

1.1.3 Αριστοτέλης

Από τους πρώτους στοχαστές που έκαναν τη διάκριση μεταξύ θετικού και φυσικού δικαίου υπήρξε ο Αριστοτέλης.²⁰ Για τον Αριστοτέλη το μόνο αληθινό δίκαιο

¹⁸ Η δράση με βάση τον νόμο της φύσης δεν έχει το σοφιστικό νόημα του **κατά φύση ισχυρότερου**.

¹⁹ Τζωρτζόπουλος, Δ., «Πλάτων: Από το φυσικό στο θετικό δίκαιο», 2014 στην ιστοσελίδα <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EyBy6p6Qta0J:hegel-platon.blogspot.com/2014/02/blog-post.html+&cd=2&hl=el&ct=clnk&gl=gr&client=firefox-b> (τελευταία προσπέλαση 15/07/2018).

²⁰ ΗΘ.Νικ. 1134b18 επ

είναι το «πολιτικόν δίκαιον», εκείνο, δηλαδή της πόλεως-κράτους, το οποίο διακρίνεται σε δύο μέρη. Ο φυσικός νόμος χαρακτηρίζεται από καθολική ισχύ,²¹ είναι παντού ο ίδιος, προηγείται χρονικά του θετικού δικαίου και η δυναμική του είναι ανεξάρτητη των απόψεων των ανθρώπων.²² Οι κανόνες του επιδέχονται μεταβολή όταν από αυτή προκύπτει κοινωνικό συμφέρον και όχι ως απόρροια ιδιωτικής αυθαιρεσίας.²³ Το φυσικό δίκαιο απορρέει από την ιδιαίτερη φύση του κάθε όντος και, ειδικότερα στην περίπτωση του ανθρώπου, από την ικανότητά του να σκέπτεται και να οικοδομεί ηθική συνείδηση. Αποτελεί τη βάση νομιμοποίησης των εκδηλώσεων των ανθρώπων όσον αφορά τον δίκαιο λόγο.²⁴ Υποστήριζε ότι το θετικό(νομικό) μπορεί να θεωρηθεί ισχύον δίκαιο εφόσον πρώτα θεσμοθετηθεί από τον άνθρωπο,²⁵ ενώ τη μεθοδολογική αναφορά για να τεθούν σε λειτουργία οι δομές της πολιτείας συνιστά το φυσικό δίκαιο.

1.2 Το φυσικό δίκαιο κατά τον Μεσαίωνα

Κατά τον Μεσαίωνα το φυσικό δίκαιο αντιπαρατίθεται με το Θετικό Δίκαιο και διακρίνεται σε θείο και ανθρώπινο ανάλογα με την πηγή προέλευσής του. Η Εκκλησία αποτελούσε το κέντρο μάθησης, έτσι οι κληρικοί ανέλαβαν να προσαρμόσουν την έννοια του δικαίου στη φιλοσοφική διδασκαλία. Αυτό το πέτυχαν ταυτίζοντας το φυσικό νόμο των αρχαίων με το θείο νόμο. Χαρακτηριστικά του Ακυνάτειου συστήματος αποτελούν η σύζευξη της αριστοτελικής φιλοσοφίας του δικαίου και του χριστιανισμού, η διάκριση δικαίου και νόμου καθώς και η διάκριση δικαίου και ηθικής. Χάρη αυτών η θωμιστική φιλοσοφία του δικαίου απετέλεσε την εμπροσθοφυλακή της νεότερης εποχής, διατηρώντας την ουσία της έννοιας του φυσικού δικαίου που είναι η φιλοσοφική νομιμοποίηση του δικαίου γενικά. Για το λόγο αυτό η διάκριση του δικαίου που προτείνει ο Ακυνάτης, περιλαμβάνει την διμερή διάκριση του Αριστοτέλη και εισάγει μια νέα υποκατηγορία που βασίζεται στην έννοια του χριστιανικού Θεού.²⁶ Το

²¹ «Το φυσικό δίκαιο είναι το παγκόσμιο δίκαιο.....όχι του σήμερα ή το χθες, αλλά υπάρχει αιώνια: κανένας δεν μπορεί να ορίζει την γέννησή του», Αριστοτέλης, Ρητορική, Ι, 13, στο Kainz, H., Natural-Law Theory: Ancient Philosophical Roots, and Present Status, 2003.

²² Χαλλουμής, Κ., «Φύση, άνθρωπος και φυσικό δίκαιο κατά τον Αριστοτέλη», 2012.

²³ Κουτουφάρης-Μαλανδρινός, Ι., Το Φυσικό Δίκαιο στον Θωμά Ακυνάτη: Μια σύγκριση με τον Αριστοτέλη, σελ.4.

²⁴ Κοτρογιάννος Δ. «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινα δικαιώματα», 1989, ό.π., σελ.59

²⁵ Χαλλουμής, Κ., «Φύση, άνθρωπος και φυσικό δίκαιο κατά τον Αριστοτέλη»,ό.π.

²⁶ Κουτουφάρης-Μαλανδρινός, Ι., Το Φυσικό Δίκαιο στον Θωμά Ακυνάτη: Μια σύγκριση με τον Αριστοτέλη, σελ.5.

θεϊκό δίκαιο κατά τον Ακινάτη δημιουργήθηκε από τον ίδιο τον Θεό, αποτελούσε τον Λόγο του και όλα τα δημιουργήματα κυβερνώνται από αυτό. Βασιζόμενοι σε όσα περιγράφονται στη «Summa Theologiae», το θεϊκό δίκαιο θεωρείτο ανώτερο του φυσικού και του ανθρωπίνου και η ύπαρξή του καθίσταται αναγκαία και επιβεβλημένη. Αποτελούσε την πρώτη αρχή που καθόριζε και κατηύθυνε όλες τις πράξεις των ανθρώπων προς την επίτευξη του τελικού σκοπού, που ήταν η προσέγγιση της ευδαιμονίας ενώ ταυτόχρονα θεωρείτο οδηγός αυτών. Το φυσικό και το θεϊκό Δίκαιο εκφράζουν τον «Αιώνιο Νόμο». Αφενός, **η συμμετοχή των ανθρώπων στον Αιώνιο Νόμο έχει ως αποτέλεσμα το Φυσικό Δίκαιο**, το οποίο εξειδικεύεται σύμφωνα με τις φυσικές τάσεις του και ειδικότερα με την έλλογη σκέψη από την οποία διακατέχεται αυτός. Αφετέρου, ο Θεϊκός Νόμος συνιστά το μέρος εκείνο του Αιώνιου Νόμου το οποίο είναι προσιτό από την ανθρώπινη αντίληψη, με συμπερίληψη όχι μόνον της Καινής Διαθήκης, αλλά και τμημάτων της Παλαιάς. Τέλος, ο Ανθρώπινος Νόμος αποσκοπεί στην ικανοποίηση των αναγκών ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης συμβίωσης και προκύπτει από την εκάστοτε κοσμική εξουσία.²⁷ Οι κανόνες που έθετε (ο Ανθρώπινος Νόμος) προέκυπταν βάσει της ανθρώπινης λογικής προερχόμενες από το φυσικό δίκαιο και είχαν δεσμευτικό ρόλο για την κοινωνία. Το φυσικό δίκαιο σύμφωνα με τον Ακινάτη **δεν μπορούσε να αλλάξει ως προς τις πρωταρχικές αρχές του, αλλά μπορούσε να συμπληρωθεί από τις εκάστοτε συνθήκες**, ενώ το θετικό δίκαιο υποτασσόταν στο φυσικό. Για να θεωρηθεί έγκυρος ένας ανθρώπινος νόμος, θα όφειλε να μην αντιβαίνει στις αρχές του φυσικού δικαίου.

1.3 Αναγέννηση και Φυσικό Δίκαιο

Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα (1517) με τη Θρησκευτική Μεταρρύθμιση οι ιδέες του Διαφωτισμού άρχισαν να επηρεάζουν και τη θρησκεία. Η Θρησκευτική Μεταρρύθμιση που σημειώθηκε, η οποία επέφερε την πτώση της εκκλησιαστικής αυθεντίας παράλληλα με τη πτώση της Φεουδαρχίας, καθώς και η ανάπτυξη της Επιστήμης, άνοιξαν νέους ορίζοντες στη σύγχρονη αντίληψη του φυσικού δικαίου. Ένας εκ των βασικών θεμελιωτών ήταν ο Ολλανδός **Ούγκο Κρότους**. Το φυσικό δίκαιο, όπως έχει υποστηρίξει, **είναι αναλλοίωτο και συνιστά αποτέλεσμα της**

²⁷ Κουτουφάρης-Μαλανδρινός, Ι., Το Φυσικό Δίκαιο στον Θωμά Ακινάτη: Μια σύγκριση με τον Αριστοτέλη.

έμφυτης κοινωνικής ορμής των ανθρώπων. Είναι τόσο αμετάβλητο ώστε κάτι που θεωρείται «κακό» από τη φύση του, να συνεχίζει να θεωρείται τέτοιο.²⁸

Ο επόμενος χρονολογικά σταθμός ορόσημο για το φυσικό δίκαιο είναι η 26^η Αυγούστου του 1789, όταν και εψηφίσθη το τελικό κείμενο της «Διακήρυξης των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη».²⁹ Θεμελιώδης ιδέα της γαλλικής Διακήρυξης ήταν πως τα πολιτικά δικαιώματα βασίζονταν στην ανθρώπινη φύση. Η Διακήρυξη περιλαμβάνει έναν πρόλογο και 17 άρθρα που αναφέρονται σε διατάξεις που αφορούν στο άτομο και το Έθνος. Καθορίζονται τα «*φυσικά και απαράγραπτα*» δικαιώματα, τα οποία όπως προβλέπει το άρθρο 2 είναι η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση στη βία. Η Διακήρυξη αναγνωρίζει επίσης την **ισότητα** απέναντι στον νόμο και τη **δικαιοσύνη**. Οι συντάκτες της Διακήρυξης φαίνεται να έχουν επηρεαστεί από το φυσικό δίκαιο.³⁰

Συνοπτικά, να αναφερθούμε στον Mounier³¹ ο οποίος υποστήριζε πως «ένα σύνταγμα για να είναι καλό πρέπει να είναι θεμελιωμένο στα δικαιώματα του ανθρώπου, και βέβαια επιβάλλεται να τα προστατεύει. Πρέπει, λοιπόν, για να επεξεργαστούμε τις διατάξεις του συντάγματος, να γνωρίζουμε τα δικαιώματα που η φυσική δικαιοσύνη απονέμει σε όλα τα άτομα· πρέπει να στηριχτούμε σε αρχές που οφείλουν να είναι η βάση κάθε είδους κοινωνίας, και κάθε άρθρο του συντάγματος πρέπει να είναι συνέπεια αυτής της αρχής».³² Παρόμοια, για τον Lafayette η Διακήρυξη «*εκφράζει τις αιώνιες αλήθειες απ' όπου οφείλουν να απορρέουν όλοι οι θεσμοί*».³³ Το θετικό δίκαιο, λοιπόν, καθορίζεται από το φυσικό. Το κυβερνητικό σύστημα που επικρατούσε προεπαναστατικά στη Γαλλία ήταν η απόλυτη μοναρχία. Χαρακτηριστικά του μοναρχικού καθεστώτος είναι η αδικία, η καταπίεση και η αυταρχικότητα, τα οποία εξώθησαν τον λαό στην επανάσταση. Αντίδοτο αυτών είναι η **ισότητα** και η ελευθερία που χαρακτηρίζονται ως φυσικά δικαιώματα καθιστώντας τα άτομα μέλη ενός κοινωνικού συνόλου.³⁴

1.4 Το κοινό περί δικαίου αίσθημα σε κοινωνιολόγους/νομικούς

²⁸ Καρούζος, Α., «Αναγέννηση: Μεταμορφώσεις της Σκέψης, ό.π., σελ.13.

²⁹ Επί της αρχής η διακήρυξη υιοθετήθηκε πριν από την 14 Ιουλίου 1789.

³⁰ Βλ. Κοτρογιάννος, Δ., «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινα δικαιώματα», ό.π.

³¹ Ο Mounier ήταν εισηγητής της προπαρασκευαστικής επιτροπής για του γαλλικού σύνταγμα που συνοδεύονταν με τη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

³² Εθνική συνέλευση, 9 Ιουλίου 1789, Κοινοβουλευτικά αρχεία από 1789-1860, πρώτη σειρά, τ. VIII, Dupont, Παρίσι 1985, σ. 216, στο Κοτρογιάννος, Δ., «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινα δικαιώματα», ό.π., σελ.48.

³³ Το ίδιο.

³⁴ Το ίδιο, σελ.50.

Θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε την άποψη πως εκφάνσεις του κοινού περί δικαίου αισθήματος αποτυπώνονται και μέσα από το έργο κοινωνιολόγων και νομικών. Ο Durkheim έκανε λόγο για τη *συλλογική συνείδηση*. Ως τέτοια ορίζεται **το κοινό στα μέλη μιας κοινωνίας σύνολο αντιλήψεων, συναισθημάτων και πεποιθήσεων που διαμορφώνεται σε ένα ζωντανό σύστημα**. Η συλλογική συνείδηση είναι η **αποτύπωση της αντίληψης που έχει ένας λαός για το δίκαιο και τη νομολογία**.³⁵ Το όλον είναι κάτι περισσότερο από το άθροισμα των μερών του. Αυτό το περισσότερο συνιστά την συλλογική συνείδηση, μια **ηθική δύναμη** που είναι ορατή μονάχα από τα αποτελέσματά της και καθιστά την κοινωνία μια ηθική κοινότητα. Παρά το γεγονός πως στις σύγχρονες κοινωνίες η συλλογική συνείδηση παρουσιάζει διαφοροποίηση, συνεχίζει να λειτουργεί σαν ένας συνδετικός κρίκος μεταξύ των ατόμων.³⁶ Τα κοινά αισθήματα αποκτούν μεγάλη ισχύ που εκδηλώνεται με την αυστηρότητα των ποινών προς τους παραβάτες των κοινωνικών επιταγών.³⁷

Ο Ιταλός νομικός και εγκληματολόγος Raffaele Garofalo, προσδιόρισε την έννοια του πραγματικού εγκλήματος, η αλλιώς "*φυσικού εγκλήματος*" σε αντιπαράθεση με το απλώς νομικό έγκλημα. Από τον ορισμό που διατυπώνει ο Garofalo για τα φυσικά εγκλήματα αντικατοπτρίζεται το περί δικαίου αίσθημα. Συγκεκριμένα, η τέλεση αυτών αποτελεί προσβολή των **στοιχειωδών ηθικών συναισθημάτων** μιας συγκεκριμένης κοινότητας, τα οποία είναι ο οίκτος και η εντιμότητα, στο μέσο μέτρο που αυτά τα συναισθήματα κατέχονται από τους κοινωνούς και είναι αναγκαία για την προσαρμογή του ατόμου στην κοινωνία.³⁸ Αντίθετα, τα συμβατικά εγκλήματα δημιουργήθηκαν από τον νομοθέτη για λόγους σκοπιμότητας και δεν προήλθαν από την κοινωνική συνείδηση.³⁹ Παρομοίως, ο νομικός και αναγνωρισμένο μέλος της Ιταλικής Θετικής Σχολής Enrico Ferri, υποστηρίζει πως «*τα χαρακτηριστικά στοιχεία του φυσικού εγκλήματος είναι η αντικοινωνικότητα των καθοριστικών κινήτρων και η προσβολή που*

³⁵ «Φιλοσοφικό-κοινωνιολογικό λεξικό», ό.π., Τόμος 5, Μπάλιας Ε., Λήμμα συνείδηση περί δικαίου, σελ.72.

³⁶ Αντώνοπούλου, Μ., «Οι κλασσικοί της κοινωνιολογίας: Κοινωνική Θεωρία και Νεότερη Κοινωνία», Σαββάλας, Αθήνα, 2008, σελ. 448.

³⁷ Αρον, 2008, 448.

³⁸ Βλάχου, Β., «Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατά τον 19^ο αιώνα: Η γένεση της εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012, σσ. 133-135.

³⁹ Το ίδιο, σελ.134.

επέρχεται στους όρους ύπαρξης (ατομικής ή κοινωνικής), πράγμα που συνδέει το στοιχείο της προσβολής με τη μέση ηθική στάθμη μιας συγκεκριμένης συλλογικής ομάδας».⁴⁰

1.5 Ηθική και Δίκαιο

Στο κεφάλαιο αυτό, θα εξετάσουμε την σχέση του δικαίου και της ηθικής. Οι δύο αυτές έννοιες είναι απολύτως διακριτές, ωστόσο όπως θα προκύψει από την ανάλυση που ακολουθεί η ηθική ασκεί έντονη επιρροή στο δίκαιο.

Ως δίκαιο ορίζεται το σύνολο των γραπτών κανόνων που διέπουν μια κοινωνία και ρυθμίζουν την συμπεριφορά των μελών της. Παρομοίως, η ηθική αποτελεί μέτρο για τη συμβίωση και τη διαγωγή των ανθρώπων μέσα στην κοινωνία, αποτελώντας μία από τις μορφές της κοινωνικής συνείδησης.⁴¹ Συγκεκριμένα, οι κανόνες ηθικής αφορούν τη συνείδηση του ανθρώπου, ασκούν επίδραση στον εσωτερικό ψυχισμό του με έναν εντελώς ιδιαίτερο τρόπο και η υπακοή σε αυτούς γίνεται με τη θέλησή του. Το άτομο μπορεί να κριθεί για την ποιότητα των πεπραγμένων του με βασικό κριτήριο την ηθικότητα αυτών και να δεχθεί την επιδοκιμασία ή την απόρριψη από τον κοινωνικό περίγυρο. Παρόλα αυτά, δεν υφίσταται κάποιου είδους κύρωση, όπως συμβαίνει με την παράβαση ενός δικαϊκού κανόνα. Αντίθετα, το Δίκαιο ρυθμίζει την κοινωνική συμπεριφορά και ισχύει το ίδιο για όλους. Έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και αποβλέπει στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Για να επιτευχθεί αυτό είναι αναγκαίο η εκάστοτε πολιτική εξουσία, ιδίως σε δημοκρατικά καθεστώτα, να εξετάζει τον αντίκτυπο των νομοθετημάτων τους και να αξιολογεί την αποδοτικότητά τους.

Δίκαιο και ηθική είναι δυνατόν να συμπίπτουν, ιδανικά θα έπρεπε να συμπίπτουν, ωστόσο αυτό δεν συμβαίνει πάντα. Η θεμελιώδης αρχή που χαρακτηρίζει τον Νομικό Θετικισμό είναι πως το δίκαιο δεν είναι συνδεδεμένο με την ηθική. Αυτό συμβαίνει διότι το θετικό ή θετό δίκαιο έχει θεσμοθετηθεί από τα αρμόδια όργανα της πολιτείας. Συνιστά, λοιπόν, μια ετερόνομη ρύθμιση, μια παρέμβαση ορισμού και καθορισμού της συμπεριφοράς των πολιτών από αρμόδια όργανα και η ισχύ της δεν αντλείται από την τυχόν σχέση τους με άλλα συστήματα που πιθανώς να τη νομιμοποιεί. Αντιθέτως, η ηθική συνιστά «*ρύθμιση αυτόνομη διότι είναι αυτοδέσμευση*

⁴⁰ Φαρσεδάκης, Ι., «Στοιχεία εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ.28.

⁴¹ Νικολάτος Μύρωνας, 10^ο Πανελλήνιο Φιλοσοφικό Συνέδριο με θέμα «Νόμος και Ηθική», Λεμεσός, 2015.

της ηθικής συνειδήσεως, την οποία έχει το άτομο στα πλαίσια την ελευθερίας του». ⁴²Ο Ι. Kant κατά πολλούς αποτελεί έναν από τους βασικότερους εκπροσώπους του Νομικού Θετικισμού. Η θέση της ανεξαρτησίας δικαίου και ηθικής στο καντιανό σύστημα αναφέρεται στην έλλειψη σύνδεσης μεταξύ της πράξης και του κινήτρου της τέλεσής της. Όπως περιγράφεται η θέση από τον Timmons “το δίκαιο (η ορθότητα) μιας πράξης είναι ανεξάρτητη από το κίνητρο κάποιου να εκτελεστεί η πράξη”. ⁴³Να σημειώσουμε πως τα κίνητρα σχετίζονται με τα υποκείμενα και τον χαρακτήρα τους και εν συνεχεία με την ηθική αξία των πράξεών τους, αιτιολογώντας την πλήρη διάκριση ανάμεσα στην ορθότητα της πράξης και την ηθική αξία που ενυπάρχει σε αυτή. Εν ολίγοις, η ηθική αξία της πράξης εξαρτάται από το κίνητρο του υποκειμένου, ενώ η ορθότητα όχι.

Στην έτερη σχολή σκέψεως, αυτή του Φυσικού Δικαίου, εν αντιθέσει προς τον Νομικό Θετικισμό, επικρατεί η θέση πως ηθική και δίκαιο συνδέονται αιώνια και αναγκαία. ⁴⁴ Το δίκαιο υπάρχει και εκπορεύεται από τη φύση. Βεβαίως, το τι ακριβώς εννοείται με αυτό και το πώς το δίκαιο προκύπτει από τη φύση, ερμηνεύεται διαφορετικά από κάθε φιλόσοφο, όπως παρουσιάστηκε στις ενότητες που προηγήθηκαν.

1.6 Αίσθημα Δικαίου και Δικαστήρια: Ερευνητικά πορίσματα

Από την αναδρομική ανάλυση των στοιχείων που φέρεται να αποτελούν τον βασικό κορμό του αισθήματος δικαίου, μπορούμε να καταλήξουμε στα εξής βασικά χαρακτηριστικά του. Το κοινό περί δικαίου αίσθημα είναι το σύνολο των αντιλήψεων και των συναισθημάτων μιας κοινωνίας για το τι θεωρείται δίκαιο, **ορθό**. Πηγάζει από μία έμφυτη κοινωνική ώθηση του ανθρώπου, θεμελιώνεται σε μια **ηθική διάσταση** και είναι ανώτερο από το (θετικό) δίκαιο. Παράλληλα στοχεύει στην επίτευξη της **ισότητας** μεταξύ των πολιτών και του **κοινωνικού συμφέροντος** και αποδίδεται σε αυτό το στοιχείο της καθολικότητας. Παραμένει αναλλοίωτο στον χρόνο όσον αφορά στις κύριες αρχές του. Ωστόσο, είναι δυνατόν να υποστεί αλλαγές αναλόγως των συνθηκών και των καταστάσεων για τη βέλτιστη ικανοποίηση του κοινωνικού συμφέροντος.

⁴² Αραβαντινός, Ι., «Εισαγωγή στην επιστήμη του Δικαίου», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1983:405

⁴³ Timmons M., “Motive and Rightness in Kant’s Ethical System”, στο Timmons M., “Kant’s Metaphysics of Morals”, εκδ. OXFORD University PRESS, OXFORD 2002, ss. 255-288

⁴⁴ Νικολάτος Μύρωνας, 10^ο Πανελλήνιο Φιλοσοφικό Συνέδριο με θέμα «Νόμος και Ηθική», ό.π.

Τα παραπάνω συνθέτουν την έννοια του κοινού περί δικαίου αισθήματος, όπως αυτό ορίζεται, αποδίδεται και συλλαμβάνεται σε φιλοσοφικό επίπεδο. Τι συμβαίνει όμως στην πράξη; Θα εξετάσουμε μια κριτική προσέγγιση του αισθήματος δικαίου και πώς γίνεται αντιληπτό μέσα από τα κοινωνικά και ιστορικά δρώμενα. Το αίσθημα δικαίου, όπως και όλα τα αισθήματα πηγάζουν από διαφορετικά ερεθίσματα, είναι περίπλοκο και ασαφές. Αυτό προκύπτει κυρίως κατά τη «μικροαστική» χρήση του, εφόσον όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Ernst Bloch *«κανένας προλετάριος δεν αντιμετωπίστηκε καλά από το νομικό ταξικό ένστικτο των μικροαστών ενόρκων»*.⁴⁵ Για να γίνει κατανοητή η πραγματική ουσία του όρου είναι αναγκαίο να μεταφερθούμε σε μια ανθρώπινη κοινωνία στην οποία δεν υπάρχει καταμερισμός εργασίας, δεν υπάρχει η «ανάγκη» για ικανοποίηση του προσωπικού οφέλους εις βάρος των άλλων, *«δεν θα ήταν τόσο ευαίσθητο (το αίσθημα δικαίου) για το Δικό Μου, του φορέα του, ούτε και τόσο βαρήκοο για το Δικό Σου, του συνανθρώπου»*. Το αίσθημα δικαίου κρίνεται ως ανεπαίσθητο⁴⁶, με έλλειψη διορατικότητας χωρίς να βρίσκεται σε αντιστοιχία με αυτά που προσμένει ένας καταπιεσμένος. Αντηχεί αόριστα, σαν αναμάσημα και φαίνεται να επηρεάζεται από στερεότυπα. Λειτουργεί μόνο ως απλή υπόδειξη για τους μικροαστούς ενόρκους.

Αντικείμενο της εγκληματολογίας κατά τον Jock Young αποτελεί η μελέτη των τρόπων που χρησιμοποιούν τα όργανα που συγκροτούν το Ποινικό Σύστημα ώστε να δικτυωθούν στη κοινωνία αποσκοπώντας στην επιλογή, στον ορισμό και εν συνεχεία στον εντοπισμό κάποιων κοινωνικών δράσεων ως ποινικών παραβάσεων ή εγκλημάτων και στη δίωξη κάποιων δράσεων που θεωρούνται επικίνδυνες για τη συγκεκριμένη ιστορική κοινωνία συνιστούν το αντικείμενο της εγκληματολογίας. Λόγου χάρη, παρά τις εξαγγελίες περί ισότητας μπροστά στο νόμο⁴⁷ το ποινικό σύστημα αποδεικνύεται χαρακτηριστικά ταξικό. Αφενός, είναι προσανατολισμένο και

⁴⁵ Bloch, E., «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινη αξιοπρέπεια», μτφρ. Θανάσης Γκιούρας, εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2015.

⁴⁶ Ο όρος ανεπαίσθητο αναφέρεται στο αίσθημα δικαίου. Αποτυπώνει την άποψη πως το αίσθημα δικαίου γίνεται αμυδρά αντιληπτό από τον καταπιεσμένο, δηλαδή τον προλετάριο. Αυτό συμβαίνει διότι οι μικροαστοί ενόρκοι και δικαστές έχουν διαφορετικά ερεθίσματα από τους προλετάριους. Επομένως το αίσθημα δικαίου «κινητοποιείται» σε διαφορετικές περιπτώσεις. Εξαιτίας αυτών των διαφορετικών ερεθισμάτων, δημιουργείται και αυτή η αντίθεση στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται το Δίκαιο οι δύο τάξεις.

⁴⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού αποτελεί η Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του 1776 η οποία είχε ως κεντρικό άξονα τους εύπορους άνδρες, αποκλείοντας από τους εργαζόμενους και τις γυναίκες από την συμμετοχή και την απόλαυση των «καθολικών» κατά τα άλλα δικαιωμάτων. Η αστική τάξη διεκδικεί ένα καθολικό σύστημα δικαίου, το οποίο θα ήταν ιδιαίτερα συστηματοποιημένο έχοντας ωστόσο ταξικούς και φυλετικούς περιορισμούς και διακρίσεις. Βλ. Λάζος, Γ., «Κριτική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007, σελ.14-15.

ασχολείται κυρίως με τη μικροεγκληματικότητα και τις κατώτερες τάξεις, αφετέρου η παρουσία του θα μπορούσε να χαρακτηριστεί διακριτική σε εγκλήματα που λαμβάνουν χώρα σε διάφορες πτυχές της αστικής τάξης καθώς και στα πλαίσια εργασίας του ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα. Για την Κριτική Εγκληματολογία, οι συνέπειες των εγκλημάτων που διαπράττονται από τις ανώτερες τάξεις είναι σημαντικότερες από εκείνες που επέρχονται από τα εγκλήματα των χαμηλών κοινωνικό-οικονομικών τάξεων⁴⁸. Με τον παραπάνω ορισμό που δόθηκε για την Εγκληματολογία, ο Young εντάσσει στο αντικείμενο μελέτης της και το Ποινικό σύστημα.

Από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, γενικότερα, και για τα ποινικά δικαστήρια, ειδικότερα, εφόσον είναι εκείνα που με τις αποφάσεις του ικανοποιούν ή όχι το κοινό περί δικαίου αίσθημα, συμπεραίνεται πως η εμπιστοσύνη του κοινού είναι ιδιαίτερα κλονισμένη. Το ποινικό σύστημα κρίνεται από το κοινό ως αναποτελεσματικό στη διασφάλιση της προσωπικής του ασφάλειας και της δημόσιας τάξης⁴⁹. Το χρονικό διάστημα 1960-1970 κυριαρχούσε η αντίληψη διεθνώς για ανισότητες στην αντιμετώπιση από το ποινικό σύστημα και γενικότερα για τη δυσλειτουργία του που είχαν ως απόρροια τον κλονισμό της εμπιστοσύνης του κοινού⁵⁰. Η Commission Prevost στον Καναδά στην πρώτη της έκθεση το 1968 με τίτλο: *«Η κοινωνία απέναντι στο έγκλημα: θεμελιώδεις αρχές μιας νέας κοινωνικής δράσης»* κατέληξε σε τρία βασικά πορίσματα. Διαπίστωσε μια **εκτεταμένη ποινικοποίηση και καταστολή αδικημάτων τα οποία σε άλλες χώρες δεν αντιμετωπίζονται ποινικά, τα όργανα του ΣΑΠΔ κατέφευγαν σε μεγάλο βαθμό στις ποινές φυλάκισης και τις προσωρινές κρατήσεις, ενώ καθυστέρούσαν την εφαρμογή μέτρων μεταχείρισης και κοινωνικής επανένταξης των εγκληματιών (π.χ. ημι-ελευθερία, αναστολή ποινής υπό καθεστώς δοκιμασίας κλπ.)**. Παράλληλα, η έλλειψη ευαισθησίας των φορέων του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης απέναντι στις ατομικές ελευθερίες, το εκδικητικό πνεύμα που διαπνέει τις δικαστικές αποφάσεις, όπως και οι ανισότητες μεταξύ των πολιτών ενώπιον της δικαιοσύνης με οικονομικά κριτήρια διαπιστώθηκαν και αποδοκιμάστηκαν από την επιτροπή. Τα αδύναμα οικονομικά μέλη της κοινωνίας αδυνατούν να πληρώσουν ένα πρόστιμο ή να προβούν στην εξαγορά της ποινής τους έχοντας ως συνέπεια την υπερεκπροσώπησή τους στις σωφρονιστικές

⁴⁸ Λάζος, Γ., «Κριτική Εγκληματολογία», ό.π., σελ. 116.

⁴⁹ Ζαραφονίτου, Χ., «Εμπειρική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σελ.203.

⁵⁰ Ζαραφονίτου, Χ., «Τιμωρητικότητα : σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σελ.47.

στατιστικές. Η υπερεκπροσώπηση αυτή αποδίδεται και στην αδυναμία τους να αναθέσουν την υπόθεσή τους σε έναν δικηγόρο με αποτέλεσμα να έχουν ανεπαρκή παρουσία στο δικαστήριο.⁵¹

Ακολούθησε η έρευνα του Διεθνούς Κέντρου Συγκριτικής Εγκληματολογίας του Montreal (το 1975) η οποία κατέληξε σε παρόμοια πορίσματα με εκείνα της επιτροπής Prevost. Η έκθεση του Montreal δημοσιεύτηκε το 1982 και το δείγμα της αποτελούσαν οι γαλλόφωνοι κάτοικοι του Quebec, οι αγγλόφωνοι των Ontario και Manitoba, καθώς και η εβραϊκή κοινότητα του Montreal. Η έκθεση εστίασε στις γνώμες και στάσεις των πολιτών σχετικά με την ποινική δικαιοσύνη. **Στα βασικά χαρακτηριστικά των στάσεων του κοινού που εξήχθησαν εντάσσονται η δυσλειτουργία της διοίκησης της δικαιοσύνης, η ανισότητα των καταδικαστικών αποφάσεων και η ακαταλληλότητα των κυρώσεων.**⁵² Το 78% των ερωτηθέντων υιοθετεί την άποψη πως τα αδύναμα μέλη της κοινωνίας έχουν δυσμενέστερη μεταχείριση από τα ποινικά δικαστήρια ενώ το 84% των κατοίκων του Quebec πιστεύει πως η υπεράσπιση από έναν καλό δικηγόρο συνδράμει στην αθώωση του ενόχου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η κα Ζαραφονίτου *«τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ αισθήματος δικαίου και δικαιοσύνης, όπου φαίνεται ότι ισχύει ο κανόνας του ισχυρότερου, δυνατότερου και πλουσιότερου»*.⁵³ Θεμελιώδες στοιχείο του αισθήματος δικαίου είναι η **ισότητα** μεταξύ των πολιτών η οποία δεν αντανάκλαται στις απόψεις του κοινού πλήττοντας το αίσθημα δικαίου, ή με διαφορετική διατύπωση την αντίληψη για την **ορθή** και δίκαιη λειτουργία του ποινικού συστήματος. Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια το κοινό να αποκτήσει μια πιο τιμωρητική στάση. Το δείγμα της έρευνας του Montreal που προαναφέρθηκε, θεωρούσε σε ποσοστό 95,8% ότι οι ποινές δεν ήταν αρκετά αυστηρές.⁵⁴ Η στάση αυτή επιβεβαιώνεται και από παρόμοιες έρευνες στις Η.Π.Α και στη Γαλλία όπου το 95% και το 84% του δείγματος αντίστοιχα θεωρούσε τις ποινές αρκετά επιεικές και κρίθηκαν ως ακατάλληλες.⁵⁵

Σε παρόμοια συμπεράσματα κατέληξε έρευνα που διεξήχθη στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση *«Σύμφωνα με τη γνώμη που έχετε για την απονομή της δικαιοσύνης στη χώρα μας, αν ήσασταν κατηγορούμενος, θα είχατε την πεποίθηση ότι θα τυχαίνατε μιας δίκαιης κρίσης;»* μόνο το 56,1% αποκρίθηκε θετικά. Αντίθετα, το 17,3%

⁵¹ Ζαραφονίτου, Χ., «Εμπειρική Εγκληματολογία, ό.π., σελ. 203-204.

⁵² Το ίδιο, σελ.204-205.

⁵³ Το ίδιο, σελ.206.

⁵⁴ Το ίδιο, σελ.206

⁵⁵ Το ίδιο, σελ.206.

των ερωτηθέντων δήλωσε κατηγορηματικά ότι δεν θα τύχαινε μιας δίκαιης κρίσης σε περίπτωση που είχε ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον τους, το 16,6 % αποκλίνει με λιγότερη κατηγορηματικότητα υπέρ της γνώμης αυτής. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως το 9,6% απάντησε στην ερώτηση «δεν ξέρω», το οποίο μπορεί να ερμηνευθεί πως το ποσοστό αυτό δεν έχει παγιωμένη εμπιστοσύνη προς την ποινική δικαιοσύνη. Συνολικά λοιπόν, το 43,5% του δείγματος δεν τρέφει εμπιστοσύνη στο θεσμό της δικαιοσύνης με διάφορες κλιμακώσεις.⁵⁶ Σημαντικό είναι και το ποσοστό του δείγματος που πιστεύει πως η ποινική δικαιοσύνη αντιμετωπίζει διαφορετικά τους ανθρώπους ανάλογα με το οικονομικό τους υπόβαθρο. Στην ερώτηση «Κατά τη γνώμη σας, το να είναι ο κατηγορούμενος πλούσιος ή φτωχός έχει επίδραση στη μεταχείριση που θα τύχει από την ποινική δικαιοσύνη;», το 66,1% των ερωτηθέντων απάντησε θετικά, το 29,1% αρνητικά ενώ το 4,7% δεν έχει γνώμη.⁵⁷ Η αντίληψη της μεροληψίας της δικαιοσύνης ανάλογα με το οικονομικό υπόβαθρο του κατηγορουμένου φαίνεται να είναι εδραιωμένη σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, κάτι που αποτελεί σοβαρό παράγοντα κοινωνικής δυσλειτουργικότητας και αποδιοργάνωσης.⁵⁸ Σχετικά με τη στάση του κοινού έναντι των ποινών που επιβάλλουν τα δικαστήρια, διαπιστώθηκε πως το 47,6% των ερωτώμενων έχει διαφορετική αντίδραση από την επίσημη ποινική αντίδραση της Πολιτείας. Το 38,2% του δείγματος βρίσκει ότι οι ποινές είναι επιεικείς, το 9,4% ότι είναι αυστηρές σε σχέση με τη δική τους κοινωνική αντίδραση που είναι λιγότερο έντονη από εκείνη της πολιτείας ενώ το 36% βρίσκει τις ποινές που επιβάλλουν τα δικαστήρια στα βαρύτερα εγκλήματα ικανοποιητικές.⁵⁹

Η άποψη περί επιεικούς δικαιοσύνης η οποία διαπιστώθηκε από τις έρευνες που προηγήθηκαν κορυφώθηκε μετά το 1990. Η αντεγκληματική πολιτική της χρονικής αυτής περιόδου χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή αυστηρά κατασταλτικών μέτρων, όπως το μοντέλο της μηδενικής ανοχής.⁶⁰ Δράσεις όπως «ο πόλεμος κατά των ναρκωτικών» (war on drugs) που κηρύχθηκε στις Η.Π.Α.,⁶¹ η πολιτική του “tackling

⁵⁶ Δασκαλάκης, Η., «Απονομή ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα», ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1983, σελ.163-172

⁵⁷ Το ίδιο, σελ.173.

⁵⁸ Το ίδιο, σελ.174-183.

⁵⁹ Το ίδιο, σελ.193.

⁶⁰ Ζαραφονίτου, Χ., «Τιμωρητικότητα : σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», ό.π., σελ. 48.

⁶¹ Η πολιτική αυτή κατέληξε σε μαζικές φυλακίσεις χρηστών ναρκωτικών, στην αυστηροποίηση των ποινών και στην αύξηση του ποσοστού των μαύρων και φτωχών μεταξύ των κρατουμένων. Πιο αναλυτικά, οι καταδικασθέντες για ναρκωτικά αυξήθηκαν τόσο στις φυλακές των πολιτειών όσο και στις ομοσπονδιακές φυλακές (από 6% σε 23% και από 25% σε 60% αντίστοιχα), ενώ ο γενικός δείκτης εγκλεισμού διπλασιάστηκε. Βλ. P.Landreville, «Από την κοινωνική ένταξη στη διαχείριση των κινδύνων. Οι πολιτικές και οι πρακτικές στο κεφάλαιο των ποινών», 2005, σ.1465-6, στο Ζαραφονίτου,

crime” στην Μ. Βρετανία⁶² αλλά και, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με την ψήφιση στις 12 Φεβρουαρίου το 2003 του γαλλικού νόμου για την ασφάλεια⁶³ αποδεικνύουν τις κατασταλτικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν παγκοσμίως και τις τιμωρητικές στάσεις του κοινού, χωρίς αυτό να προϋποθέτει μια γραμμική και μονοσήμαντη σχέση μεταξύ τους. Η εφαρμογή τέτοιου είδους πολιτικών δεν επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα της μείωσης της εγκληματικότητας εφόσον, όπως έχει αναφέρει και ο Beccaria, μια μέτρια ποινή δύναται να λειτουργήσει περισσότερο αποτρεπτικά, σε σύγκριση με μία πιο αυστηρή ποινή, αρκεί να υπάρχει η βεβαιότητα πως θα εκτελεστεί.⁶⁴

Η **ισότητα** των πολιτών έναντι του νόμου, η **δίκαιη δίκη** και η **καταλληλότητα των ποινικών κυρώσεων** αποτελούν θεμελιώδεις αρχές λειτουργίας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης. Η άρση των παραπάνω και η κακοδικία επιφέρουν το ανικανοποίητο των προσδοκιών του κοινού και οδηγεί σε τιμωρητικές στάσεις και την απαίτηση για αυστηρότερες ποινές.⁶⁵

Χ., «Τιμωρητικότητα : σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», ό.π , σελ.48-49.

⁶² Η πολιτική του “tackling crime” που εφαρμόστηκε το 1989 από την κυβέρνηση των συντηρητικών απέκτησε αυστηρότερη μορφή μετά την δολοφονία του James Bulger, ενός αγοριού ηλικίας 2 χρόνων, που τελέστηκε τον Φεβρουάριο του 1993. Σε συνδυασμό με τις εκλογές που αναμενόταν να πραγματοποιηθούν το 1997, η αντεγκληματική πολιτική της χρονικής αυτής περιόδου διέπεται από έναν «τιμωρητικό λαϊκισμό» ως απάντηση στην «κοινή γνώμη» και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας». Το 1997 ο πληθυσμός των φυλακών άγγιζε τους 62.000 κρατούμενους, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν άμεσα σχέδια για τη μείωσή του από τους εργατικούς που ανέλαβαν τη διακυβέρνηση το ίδιο έτος. Το πολυδάπανο πρόγραμμα αντιμετώπισης της εγκληματικότητας που αναγγέλθηκε τον Ιούλιο του 1998 με διάρκεια τρία έτη, δεν φαίνεται να είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα εφόσον η καταγεγραμμένη από την αστυνομία εγκληματικότητα από τον Οκτώβριο του 1998 έως το Σεπτέμβριο του 1999 σημείωσε αύξηση 2%. Βλ. Ζαραφονίτου, Χ., «Τιμωρητικότητα : σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», ό.π , σελ.48-49.

⁶³ Ο νόμος απέβλεπε στην αυστηρότερη αντιμετώπιση εγκλημάτων μικρής και μεσαίας βαρύτητας.

⁶⁴ Βλάχου, Β., «Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατά τον 19^ο αιώνα: Η γένεση της Εγκληματολογίας», ό.π., σελ. 20-21.

⁶⁵ Ζαραφονίτου, Χ., «Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», ό.π., σελ.63-64.

Κεφάλαιο 2: Οικονομικά Εγκλήματα

2.1 Το λαθρεμπόριο ως οικονομικό ή οργανωμένο έγκλημα;

Όπως και για το οικονομικό έγκλημα, έτσι και για το οργανωμένο δεν υπάρχει σαφής ορισμός ως προς τις μορφές εγκληματικότητας που το συνθέτουν, εξαιτίας της διαφορετικής εκδήλωσής του χωροχρονικά.⁶⁶ Οι εγκληματικές οργανώσεις προσαρμόζονται στις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, αποκτώντας η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος νέες μεταβλητές.⁶⁷ Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η δημιουργία ενός κοινού συστήματος σε επίπεδο ευρωπαϊκής ένωσης με σκοπό την συστηματική συλλογή έγκυρων και αξιόπιστων δεδομένων για το οργανωμένο έγκλημα, ορίστηκαν 11 χαρακτηριστικά αυτού. Συγκεκριμένα, σε συνέδριο που διεξήχθη στη Χάγη στις 1-2 Δεκεμβρίου 1994, τέθηκαν τα ελάχιστα κοινά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος τα οποία είναι:

- Εμπλοκή περισσοτέρων από δύο άτομα
- Καταμερισμός των καθηκόντων
- Δραστηριότητα για μεγάλη χρονική διάρκεια ή αορίστου χρόνου
- Επιβολή κάποια μορφής πειθαρχίας ή ελέγχου
- Διάπραξη σοβαρών ποινικών αδικημάτων
- Δραστηριότητες σε διεθνές ή διακρατικό επίπεδο
- Χρήση βίας ή άλλων μέσων εκφοβισμού
- Χρήση εμπορικών ή επιχειρηματικών μεθόδων και δομών
- Συμμετοχή στη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων (money laundering)
- Άσκηση επιρροής σε πολιτικούς, μέσα ενημέρωσης, δημόσια διοίκηση, τη νομική κοινότητα ή την οικονομία της χώρας
- Οι δραστηριότητες της οργάνωσης να επικεντρώνονται στην απόκτηση κέρδους ή εξουσίας

Για τον χαρακτηρισμό μιας οργάνωσης ως εγκληματικής είναι αναγκαίο να πληρεί 6 από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, τρία από τα οποία να είναι υποχρεωτικά τα υπ’

⁶⁶ Βαθρακοκύλης, Α., «Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτινή, 2001, σελ.32.

⁶⁷ Σταμούλη, Ε., «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές», στο Κουράκης, Ν., «Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016, 1194-1230, σελ.1196.

αριθμ. 1, 5 και 11.⁶⁸ Εκτός από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, έχει δημιουργηθεί και ένας κατάλογος εγκλημάτων τα οποία χαρακτηρίζονται οργανωμένα. Σε αυτά ανήκουν: α) Η διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών και ξέπλυμα του βρώμικου χρήματος, β) η σωματεμπορία, γ) η παραχάραξη νομισμάτων, δ) η παράνομη διακίνηση κλεμμένων πολιτιστικών θησαυρών και κλοπή αυτών, ε) η κλοπή πυρηνικού υλικού με σκοπό τη χρησιμοποίησή του ή την απειλή χρήσης του κατά της κοινωνίας, στ) οι πράξεις τρομοκρατίας, ζ) η παράνομη διακίνηση και κλοπή όπλων και εκρηκτικών υλών και μηχανισμών, η) η παράνομη διακίνηση και κλοπές οχημάτων και θ) η διαφθορά δημόσιων υπαλλήλων.⁶⁹ Παρά το γεγονός πως το λαθρεμπόριο δεν ανήκει στην λίστα εγκλημάτων που χαρακτηρίζονται οργανωμένα, ωστόσο μπορεί να ενταχθεί όταν τελείται από εγκληματικές οργανώσεις, υπό την έννοια των δομημένων και με διαρκή δράση ομάδων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 187 ΠΚ.⁷⁰ Παρατηρούμε, λοιπόν, πως ο όρος «οργανωμένο» λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός στον όρο έγκλημα, καθορίζοντας ποιοτικά τον χαρακτήρα του αδικήματος και προβάλλοντας κυρίως την σημασία του τρόπου τελέσεως του φαινομένου.⁷¹

Οι οικονομικές παραβάσεις που τελούνται κατά το στάδιο διακίνησης και διάθεσης αγαθών (με διαφορετική διατύπωση, οι οικονομικές παραβάσεις που τελούνται κατά το λαθρεμπόριο) έχουν ως αποτέλεσμα την απώλεια φόρων και δασμών που συνεπάγονται δυσάρεστες επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.⁷² Η φοροδιαφυγή μέσω του λαθρεμπορίου έχει επεκταθεί σε πολλά προϊόντα και αγαθά όπως είναι το λαθρεμπόριο καπνικών και αλκοολούχων προϊόντων, καυσίμων.⁷³ Η δυσβάσταχτη φορολογία που έχει επιβληθεί σήμερα σε πληθώρα προϊόντων (λόγου χάρι στον κλάδο καπνού στη χώρα μας την τελευταία εννιάετία η φορολογία έχει αυξηθεί εννιά φορές) έχει οδηγήσει μεγάλο μέρος της

⁶⁸ Χλούπης, Γ., «Εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος», στο Ποινική Δικαιοσύνη 10/1999, έτος 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 1027-1035, 1027.

⁶⁹ Χλούπης, Γ., «Εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος», ό.π., σελ. 1033.

⁷⁰ Ζιούβας, Δ., «Τελωνειακά αδικήματα: Εγκληματολογικός φαινότυπος και βασική ποινικοδογματική και ερμηνευτική προσέγγιση του εγκλήματος της λαθρεμπορίας (ά.155 ν. 2960/2001), στο Κουράκης, Ν., & Ζιούβας, Δ., «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II: Ειδικό Μέρος», Τόμος Β', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ.68-69.

⁷¹ Χλούπης, Γ., «Εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος», ό.π., σελ. 1033.

⁷² Λάζος, Γ., «Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα: Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες», στο Ποινική Δικαιοσύνη 6/2000, Έτος 3, Νομική Βιβλιοθήκη, 655-663, σελ.656.

⁷³ Σουπιώνη, Χ., «Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα και η θέση του Σ.Δ.Ο.Ε», πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος, Μεσολόγγι, 2018, σελ.16.

ζήτησης , από την νόμιμη αγορά στην παράνομη.⁷⁴ Η αύξηση της φορολογίας και η στροφή του κοινού στην παράνομη αγορά έχει προκαλέσει καθίζηση στα δημόσια έσοδα λόγω της φοροδιαφυγής. Ένας από τους συνηθέστερους τρόπους φοροδιαφυγής αποτελεί η παράνομη εισαγωγή εμπορευμάτων με τρόπο που δεν απέχει από το οργανωμένο λαθρεμπόριο.⁷⁵ Όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω, πέραν των τελωνειακών και φορολογικών παραβάσεων, στην υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων προέκυψε και το ζήτημα του αθέμιτου ανταγωνισμού. Αναφερόμαστε, λοιπόν, σε τρία βασικά οικονομικά εγκλήματα⁷⁶ που τελέστηκαν. Σύμφωνα με τον Κουράκη, τα οικονομικά εγκλήματα δύναται να κατηγοριοποιηθούν σε τέσσερις ομάδες, αναλόγως με το πεδίο που πρέπει να προστατευθεί. Η πρώτη κατηγορία αφορά την προστασία της εθνικής οικονομίας από εγκλήματα κατά των τραπεζών και του χρηματιστηρίου, εγκλήματα σχετικά με το σύστημα πιστώσεων, με τις ασφάλειες, με τον ελεύθερο ανταγωνισμό, με τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας και σημάτων. Η δεύτερη ομάδα αποβλέπει στην προστασία του δημοσιονομικού τομέα, ο οποίος πλήττεται από εγκλήματα σχετικά με την φορολογία, τον τελωνειακό κώδικα, από δωροδοκία και δωροληψία, καθώς και απάτες ως προς τις χρηματοδοτήσεις. Ακολουθεί η προστασία του κοινωνικού συνόλου, από παραβάσεις διατάξεων που αφορούν την προστασία της νεότητας και της εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση και παραβάσεις σχετικά με την προστασία των καταναλωτών και του περιβάλλοντος. Στην τέταρτη και τελευταία κατηγορία προστατεύονται οι αντισυμβαλλόμενοι και οι καταναλωτές από απάτες και τοκογλυφία.⁷⁷ Άλλωστε σημαντικό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό μιας πράξης ως οικονομικό έγκλημα, αποτελεί η πρόκληση βλάβης στην οικονομική ζωή από την εν λόγω δραστηριότητα ή η πρόκληση βλάβης ή λειτουργικής διαταραχής των οικονομικών ιδρυμάτων και θεσμών.⁷⁸

Έχοντας ως αφετηρία μία από τις βασικές διαφορές ανάμεσα στο οργανωμένο και το οικονομικό έγκλημα, που δεν είναι άλλη από το διαφορετικό επίπεδο αναφοράς

⁷⁴ Μανιάτης, Γ., «Επιπτώσεις από τη νέα αύξηση της φορολογίας των προϊόντων καπνού», Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Νοέμβριος 2016. (http://iobe.gr/docs/research/RES_04_28112016_PR%CE%95_GR.pdf)

⁷⁵ Κασσαμανιώλη, Μ., «Φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή σήμερα στη χώρα μας», ΤΕΙ Καβάλας, Καβάλα, 2000, σελ.18.

⁷⁶ Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα : βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου», εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1982, σελ.17-18.

⁷⁷ Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα Ι: Βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου, Τόμος Α΄ Γενικό Μέρος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, Κομοτηνή, 2007, σελ.37.

⁷⁸ Βαθρακοκοΐλης, Α., «Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του», ό.π., σελ.52.

των δύο κατηγοριών –το οργανωμένο χαρακτηρίζει τον τρόπο δράσης, όπως προαναφέρθηκε, ενώ το οικονομικό έγκλημα χαρακτηρίζει τομείς δραστηριοτήτων και κατηγορίες πράξεων-⁷⁹ διατυπώνουμε την θέση πως στην παρούσα έρευνα θα ασχοληθούμε με την οικονομική διάσταση των εγκλημάτων αυτών, τις οικονομικές και τελωνειακές παραβάσεις που τελούνται κατά την τέλεση του λαθρεμπορίου. Στις περιπτώσεις που αποτέλεσαν αντικείμενο έρευνας της παρούσας εργασίας, το αδίκημα λαθρεμπορίας τελούταν από νόμιμες επιχειρήσεις. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε ωθητικό παράγοντα για την ενασχόληση με την οικονομική διάσταση εφόσον προσομοιάζει περισσότερο στην κατηγορία του οικονομικού εγκλήματος. Το οικονομικό έγκλημα διαπράττεται από νόμιμες επιχειρήσεις και απευθύνεται κατ' αρχήν, στη νόμιμη αγορά και μόνο δευτερευόντως, στην παράνομη αγορά. Αντίθετα, το οργανωμένο έγκλημα διαπράττεται από παράνομες επιχειρήσεις και απευθύνεται, πρωτίστως, στην εγκληματική αγορά και μόνο δευτερευόντως, στη νόμιμη αγορά.⁸⁰ Άλλωστε, αν θέλαμε να εντάξουμε τις περιπτώσεις λαθρεμπορίας στις οποίες βασίστηκε η έρευνα σε κάποια από τις υπάρχουσες τυπολογίες, τότε θα ήταν ορθότερο να ενταχθούν στα «*επιχειρηματικά εγκλήματα*». Από την μία πλευρά, με τον όρο αυτό αποδίδεται καλύτερα ο χαρακτήρας της οργανωμένης εγκληματικότητας, από την άλλη συμπεριλαμβάνονται εγκλήματα που τελούνται από νόμιμες επιχειρήσεις.⁸¹ Να σημειώσουμε, πως ο Michael Levi αντί του όρου «οργανωμένο έγκλημα» χρησιμοποιεί το «επιχειρηματικό έγκλημα» διότι δεν θεωρεί δόκιμο τον διαχωρισμό ανάμεσα στο οργανωμένο έγκλημα και το έγκλημα λευκού περιλαιμίου.⁸²

Το αδίκημα της λαθρεμπορίας εντάσσεται τόσο στο οργανωμένο, ως προς τον τρόπο τέλεσής του, όσο και στο οικονομικό, εξαιτίας των οικονομικών προσβολών που λαμβάνουν χώρα. Στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθούμε στην οικονομική διάσταση, εφόσον οι δύο υποθέσεις λαθρεμπορίας που επιλέχθηκαν αναφέρονται σε νόμιμες επιχειρήσεις που ως τομές δραστηριοτήτων είχαν πέρα από την νόμιμη και την παράνομη αγορά.

⁷⁹ Ριζάβα, Φ., «Οργανωμένο έγκλημα», Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης-Νομική Σχολή, σελ.137.

⁸⁰ Ριζάβα, Φ., «Οργανωμένο έγκλημα», Διδακτορική Διατριβή, ό.π, σελ.138.

⁸¹ Χλούπης, Γ., «Εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος», ό.π., σελ. 1035.

⁸² Το ίδιο.

2.2 Εγκλήματα Λευκού Περιλαιμίου- Sutherland

Για την οικονομική εγκληματικότητα δεν υφίσταται κάποιος νομοθετικός ορισμός εγκλήματος. Ο όρος αποτελεί έννοια γένους και όχι έννοια είδους. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται πολύ περισσότερα ποινικά αδικήματα, τα οποία τελούν συνήθως σε αναφορά με οικονομικά μεγέθη ή όρους. Διαπράττονται στο πλαίσιο της νόμιμης απασχόλησης, αποσκοπούν στην επίτευξη οικονομικού κέρδους και χαρακτηρίζονται από απουσία άμεσης βίας.⁸³ Οι συγκεκριμένες εγκληματικές πράξεις είναι δυνατόν να στρέφονται τόσο κατά φυσικών προσώπων όσο και κατά επιχειρήσεων ή και του ίδιου του κράτους. Όπως υποστηρίζει ο Richard Quinney, το γεγονός πως οι συμπεριφορές που εντάσσονται σε αυτό το είδος εγκληματικότητας διαφέρουν μεταξύ τους, καταδεικνύει την έλλειψη συσχετισμού μεταξύ αυτών και του όρου στον οποίο ανήκουν. Επομένως, τα κριτήρια για την ένταξη μια πράξης στην κατηγορία των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου δεν είναι σαφή. Για τον λόγο αυτό, προτείνεται από τον Quinney ο καταμερισμός σε κατηγορίες ή η συρρίκνωσή του,⁸⁴ με στόχο την καλύτερη κατανόηση του όρου.

Το οικονομικό έγκλημα συνδέεται άμεσα με τον Sutherland και τη θεωρία του για τα Εγκλήματα Λευκού Περιλαιμίου (White Collard Crime). Στις 27 Δεκεμβρίου του 1939, ο Sutherland εκφώνησε την προεδρική του ομιλία στην Αμερικάνικη Κοινωνιολογική Εταιρεία με θέμα την *Εγκληματικότητα λευκού κολάρου*, διευρύνοντας έτσι το φάσμα της εγκληματολογικής έρευνας και τις εξηγήσεις της εγκληματικής συμπεριφοράς.⁸⁵ Για εκείνον, έγκλημα λευκού περιλαιμίου είναι «ένα έγκλημα που διαπράττεται από ένα πρόσωπο αξιοσέβαστο και με υψηλό κοινωνικό στάτους κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής του απασχόλησης».⁸⁶ Με αυτό τον τρόπο δίνεται ένας ταξικός ορισμός των συγκεκριμένων εγκλημάτων προσανατολίζοντας το ενδιαφέρον περισσότερο στην προσωπικότητα και τις καταβολές του δράστη παρά στο έγκλημα που έχει διαπράξει. Για ένα σύντομο διάστημα ο Sutherland πίστευε πως ο ορισμός της οικονομικής εγκληματικότητας που είχε διατυπώσει έπρεπε να είναι περισσότερο

⁸³ Κασαπόγλου, Α., «Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του «λευκού κολάρου» Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα», στον τιμητικό τόμο για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη με τίτλο «Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016, 2551-2586: 2553.

⁸⁴ Το ίδιο, σελ.2555-2556.

⁸⁵ Βλ. Sutherland 1940, 1949, 1961.

⁸⁶ Sutherland, E., “Crime and business”, στο *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume 217 Issue 1, 1941, 112-118:112.

ευρύς και να περιλαμβάνει όλες τις συμπεριφορές της ελίτ, οι οποίες αναλόγως της βλάβης που προκαλούσαν έπρεπε να ανακηρυχθούν εγκλήματα. Ωστόσο, υπαναχώρησε από την θέση αυτή εξαιτίας της επιρροής που δέχθηκε από την θέση του καθηγητή νομικής Jerome Michael και τον φιλόσοφο Mortimer J. Adler πως: «ο πιο ακριβής και λιγότερο ασαφής ορισμός του εγκλήματος είναι εκείνος που το ορίζει ως μία συμπεριφορά η οποία απαγορεύεται από τον Ποινικό Κώδικα»⁸⁷. Όπως εύστοχα παρατήρησε ο Sutherland, από τις εγκληματολογικές στατιστικές προκύπτει πως η συχνότητα εμφάνισης του εγκλήματος, όπως γενικά θεωρείται και επίσημα μετράται, είναι μεγαλύτερη στις χαμηλές τάξεις και πιο χαμηλή στις ανώτερες τάξεις⁸⁸. Το White-collar crime αντιδιαστέλεται με το Blue-collar crime. Τα εγκλήματα μπλε-περιλαιμίου περιλαμβάνουν τις παρεκκλίνουσες πράξεις που διαπράττονται από επαγγελματίες χαμηλότερων κοινωνικών και οικονομικών τάξεων, λόγω χάρη από τον ιδιοκτήτη συνεργείου αυτοκινήτων⁸⁹.

Κεντρικό άξονα της θεώρησης του Sutherland αποτελεί το άτομο που διαπράττει το έγκλημα. Αφορά άτομα της αστικής, κυρίως, τάξης και οι παραβάσεις τους σχετίζονται με την επαγγελματική τους δραστηριότητα. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας **προσωποπαγής ορισμός** της οικονομικής εγκληματικότητας⁹⁰. Με την πάροδο του χρόνου και την ρευστότητα των ορίων μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων, στα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου εντάχθηκαν όλα όσα τελούνται στα πλαίσια της επαγγελματικής δραστηριότητας, ανεξαρτήτως οικονομικής και κοινωνικής θέσης του δράστη. Εξαιτίας αυτού, ονομάζονται και «**εγκλήματα επαγγελματικής απασχόλησης**»⁹¹ (occupational crimes).

Τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας πράξης ως οικονομικό έγκλημα καθίστανται περισσότερο αντικειμενικά, χωρίς να επικεντρώνονται στα πρόσωπα. Το επίκεντρο της προσοχής μετατοπίζεται από τον δράστη στο έγκλημα, τα έννομα αγαθά που αυτό προσβάλλει και οι ποινικές διατάξεις με τις οποίες προστατεύονται⁹². Έχουμε, λοιπόν,

⁸⁷Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., “White-collar crime : classic and contemporary views”, Third Edition, The Free Press, USA, 1995, σελ.25.

⁸⁸ Sutherland E, “White-collar criminality”, στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., “White-collar crime; Classic and Contemporary Views”, Third Edition, The Free Press, USA, 1995, σελ. 29.

⁸⁹Φαρσεδάκης, Ι., «Στοιχεία εγκληματολογίας», ό.π., σελ.29.

⁹⁰Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα : βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου», ό.π., σελ.15-16.

⁹¹ Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Quinney, βλ. Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα : βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου», ό.π., υποσημείωση 4 σελ.16.

⁹² Το ίδιο, σελ.17.

μια **πραγματοπαγή θεώρηση** γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα, η οποία βασίζεται κυρίως στον κύκλο των προσβαλλόμενων εννόμων αγαθών και των ποινικών διατάξεων οι οποίες τα προστατεύουν.

Κατά τον Sutherland τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου όπως και τα υπόλοιπα συστημικά εγκλήματα μαθαίνονται. Αυτό πραγματοποιείται είτε άμεσα είτε έμμεσα με τη συνεργασία/σχέση με άλλα άτομα που ήδη παρουσιάζουν τέτοιου είδους παραβατική συμπεριφορά. Εάν κάποιο άτομο γίνει εγκληματίας ή όχι, εξαρτάται σε καθοριστικό βαθμό από τα άτομα που συγχρωτίζεται και τη συμπεριφορά αυτών, παραβατική ή μη⁹³. Το άτομο έρχεται σε επαφή τόσο με εγκληματικές όσο και με μη εγκληματικές ομάδες, με αποτέλεσμα η συμπεριφορά του να επηρεάζεται από αντιφατικές γνωστικές εμπειρίες. Στις περιπτώσεις εκείνες που υπερτερούν οι εγκληματικές τότε οδηγείται σε εγκληματική συμπεριφορά και το αντίστροφο. Ο παραπάνω συλλογισμός αποτελεί τη θεωρία «διαφορικού συγχρωτισμού» (differential association) που διατύπωσε ο Sutherland και με την οποία μπορεί να ερμηνευθεί η εγκληματική συμπεριφορά σε όλα τα κοινωνικό-οικονομικά στρώματα.⁹⁴

Ο Richard Quinney, όπως και οι υπόλοιποι εκπρόσωποι της ριζοσπαστικής εγκληματολογίας υποστηρίζουν πως η διαδικασία χαρακτηρισμού μιας πράξης ως εγκληματικής είναι μια πολιτική διαδικασία, κατά την οποία όσοι έχουν τη δύναμη συμμετέχουν σε αυτή και με βάση τα συμφέροντά τους προσαρμόζουν τις κρατικές πολιτικές. Επομένως, ο ορισμός μιας πράξης ως εγκληματικής ή μη εξαρτάται από τους εξουσιοδοτημένους φορείς μιας πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας. Ο ποινικός νόμος εφαρμόζεται συχνότερα στις περιπτώσεις που ο δράστης εντάσσεται στους κοινωνικά αδύναμους και οι συμπεριφορές τους πλήττουν τα συμφέροντα των αρμόδιων πολιτειακών οργάνων⁹⁵. Παρομοίως, και για τον Sutherland οι νόμοι δεν αποτελούν «μετάφραση» των νόμων της φύσης στην κοινωνία, αλλά συνιστούν κοινωνικά προϊόντα. Η εγκληματοποίηση των παράνομων πράξεων που διαπράττεται από άτομα που ανήκουν στις ανώτερες τάξεις, θα αποτελέσει φραγμό στη διάδοση πεποιθήσεων πως οι δράσεις τους αποτελούν διοικητικές παραβάσεις μικρής

⁹³ Sutherland, E. "White collar criminality, στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., "White-collar crime; Classic and Contemporary Views", ό.π., σελ.37.

⁹⁴ Χάϊδου, Α., «Θετικιστική εγκληματολογία: αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ.190-201.

⁹⁵ Quinney, R., "The social reality of crime", Boston: Little, Brown & Company, 1970, σελ. 15-18 στο Κασαπόγλου, Α., «Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του «λευκού κολάρου» Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα», ό.π., σελ.2555.

βαρύτητας.⁹⁶

Η οικονομική εγκληματικότητα παρουσιάζει μια ιδιορρυθμία σε σχέση με την παραδοσιακή εγκληματικότητα⁹⁷ ή την «εγκληματικότητα του δρόμου». Εξαιτίας της υψηλής κοινωνικής θέσης των δραστών και η διακριτικότητα με την οποία τελούνται, οι παραβατικές αυτές πράξεις δεν έχουν στιγματισθεί από την κοινή γνώμη. Οι δράστες των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου διαχωρίζονται από τους άλλους εγκληματίες μέσω της διοικητικής οδού, με αποτέλεσμα να μη θεωρούνται εγκληματίες από τον εαυτό τους, το κοινό ή τους εγκληματολόγους.⁹⁸ Σπάνια περιπτώσεις οικονομικών εγκλημάτων αντιμετωπίζονται ποινικά. Συνήθως επιλέγεται μια κατά παρέκκλιση της ποινικής οδού διαδικασία, αποσκοπώντας στην προστασία του κύρους των επιχειρήσεων αυτών.⁹⁹ Ο σκοτεινός αριθμός είναι ιδιαίτερα μεγάλος εάν αναλογιστούμε, πέρα από την εξωδικαστική ρύθμιση που επιλέγεται, και το γεγονός πως σε ορισμένες περιπτώσεις δεν καταγγέλλονται τέτοιου είδους αδικήματα. Αυτό όμως δεν συνιστά το κεντρικό πρόβλημα. Υπάρχουν και άλλες έρευνες, τα αποτελέσματα των οποίων έχουν τη δυνατότητα να μετριάσουν τον σκοτεινό αριθμό, όπως οι έρευνες θυματοποίησης και (αυτό)ομολογούμενης ενοχής, παρά τα όποια μεθοδολογικά τους προβλήματα.¹⁰⁰ Το βασικό πρόβλημα είναι η άγνοια των θυμάτων των εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου για την θυματοποίησή τους και η άρνηση των επιχειρήσεων να συμπληρώσουν ερωτηματολόγια για τις παραβατικές πράξεις που αυτές έχουν τελήσει.¹⁰¹ Οι εγκληματίες λευκού περιλαιμίου διαθέτουν «δύναμη» από κάθε άποψη είτε οικονομική είτε με την επιρροή που μπορούν να ασκήσουν. Αντίθετα, τα θύματα είναι αδύναμα. Οι καταναλωτές, οι επενδυτές και οι μέτοχοι είναι ανοργάνωτοι, χαρακτηρίζονται από έλλειψη τεχνικών γνώσεων με αποτέλεσμα να μην μπορούν να προστατέψουν τον εαυτό τους.¹⁰² Η αντίληψη πως είναι ανέφικτο ένα φυσικό πρόσωπο να έρθει αντιμέτωπο με μία εταιρεία και κυρίως με την πληθώρα των

⁹⁶ Λάζος, Γρ., «Από το οικονομικό έγκλημα στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου, στο επιχειρηματικό έγκλημα», Σημειώσεις μαθήματος Οικονομική Εγκληματικότητα II, 2018, σελ.8.

⁹⁷ Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα : βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου», ό.π., σελ.37.

⁹⁸ Sutherland E, “White-collar criminality”, στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., “White-collar crime; Classic and Contemporary Views”, ό.π., σελ.35.

⁹⁹ Χαΐδου, Α., «Θετικιστική εγκληματολογία: αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου», ό.π., σελ.200.

¹⁰⁰ Βλ. Ζαραφωνίτου, Χ., «Εμπειρική Εγκληματολογία», ό.π., σελ.40-46

¹⁰¹ Braithwaite, J., “White collar crime”, στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., “White-collar crime; Classic and Contemporary Views”, Third Edition, The Free Press, USA, 1995.

¹⁰² Sutherland, E. “White collar criminality, στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., “White-collar crime; Classic and Contemporary Views”, ό.π., σελ.36.

δικηγόρων και των νομικών συμβούλων που την εκπροσωπούν σε συνδυασμό με το αβέβαιο της έκβασης των υποθέσεων αυτών, εξαιτίας της επιρροής που μπορούν να ασκήσουν λόγω της ισχύος τους και της κοινωνικής τους θέσης,¹⁰³ αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα καταγγελίας.

Η μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας έχει καταλήξει στο συμπέρασμα πως τα ανώτατα στελέχη μεταφέρουν την ευθύνη για την τέλεση των εγκληματικών πράξεων στα κατώτερα στην ιεραρχία μέλη, εν ολίγοις, ενοχοποιούν υφιστάμενους¹⁰⁴. Το Ποινικό Δίκαιο της χώρας μας δεν αναγνωρίζει την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων¹⁰⁵. Επιβάλλονται από τα αρμόδια όργανα μόνο διοικητικά πρόστιμα στις επιχειρήσεις και όχι ποινικές κυρώσεις. Αυτό συμβαίνει διότι: “societas delinquere non potest”, οι εταιρείες, δηλαδή, δεν μπορούν να εγκληματήσουν, διότι δεν δύναται να υπάρξει ενοχή και ικανότητα αντίληψης του τιμωρητικού χαρακτήρα της ποινής, ιδίως όταν υπάρχει πολυεπίπεδη ιεραρχία.¹⁰⁶ Ωστόσο, και οι διοικητικές κυρώσεις έχουν αναμφίβολα αποτελέσματα σχετικά με την αποτρεπτική τους ικανότητα. *«Κατά κανόνα έχουν περιορισμένη ή και ελάχιστη αποτελεσματικότητα, όχι σπάνια είναι στην πράξη μη εφαρμόσιμες ενώ συχνά είναι άδικες και ανεπιεικείς ως προς τους τελικούς αποδέκτες των συνεπειών τους»*¹⁰⁷, στοιχείο που θα προκύψει και στην έρευνα που θα ακολουθήσει στο δεύτερο μέρος.

Αντιθέτως στις Η.Π.Α, στη Μ. Βρετανία όπως και σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν θεσπιστεί ποινικές κυρώσεις εις βάρος επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, σε Νορβηγία, Σουηδία και Ολλανδία ήδη από την δεκαετία του '80 έχει αναγνωριστεί στις εκάστοτε νομοθεσίες η ποινική ευθύνη νομικών προσώπων. Ακολούθησε η Γαλλία το 1994, ένα χρόνο αργότερα η Φινλανδία ενώ πιο πρόσφατα ανάλογες ρυθμίσεις πραγματοποιήθηκαν και στην ποινική νομοθεσία της Ελβετίας (2003), της Αυστρίας (2005) και της Ισπανίας (2010).¹⁰⁸ Το 1966 και ύστερα από

¹⁰³ Χάϊδου, Α., «Θεωρητική εγκληματολογία: αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου», ό.π., σελ.198.

¹⁰⁴ Braithwaite, J., “White Collar Crime”, στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., “White-collar crime; Classic and Contemporary Views”, ό.π., σελ. 121.

¹⁰⁵ Ζιούβας, Δ., «Φορολογικά αδικήματα: Νομοθετικοί άξονες, συστηματική θεμελίωση και βασικοί δογματικοί προβληματισμοί του ελληνικού φορολογικού ποινικού δικαίου», στο Κουράκης, Ν., & Ζιούβας, Δ., «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II: Ειδικό Μέρος», Τόμος Β΄, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ.55-57.

¹⁰⁶ Το ίδιο, σελ.57.

¹⁰⁷ Βλ. Παπανεοφύτου, Α., «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη;», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ.124.

¹⁰⁸ Βλ. Παπανεοφύτου, Α., «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη;», ό.π., σελ.44, υποσημείωση 43, και σς.78-84.

εντολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συντάχθηκε το “Corpus Juris”, από ομάδα γνωστών ευρωπαϊών ποινικολόγων με επικεφαλής την καθηγήτρια Mireille Delmas-Marty. Πρόκειται για ένα σχέδιο νόμου που αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός ποινικού συστήματος κοινού σε όλες τις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ στο άρθρο 13 προτείνεται η θέσπιση ποινικής ευθύνης για τα νομικά πρόσωπα. Ωστόσο, το “Corpus Juris” δεν τέθηκε ποτέ σε ισχύ.¹⁰⁹ Η μη επιβολή ποινών δημιουργεί ζήτημα για την αντιμετώπιση της οικονομικής εγκληματικότητας.

2.3. Οικονομικό έγκλημα ή αδίκημα;

Το γεγονός που δεν προβλέπονται ποινικές κυρώσεις στις περιπτώσεις τέλεσης οικονομικών εγκλημάτων δημιουργεί ένα θέμα ως προς τον χαρακτηρισμό τους. Στη βιβλιογραφία διακρίνονται δύο αντίθετες θέσεις εκ των οποίων η μία υποστηρίζει πως είναι δόκιμο να αποκαλούνται εγκλήματα ενώ στον αντίποδα αναφέρεται η ανάγκη για αντικατάσταση του όρου έγκλημα με άλλες λέξεις.

Ο Ν. Κουράκης προτείνει τη διάκριση ανάμεσα σε οικονομικά εγκλήματα και οικονομικές παραβάσεις ανάλογα με το μέγεθος της ζημίας που αυτά επιφέρουν.¹¹⁰ Τονίζει μάλιστα πως θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν εγκλήματα με την έννοια μιας αποκλίνουσας συμπεριφοράς¹¹¹. Η παραπάνω θέση διατυπώθηκε και στο άρθρο του με τίτλο «Το οικονομικό έγκλημα σήμερα: Η Ελλάδα ως περίπτωση μελέτης στην Ευρώπη» στο οποίο προτείνει τη χρήση λιγότερων στιγματιστικών όρων, όπως «αθέμιτη (οικονομική) δραστηριότητα ή (οικονομικό) αδίκημα», αντί του εγκλήματος.¹¹² Εν συνεχεία αιτιολογεί τη θέση του αυτή σημειώνοντας πως το έγκλημα ως όρος είναι φορτισμένο συναισθηματικά σε αντίθεση με την «αθέμιτη οικονομική δραστηριότητα» και το «οικονομικό αδίκημα». Επομένως, η αντικατάσταση του κρίνεται αναγκαία για λόγους «ακριβοδικαίας μεταχείρισης». Στην ίδια μελέτη, προτείνεται η μελέτη της οικονομικής εγκληματικότητας απομονωμένης από το πολιτικό ή παραταξιακό πρίσμα, προασπίζοντας με αυτόν τον τρόπο τις αξίες του

¹⁰⁹ Λάζος, Γρ., «Από το οικονομικό έγκλημα στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου, στο επιχειρηματικό έγκλημα», ό.π., σελ.6.

¹¹⁰ Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα : βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου», ό.π., σελ. 20.

¹¹¹ Το ίδιο, σελ.27.

¹¹² Λάζος, Γρ., «Από το οικονομικό έγκλημα στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου, στο επιχειρηματικό έγκλημα», ό.π., σελ.5.

οικονομικού συστήματος, με σκοπό την εξασφάλιση της αξιολογικής ουδετερότητας.¹¹³

Αντίθετες απόψεις υποστηρίζουν πως η αντικατάσταση της έννοιας του εγκλήματος θα μπορούσε να γίνει δεκτή εφόσον είχε καθολικό χαρακτήρα και δεν αφορούσε μόνο τα εγκλήματα της «ελίτ». Σε αντίθετη περίπτωση, εντείνει τις ταξικές ανισότητες. Αποβλέπει σε μια προνομιακή μεταχείριση των ισχυρών, οι οποίοι ήδη αντιμετωπίζονται προνομιακά. Απόδειξη τούτου αποτελεί το χαμηλό ποσοστό ατόμων που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα και εκτίουν την ποινή τους στη φυλακή. Η τέλεση «αδικημάτων» απαλείφονται από το ηθικό κόστος της διάπραξης ενός εγκλήματος, τελούν αδικήματα και όχι εγκλήματα.

Σχετικά με την προσπάθεια επίτευξης αξιολογικής ουδετερότητας μέσω της εξέτασης του οικονομικού εγκλήματος ανεξαρτήτως πολιτικών πεποιθήσεων, ο Ν. Κουράκης αναφερόμενος στη προάσπιση του φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος δημιουργεί μια αντίθεση. Το φιλελεύθερο οικονομικό σύστημα βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με το φιλελεύθερο πολιτικό σύστημα. Ο πολιτικός φιλελευθερισμός ορίζεται ως ο μεγάλος εχθρός του οικονομικού, εφόσον το σύνολο των δικαιωμάτων (κοινωνικά, ατομικά) έχουν προταθεί από τον πολιτικό φιλελευθερισμό.

2.4.Λαθρεμπόριο

Σύμφωνα με το άρθρο 155 του ν. 2960/2001 ως λαθρεμπόριο ορίζεται η «εντός του τελωνειακού εδάφους εισαγωγή ή εξαγωγή εξ αυτού εμπορευμάτων υποκειμένων σε δασμούς, φόρους και λοιπές επιβαρύνσεις που εισπράττονται στα Τελωνεία, χωρίς τη γραπτή άδεια της αρμόδιας Τελωνειακής αρχής ή σε άλλο από τον οριζόμενο σε αυτή τόπο ή χρόνο». Η βασική έννοια της λαθρεμπορίας συμπληρώνεται από δώδεκα ειδικούς τρόπους πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω αδικήματος που αναφέρονται στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 155. Συγκεκριμένα, η λαθρεμπορία του εδαφίου α' συνίσταται στην «διάθεση στην κατανάλωση, χωρίς γραπτή άδεια της αρμόδιας Τελωνειακής Αρχής και χωρίς πληρωμή του εισαγωγικού δασμού, φόρου και λοιπών επιβαρύνσεων, εμπορευμάτων, τα οποία έχουν εισαχθεί

¹¹³ Το ίδιο, σελ.55-56.

δυνάμει νόμου ή σύμβασης, ατελώς ή με μειωμένες επιβαρύνσεις για ορισμένες ειδικές χρήσεις ή η χρησιμοποίηση αυτών των εμπορευμάτων σε άλλες χρήσεις εκτός των ορισμένων». Στο δεύτερο εδάφιο προβλέπεται ως λαθρεμπορία «η εξαγωγή ή εισαγωγή εμπορευμάτων, των οποίων κατά νόμο ή με απόφαση της αρμόδιας Αρχής, είναι απαγορευμένη η εξαγωγή ή η εισαγωγή, εκτός εάν με έγγραφη άδεια επιτράπηκε αυτή κατ' εξαίρεση». Παραδείγματος χάρη, κάποιος που εισάγει στην Ελλάδα εμπόρευμα, το οποίο προέρχεται από χώρα, στην οποία έχει επιβληθεί απαγόρευση διακίνησης των εμπορευμάτων της (embargo), ακόμα και στην περίπτωση που ο παραβάτης έχει πληρώσει τους φόρους που αντιστοιχούν, αλλά έχει καταθέσει πλαστά δικαιολογητικά για την πραγματική χώρα προέλευσης, τελεί το έγκλημα της λαθρεμπορίας γιατί «σπάει το “embargo”».¹¹⁴ Τέλεση λαθρεμπορίας λαμβάνει χώρα και όταν διαπιστώνεται έλλειψη εμπορευμάτων από ιδιωτικές αποθήκες αποταμίευσης (εμπορευμάτων που πρόκειται να εκτελωνιστούν). Με αυτό τον τρόπο στερείται το Δημόσιο δασμούς, φόρους και λοιπές επιβαρύνσεις. Στις περιπτώσεις που το σύνολο των παραπάνω επιβαρύνσεων των εμπορευμάτων που απουσιάζουν δεν ξεπερνά τα 1.500 ευρώ και τα οφειλόμενα καταβληθούν εντός δύο ημερών από τη μέρα που διαπιστώθηκε και βεβαιώθηκε η έλλειψη, η πράξη μένει ποινικά ατιμώρητη.¹¹⁵ Τα τρία εδάφια που ακολουθούν (δ', ε', και στ') αναφέρονται σε τρόπους διάπραξης λαθρεμπορίας σε πλοία. Το πρώτο αφορά στην «ύπαρξη εμπορευμάτων σε πλοία ανεξαρτήτως χωρητικότητας τα οποία παραπλέουν στην ακτή και κατευθύνονται σε ελληνικό λιμάνι χωρίς να αναφέρονται στο δηλωτικό του πλοίου», το δεύτερο την «ύπαρξη εμπορευμάτων, έστω και αναγεγραμμένων στο δηλωτικό, σε πλοίο, πλοiάριο ή πλωτό μέσο ανεξαρτήτου χωρητικότητας, το οποίο έχει προσορμίσει χωρίς ανώτερη βία σε λιμάνι ή όρμο του Κράτους, στο οποίο δεν επιτρέπεται η προσέγγιση», και το τρίτο την «κατά την ώρα της αναχώρησης από το πλοίο έλλειψη εμπορευμάτων, που φορτώθηκαν για το εξωτερικό ή για άλλο λιμάνι του Κράτους με παραστατικό διαμετακόμισης». Στο εδάφιο ζ', λαθρεμπορία συνιστά και «η αγορά, πώληση και κατοχή εμπορευμάτων που έχουν εισαχθεί ή τεθεί στην κατανάλωση κατά τρόπο που συνιστά το αδίκημα της λαθρεμπορίας». Σε αυτή την περίπτωση, ο δράστης είναι διαφορετικό πρόσωπο από εκείνον που έκανε την παράνομη εισαγωγή, τον παραβάτη, δηλαδή, του άρθρου 155

¹¹⁴ Ζιούβας, Δ., «Τελωνειακά αδικήματα: Εγκληματολογικός φαινότυπος και βασική ποινικοδογματική και ερμηνευτική προσέγγιση του εγκλήματος της λαθρεμπορίας (ά.155 ν. 2960/2001)», στο Κουράκης, Ν., & Ζιούβας, Δ., «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II: Ειδικό Μέρος», ό.π., σελ.84.

¹¹⁵ Το ίδιο.

παρ.1 εδ.α'.¹¹⁶ Στο όγδοο εδάφιο ως λαθρεμπορία περιγράφεται «η με οποιονδήποτε τρόπο αφαίρεση του αριθμού πλαισίου από αυτοκίνητο ή παραποίηση αυτού και η με οποιονδήποτε τρόπο τοποθέτησή του, ενσωμάτωσή του σε άλλο αυτοκίνητο, για το οποίο δεν έχουν καταβληθεί οι οφειλόμενοι δασμοί και λοιποί φόροι. Ως αυτουργοί του αδικήματος διώκονται τόσο οι τεχνικοί και οι άλλοι εκτελούντες τις σχετικές εργασίες, όσο και ο ιδιοκτήτης ή εκμεταλλευόμενος το αυτοκίνητο στο οποίο μεταφέρεται ο ως άνω αριθμός». Σύμφωνα με το εδάφιο θ' που εισήχθη με τον Ν. 3583/07 παρ. 60, λαθρεμπορία συνιστά «η υποτιμολόγηση ή υπερτιμολόγηση εισαγόμενων ή εξαγόμενων εμπορευμάτων, εφόσον συνεπάγεται απώλεια δασμών, φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων». Το εδάφιο που ακολουθεί αποσκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος, εφόσον η ειδική αυτή περίπτωση συνιστά λαθρεμπορία ακόμα και εάν πληρωθούν οι προβλεπόμενες δασμολογικές και φορολογικές επιβαρύνσεις. Συγκεκριμένα, στο εδάφιο ι προβλέπεται ως λαθρεμπορία η «παράνομη εισαγωγή ή μεταφορά ειδών και δειγμάτων άγριας πανίδας και χλωρίδας που κινδυνεύουν με εξαφάνιση, και προστατεύονται από Κοινοτικές ή Διεθνείς Συμβάσεις, τιμωρείται με τις διατάξεις περί λαθρεμπορίας, εκτός της περίπτωσης λαθραίας εισαγωγής αγρίων ζώων ζώων, η οποία τιμωρείται με πρόστιμο τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ. Το πρόστιμο επιβάλλεται ανεξαρτήτως των κυρώσεων που τυχόν προβλέπονται από άλλες διατάξεις». «Η με οποιονδήποτε τρόπο διάθεση στην κατανάλωση εμπορευμάτων που τελούν υπό καθεστώς κοινοτικής διαμετακόμισης» (εδάφιο ια) και «η χωρίς άδεια εξαγωγή ειδών πολιτιστικής κληρονομιάς. Ως βάση επιβολής του πολλαπλού τέλους θα λαμβάνεται η αξία των ειδών αυτών, όπως αυτή θα προσδιορίζεται από την αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού ή άλλης αρμόδιας Αρχής», αποτελούν εκφάνσεις λαθρεμπορίας. Τέλος, με τον Ν. 3583/07 παρ.61 προστέθηκε ως ειδική περίπτωση λαθρεμπορίας «η χρήση πλαστού ή νοθευμένου πιστοποιητικού ταξινόμησης, καθώς και κάθε άλλη ενέργεια ή τέχνασμα με σκοπό τη μη καταβολή του τέλους ταξινόμησης παντός οχήματος».

Κεφάλαιο 3: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

3.1 Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μ.Μ.Ε.

¹¹⁶ Το ίδιο σελ.85.

Μια αναδρομή στη σύγχρονη βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών θα κατέληγε στο συμπέρασμα πως είναι γεμάτη από αναφορές στην «κατασκευή» των εννοιών, της κοινωνικής πραγματικότητας, των συλλογικών αναπαραστάσεων, του υποκειμένου, της επιστήμης και πολλές άλλες. Ο όρος κατασκευή χρησιμοποιείται είτε γενικά και αόριστα ως συνώνυμο του «δομώ» είτε με πιο συγκεκριμένες σημασίες και επιστημολογικές παραδοχές που υπάρχουν στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών.

Η κοινωνική πραγματικότητα θεμελιώνεται στα κοινά νοήματα, τις πρακτικές και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των ατόμων και αποτελούν την βάση για επικοινωνία και συναίνεση.¹¹⁷ Σύμφωνα με τη θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης τα σύμβολα αποτελούν τη βάση για την επικοινωνία των ανθρώπων. Έχουν αποκτήσει το εκάστοτε νοητικό τους περιεχόμενο, τη σημασία τους δηλαδή, ύστερα από καταστάσεις αλληλεπίδρασης.¹¹⁸ Ωστόσο, πληθώρα σημασιών αποδίδονται σε ένα σύμβολο δημιουργώντας μια πολυπλοκότητα. Στην προκειμένη περίπτωση το σύμβολο, το περιεχόμενο δηλαδή, της είδησης που προβάλλεται από τα Μ.Μ.Ε. και η νοηματοδότηση που δίνεται από το κοινό, καθορίζεται από ένα σύνολο παραγόντων. Στους παράγοντες αυτούς συγκαταλέγονται οι διανοητικές ικανότητες των δεκτών, η υπάρχουσα γνώση γύρω από το ζήτημα, η συναισθηματική-ψυχολογική τους κατάσταση, η αξία που αποδίδουν στη χρήση των Μ.Μ.Ε. αλλά και ο τρόπος παρουσίασης της πληροφορίας. Η θεωρία σχετικά με την κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας από τα Μ.Μ.Ε. βασίζεται στο γεγονός πως τα τελευταία μεταδίδουν στο κοινό σύμβολα με τη μορφή πληροφοριών, παρουσιαζόμενων ειδήσεων και απόψεων ενώ συμβάλουν στη διαμόρφωση των σχέσεων και των κοινών ορισμών των ατόμων επηρεάζοντας έτσι την αντίληψη και ερμηνεία της πραγματικότητας.¹¹⁹ Όπως άλλωστε έχει υποστηρίξει ο Gregg Barak, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των απλών ανθρώπων, των δημοσιογράφων και των πηγών πληροφόρησης στο πλαίσιο των δομικών και πολιτικό-οικονομικών περιεχομένων των ενεργών διαδικασιών

¹¹⁷ Μαυρίδης, Η., «Για την "κατασκευή" της κοινωνικής πραγματικότητας: μετα-φαινομενολογικές προοπτικές του κοινωνικού κονστρουξιονισμού», *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 15, 197-228., 2015, σελ.200.
doi:<http://dx.doi.org/10.12681/sas.599>

¹¹⁸ Muhlabaue, K., «Κοινωνικοποίηση, Θεωρία και Πράξη», μτφρ. Δημοκίδη, Δ., Έκδοση Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1985, σελ.106, στο Οικονομίδης, Β., «Η θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης για την κοινωνικοποίηση του ατόμου», εις «Σχολείο και ζωή», Μηνιαία Παιδαγωγική Επιθεώρηση, Έτος Μ, Μάρτιος 1992, Τεύχος 3, 126-130: 127.

¹¹⁹ Λαμπροπούλου, «Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: η περίπτωση της βίας και της Εγκληματικότητας», ό.π., σελ.31-33.

κατασκευής ειδήσεων και διαχείρισης του εγκλήματος, επηρεάζει τον τρόπο που τα άτομα ορίζουν την πολιτιστική παραγωγή του εγκλήματος ως «κοινωνικό πρόβλημα» και τον τρόπο που αντιμετωπίζει το κοινό τα θύματα, τους παραβάτες και τους παράγοντες του ελέγχου του εγκλήματος.¹²⁰

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας αποτελούν τον πιο σημαντικό μεταδότη πληροφορίας και με αυτήν την έννοια και γνώσης, όσον αφορά στην έκταση και τη διάρκεια.¹²¹ Λόγω του γεγονότος πως μέρος του κοινού έχει μικρή εμπειρία σε σχέση με την εγκληματικότητα, βασική πηγή πληροφόρησης και γνώσης αποτελούν η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και ο Τύπος. Σύμφωνα με την προσέγγιση των αποτελεσμάτων¹²² που διατύπωσε ο R. Ericson, τα Μ.Μ.Ε. και ειδικότερα η τηλεόραση αποτελούν την κυριότερη πηγή πληροφόρησης και κατανόησης του κοινού, σχετικά με το έγκλημα και τον έλεγχό του. Η πληροφόρηση όμως αυτή είναι συχνά διαστρεβλωμένη. Το κοινό την αποδέχεται χωρίς καμία αμφισβήτηση, με αποτέλεσμα αυτό να σχηματίζει λανθασμένες εικόνες και συμπεριφορές. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργούνται στο κοινό στερεότυπα και προκαταλήψεις σε σχέση τόσο με τους δράστες, όσο και με τα θύματα.

Παγιωμένες αντιλήψεις συχνά έχουν και οι φορείς κοινωνικού ελέγχου κάτι που επηρεάζει τον τρόπο αντιμετώπισης συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων και την αντεγκληματική πολιτική γενικότερα. Η επιλεκτική παρουσίαση θεμάτων εγκληματικότητας, λοιπόν, έχει άμεσο αντίκτυπο τόσο στην εικόνα της εγκληματικότητας στις αντιλήψεις του κοινού όσο και στη διαμόρφωση αντεγκληματικής πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί εκείνο που

¹²⁰ Σχηματικά: PERCEPTION OF

CRIME=MEDIA x (CULTURE + POLITICAL ECONOMY) OVER TIME. Από μετάφραση: ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ=ΜΕΣΑ x(ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ) ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.

¹²¹ Λαμπροπούλου, «Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: η περίπτωση της βίας και της Εγκληματικότητας», ό.π., σελ.82-83.

¹²² Όσον αφορά τη σχέση ανάμεσα στα Μ.Μ.Ε. με το εγκληματικό φαινόμενο και την ποινική δικαιοσύνη, ο R. Ericson προτείνει τρεις κατηγορίες. Η πρώτη είναι η προσέγγιση των αποτελεσμάτων όπως προαναφέρθηκε. Στην δεύτερη κατηγορία βρίσκεται η προσέγγιση της «κυρίαρχης ιδεολογίας», κατά την οποία τα Μ.Μ.Ε. συνιστούν ένα μέσο ιδεολογικής αναπαραγωγής και «διατήρησης της ηγεμονίας». Η τρίτη είναι η θεσμική προσέγγιση κατά την οποία τα Μ.Μ.Ε. και η απήχηση που αυτά έχουν στο κοινό δεν θα χαρακτηριζόταν ως μια μονοσήμαντη διαδικασία σχετικά με τον τρόπο επεξεργασίας και προβολής της είδησης. Αντιθέτως, είναι προϊόν αλληλοδράσεων μεταξύ των Μ.Μ.Ε., των πηγών τους, του κοινού αλλά και του ίδιου του νόμου. Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα Μέσα δεν αποτελούν την κύρια πηγή γνώσης του κοινού για το έγκλημα, αλλά παρέχουν μία λογική, ένα τρόπο κατάταξης και ερμηνείας της πραγματικότητας, ο οποίος απλά βοηθά το κοινό να κατασκευάσει τις δικές του πραγματικότητες. Βλ. : R. Ericson, « Mass Media, crime, law and justice», *British Journal of Criminology*, vol. 31, 3/1991, σ. σ. 219-249, στο: Ζαραφώνιου, Χ., «Τιμωρητικότητα, σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», ό.π., σ. 85-91.

αναφέρει ο M.Fishman. Τον Δεκέμβριο του 1976 στη Ν. Υόρκη 3 εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας και 5 τηλεοπτικά δίκτυα μετέδιδαν τακτικά περιστατικά βίαιων επιθέσεων με θύματα ηλικιωμένους και δράστες που αντικατόπτριζαν τα εγκληματικά στερεότυπα (νέοι, μαύροι και με βεβαρημένο ποινικό μητρώο). Δημιουργήθηκε η εντύπωση στο κοινό πως υπήρξε αύξηση αυτής της μορφής εγκληματικότητας, χωρίς ωστόσο να επιβεβαιώνεται κάτι τέτοιο από τα στατιστικά δεδομένα της αστυνομίας. Επί τη βάση δημοσκοπήσεων που διενεργήθηκαν τον Μάιο του 1977, το 60% των ερωτηθέντων είχε την πεποίθηση πως η εγκληματικότητα κατά ηλικιωμένων είχε ανοδική πορεία ενώ άτομα ηλικίας 50 ετών και άνω ένιωθαν μεγαλύτερη ανασφάλεια και φόβο να κυκλοφορήσουν στο δρόμο σε ποσοστό 50% συγκριτικά με τον περασμένο χρόνο.¹²³ Στον αντίποδα τα στατιστικά στοιχεία της αστυνομίας φανέρωσαν μείωση των δολοφονιών ηλικιωμένων σε ποσοστό 19%. Η παρουσίαση της παραποιημένης αυτής πραγματικότητας είχε σαν αποτέλεσμα τη μεταβολή στον τρόπο αντιμετώπισης των ανηλίκων, η οποία κρίθηκε ανεπαρκής. Τέτοιου είδους μορφές εγκληματικότητας αντιμετωπίζονταν με επιβαρυντικές ποινές ύστερα από τροποποίηση του νόμου.

Η καθημερινή γνώση επηρεάζει την κατασκευή της εγκληματικότητας και τον τρόπο αντιμετώπισής της.¹²⁴ Παρά το γεγονός πως τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν μία από τις σημαντικότερες πηγές πληροφόρησης για την εγκληματικότητα, δεν βοηθούν τους πολίτες να κατανοήσουν τις βαθύτερες αιτίες της, ούτε τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να το άτομο να αντιμετωπίσει τη διάπραξη ενός εγκλήματος εις βάρος του.¹²⁵

3.2 Κατασκευή των ειδήσεων και στερεότυπα

Η λανθασμένη ή μονόπλευρη ενημέρωση του κοινού, όπως αναφέραμε παραπάνω, σχετικά με εγκλήματα που έχουν τελεστεί συμβάλλει στη δημιουργία στερεοτύπων. Τα άτομα που απαρτίζουν τους φορείς συστήματος απονομής δικαιοσύνης διακατέχονται από προκαταλήψεις που έχουν σχηματιστεί από την κυρίαρχη ιδεολογία κατά των κατώτερων κοινωνικό-οικονομικών τάξεων, τις έχουν

¹²³Fishman, 1978, στο Ζαραφονίτου, Χ., «Εμπειρική Εγκληματολογία», ό.π., σελ.260

¹²⁴ Λαμπροπούλου, Έ., «Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: η περίπτωση της βίας και της Εγκληματικότητας», ό.π., σελ.87.

¹²⁵Το ίδιο, σελ.92.

ενστερνιστεί και δεν μπορούν να τις αποβάλουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.¹²⁶

Στο σημείο αυτό θεωρείται αναγκαία η αναφορά στη θεωρία της αποβολής του αποδιοπομπαίου τράγου, κύριοι εκπρόσωποι της οποίας είναι ο A. Mitscherlich και ο Thomas Szasz από τον χώρο της ψυχολογίας και της αντι-ψυχιατρικής αντίστοιχα. Θεμέλιος λίθος της θεωρίας αποτελούν οι παραδοχές πως άτομα με συμπεριφορά που διαφοροποιείται από την κρατούσα θεωρούνται άρρωστοι ή εγκληματίες, χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνοι για τους υπόλοιπους και για τον εαυτό τους, ενώ παράλληλα θεωρούνται κατώτεροι τόσο κοινωνικά όσο και ψυχολογικά από τον «υγιή» κοινωνικό περίγυρο. Η επιλογή του αποδιοπομπαίου τράγου πραγματοποιείται είτε από τους επίσημους είτε από τους ανεπίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στοχεύοντας στην ικανοποίηση της ανάγκης του κοινού για απενοχοποίηση καταλήγουν στην αποδιαπόμπευση ως τακτική, μέσω της στιγματιστικής αναπαράστασης των ατόμων. Εν συνεχεία υπερτονίζουν την επικινδυνότητα που ενέχει για την κοινωνία η συμπεριφορά του δράστη δημιουργώντας ένα αίσθημα φόβου και αποστροφής προς εκείνον. Η αρνητική στερεοτυπική αναπαράσταση του εγκληματία τελικά οδηγεί και στην άμεση παρέμβαση του Συστήματος Απονομής Δικαιοσύνης.¹²⁷

Σύμφωνα με τη θεωρία της ετικέτας, κύριος εκφραστής της οποία είναι ο H.Becker, η αντίδραση που γεννάται κατά την παράβαση είτε ενός κανόνα δικαίου είτε κάποιας αξίας της κοινωνία είναι εκείνη που καθιστά τη συμπεριφορά παρεκκλίνουσα. Η αντίδραση και ο χαρακτηρισμός κάποιου ως παρεκκλίνοντα τείνει να είναι συχνότερη σε μη κοινωνικά ισχυρούς. Ο χαρακτηρισμός αυτός επιφέρει την προσεκτικότερη παρακολούθηση τους και οδηγεί και στην ανακάλυψη επιπλέον παρέκκλισης, εφόσον το άτομο θεωρείται πρώτα και κύρια αυτό που έχει χαρακτηριστεί. Λόγου χάρη, η απόδοση της ετικέτας του εγκληματία έχει την ιδιότητα να υπερκαλύπτει τους υπόλοιπους χαρακτηρισμούς και ρόλους που έχει ένα άτομο και να στιγματίζεται ως τέτοιο. Η αντιμετώπισή του από τον κοινωνικό περίγυρο ως εγκληματία, είναι πιθανόν να αποτελέσει καίριο πλήγμα στην αυτοαντίληψη του

¹²⁶ Δασκαλάκης, Η., «Η εγκληματικότητα της κοινωνικής αντίδρασης», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σελ.132.

¹²⁷ Θεολόγη, Β., «Εγκληματικότητα και Μ.Μ.Ε.», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σελ.46

ατόμου, να εκλάβει την ετικέτα ως αυτό-ταυτότητα, να υιοθετήσει τη συμπεριφορά αυτή και να δρα ως μέρος μια παρεκκλίνουσας υποκοουλτούρας.¹²⁸

Τα Μ.Μ.Ε. και οι δημοσιογράφοι, ως άλλοι ηθικοί σταυροφόροι συμβάλλουν στη διαδικασία του στιγματισμού. Αυτό συμβαίνει κυρίως με την ενοχοποίηση των δραστών και τον χαρακτηρισμό τους ως «επικίνδυνων»,¹²⁹ πριν ακόμα τα αρμόδια όργανα αποφασίσουν.¹³⁰ Το κοινό σε πρώτο στάδιο αποδέχεται την προβαλλόμενη κατασκευασμένη είδηση και εν συνεχεία ενστερνίζεται την αρνητική στάση των Μέσων προς τον φερόμενο δράστη. Υπόκειται σε μια συνεχή «χειραγώγηση» προκαλώντας αντιδράσεις, μια χειραγώγηση η οποία επηρεάζει την αυτό-ταυτότητα του δράστη, όπως αναφέραμε παραπάνω. Η κοινωνική αντίδραση παράγει τη δευτερογενή παρέκκλιση¹³¹ μέσω της διαδικασίας του στιγματισμού των ατόμων και την απόδοσης της ετικέτας του επικίνδυνου¹³².

Άτομα υψηλής κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης δεν αποτελούν το βασικό «υλικό» για την εκτόνωση και αποφόρτιση του κοινού. Ως αποδιοπομπαίοι τράγοι επιλέγονται τόσο από τα Μ.Μ.Ε. όσο και από τους επίσημους φορείς άτομα ευάλωτα, τα οποία εξαιτίας της μειωμένης οικονομικής δυνατότητας έχουν συνήθως μια πλημμελής υπεράσπιση. Ο στιγματισμός από την τέλεση του αρχικού εγκλήματος οδηγεί συνήθως σε μια δευτερογενή και ακολούθως τριτογενή παρέκκλιση, καταλήγοντας σε μια εγκληματική σταδιοδρομία. Τα χαρακτηριστικά των ατόμων που

¹²⁸ Becker, H., «Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης», μτφρ. Α. Κουτζόγλου-Β.Γ.Ι. Μπουρλιάσκος, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ.23-24.

¹²⁹ Άλλωστε επικρατεί το τεκμήριο της αθωότητας, κατά το οποίο ο κατηγορούμενος είναι αθώος μέχρι αποδείξεως του εναντίου. Για τον λόγο αυτό, οι δημοσιογράφοι οφείλουν να είναι πολύ προσεκτικοί στην παρουσίαση των γεγονότων για την αποφυγή στιγματιστικών χαρακτηρισμών του φερόμενου δράστη.

¹³⁰ Θεολόγη, Β., «Εγκληματικότητα και Μ.Μ.Ε.», Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ.46

¹³¹ Κατά τον Lemert η πορεία που ακολουθείται για να καταλήξουν τα άτομα σε δευτερογενή παρέκκλιση είναι η εξής: «1. Πρωταρχική παρέκκλιση, 2) κοινωνικές κυρώσεις, 3) περαιτέρω πρωταρχική παρέκκλιση, 4) ισχυρότερες κοινωνικές κυρώσεις και απόρριψη, 5) περαιτέρω παρέκκλιση, ίσως με εχθρότητα και η δυσφορία ξεκινάει να εστιάζει πάνω σ' αυτούς που επιβάλλουν τις κυρώσεις, 6) η κρίση πλησιάζει το σημείο ανεκτικότητας, εκφραζόμενη με επίσημες ενέργειες της κοινότητας στιγματισμού του παρεκκλίνοντος, 7) ενδυνάμωση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ως αντίδραση στο στιγματισμό και τις κυρώσεις, 8) τελική αποδοχή της παρεκκλίνουσας κοινωνικής θέσης και προσπάθειες για προσαρμογή στη βάση του σχετικού ρόλου¹³¹», στο Becker, H., «Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης», ό.π., σελ.22-23.

Ο ενστερνισμός από το άτομο της ετικέτας που του έχει αποδοθεί και η υιοθέτηση του χαρακτηρισμού της παρέκκλισης μαζί με όλα τα χαρακτηριστικά του, οδηγεί στην περαιτέρω παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και εν συνεχεία, συνήθως, σε μια εγκληματική σταδιοδρομία. Η έρευνα των Wolfgang, Figlio και Sellin σε δείγμα 9.945 αγοριών με έτος γέννησης το 1945 στη Φιλαδέλφεια, κατέληξε στο συμπέρασμα πως μετά την πρώτη σύλληψη η εγκληματική δραστηριότητα έχει αύξουσα πορεία, λόγω του στιγματισμού και της ετικετοποίησης που έχει προηγηθεί. Το προφίλ των ατόμων που την ακολουθούν είναι μαύροι, χαμηλών κοινωνικών τάξεων, με χαμηλό δείκτη ευφυΐας και μεγάλη κινητικότητα», στο Ζαραφονίτου, Χ., «Εμπειρική Εγκληματολογία», ό.π., σελ.89.

¹³² Το ίδιο, σελ.47.

την υιοθετούν ουδεμία σχέση έχουν με τους κατά τα άλλα ευυπόληπτους οικονομικά ισχυρούς πρωταγωνιστές οικονομικών εγκλημάτων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία

1.1 Εργασία

Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων, οι οποίες διακρίνονται μεταξύ τους τόσο ως προς τους στόχους που θέτουν όσο και προς τις διαδικασίες και τις τεχνικές που εφαρμόζουν. Ενδεικτικά αναφέρουμε την θεματική ανάλυση, την ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, την αφηγηματική ανάλυση, την ανάλυση συνομιλίας, την ανάλυση λόγου, την ανάλυση περιεχομένου και την εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία.¹³³ Για την επεξεργασία των ποιοτικών δεδομένων που επιλέχθηκαν στην παρούσα εργασία εφαρμόστηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου. Η μέθοδος αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση κάθε μορφής γραπτού και προφορικού λόγου, ανεξάρτητα από τις πηγές προέλευσης αυτού του υλικού οι οποίες ποικίλλουν από πηγές που σχετίζονται με προφορικές προσωπικές συνεντεύξεις με άτομα, αφηγήσεις ζωής, βιογραφίες κλπ. Παραταύτα, η μέθοδος αυτή έχει συνδεθεί με την επεξεργασία του λόγου στο πεδίο των Μ.Μ.Ε.¹³⁴ Ορίζεται ως μια *«ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιεί συγκεκριμένους κανόνες για την εξαγωγή έγκυρων συμπερασμάτων [...] από την ανάλυση γραπτών κειμένων. Αυτά τα συμπεράσματα αφορούν είτε τον αποστολέα είτε το ίδιο το μήνυμα ή τον παραλήπτη του μηνύματος. Οι κανόνες αυτής της διαδικασίας διαφέρουν ανάλογα με το θεωρητικό υπόβαθρο και το υπό έρευνα θέμα»*.¹³⁵

Η μέθοδος βασίζεται σε πέντε θεμελιώδεις αρχές: « Πρώτον, οι διαδικασίες οφείλουν να είναι αντικειμενικές, δεδομένου ότι κάθε στάδιο της έρευνας πρέπει να διεξάγεται στη βάση ρητά διατυπωμένων κανόνων, ώστε διαφορετικοί ερευνητές ακολουθώντας τις ίδιες διαδικασίες να έχουν τα ίδια αποτελέσματα. Εκτός από αντικειμενικές, οι διαδικασίες πρέπει να είναι και συστηματικές, δηλαδή οι κανόνες στους οποίους βασίζονται να εφαρμόζονται με συνέπεια. Τρίτον, η ανάλυση περιεχομένου θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από μια γενίκευση, που σημαίνει ότι οι

¹³³ Τσιώλης, Γ., «Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες», στο Γ. Πυργιωτάκης, Γ. & Θεοφιλίδης, Χρ. (επιμ.), «Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση: Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη», εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα, 2015, σελ. 473-498.

¹³⁴ Krippendorff, K., "Content analysis", στο Barnouw E., Gerbner G., Schramm W., Worth T. L. & Gross L. (Eds.), "International encyclopedia of communication", New York, NY: Oxford University Press, 1989, Vol. 1, pp. 403-407:404, Retrieved from http://repository.upenn.edu/asc_papers/226.

¹³⁵ Weber, R.P. (1990), "Basic Content Analysis", London, Sage, σ.9, στο Κυριαζή, Ν., «Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα, 2011, σελ.282.

στόχοι πρέπει να έχουν θεωρητική συνάφεια. Επιπλέον, πρέπει να είναι ποσοτική και να μετρά την συχνότητα με την οποία συγκεκριμένες λέξεις και θέματα εμφανίζονται στα υπό εξέταση στοιχεία. Τέλος, η μέθοδος την ανάλυσης περιεχομένου αφορά το δηλωτικό περιεχόμενο και την επιφανειακή σημασία ενός κειμένου και όχι τα βαθύτερα νοήματα.»¹³⁶ Σε αυτή την περίπτωση αναφερόμαστε στην *κυριολεκτική ανάγνωση* των δεδομένων.

Σύμφωνα με την J.Mason υπάρχουν τρεις τρόποι ανάλυσης και ερμηνείας του περιεχομένου: η *κυριολεκτική*, η *ερμηνευτική* και η *αναστοχαστική* ανάγνωση των δεδομένων. Στην κυριολεκτική, ο ερευνητής εστιάζει στο ρητό ή επιφανειακό νόημα των δεδομένων, δίνοντας έμφαση στον κυριολεκτικό χαρακτήρα της μορφής, του περιεχομένου, της δομής, του στυλ κ.λπ. Η κυριολεκτική ανάλυση προϋποθέτει την υιοθέτηση μια ρεαλιστικής ή ουσιολογικής οπτικής, εφόσον επιχειρείται η τεκμηρίωση για κάτι που υπάρχει προδιαμορφωμένο «εκεί έξω». Αντίθετα, στην *ερμηνευτική ανάγνωση* στόχος είναι να αποκαλυφθεί το άρρητο, να αναδειχθεί αυτό που κρύβεται πίσω από το δεδομένο. Αποτελεί ένα λανθάνον και περισσότερο ερμηνευτικό επίπεδο το οποίο εστιάζει στα λανθάνοντα νοήματα και προϋποθέτει την πληρέστερη κατανόηση/ ερμηνεία του ερευνητή για τα λόγια των συμμετεχόντων. Στην *αναστοχαστική ανάγνωση* ο ερευνητής κατανοεί τον εαυτό του ως μέρος των δεδομένων που έχει παραγάγει και επιχειρεί να διερευνήσει τον ρόλο του στη διαδικασία παραγωγής και ερμηνείας τους.¹³⁷

Η ανάλυση περιεχομένου πραγματοποιείται σε 6 στάδια. Το πρώτο βήμα περιλαμβάνει τον **σχεδιασμό** της στρατηγικής που θα ακολουθήσει ο ερευνητής (ο καθορισμός της πηγής που θα αναζητήσει τα στοιχεία του, η υιοθέτηση ενός αναλυτικού σχήματος το οποίο θα αποτυπώνει την σχέση μεταξύ των δεδομένων αιτιολογώντας με αυτόν τον τρόπο την ομαλή μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο). Ακολουθεί η **συνένωση**, ο ορισμός δηλαδή και η σύνδεση στοιχείων της ανάλυσης στα διαθέσιμα δεδομένα. Το τρίτο βήμα, αυτό της **«δειγματοληψίας»**, με την έννοια της επιλογής των μονάδων ανάλυσης. Ενώ η διαδικασία λήψης αντιπροσωπευτικών δειγμάτων δεν είναι εγγενής στην ανάλυση περιεχομένου, υπάρχει η ανάγκη να πραγματοποιηθεί για να αναιρέσουμε τις στατιστικές προκαταλήψεις που είναι εγγενείς

¹³⁶ Holsti, O.R. (1969) Content Analysis for the Social Sciences and Humanities. Reading, MA, Addison-Wesley, στο Jupp, V.R. and Norris, C., 'Traditions in documentary analysis', in M. Hammersley (ed.), Social Research: Philosophy, Politics and Practice, Sage, London, 1993, σελ.40.

¹³⁷ Mason, J. «Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας», μετάφραση Ελένη Δημητριάδου ; επιστημονική επιμέλεια Νότα Κυριαζή, Πεδίο, Αθήνα, 2011.

σε μεγάλο μέρος του συμβολικού υλικού που αναλύεται. Επιπλέον, εξασφαλίζεται ότι η συχνά εξαρτώμενη ιεραρχία των επιλεγμένων μονάδων «δειγματοληψίας» αντιπροσωπεύει την οργάνωση των συμβολικών φαινομένων που αποτελούν αντικείμενο της έρευνας. Εν συνεχεία πραγματοποιείται **κωδικοποίηση**, η περιγραφή των μονάδων καταγραφής ή της ταξινόμησής τους με βάση τις κατηγορίες των επιλεγμένων αναλυτικών δομών. Μέσω μιας αφαιρετικής διαδικασίας επιτυγχάνεται η ανέλιξη θεωριών με βάση τα δεδομένα που προκύπτουν από την διαδικασία κωδικοποίησης.¹³⁸ Στο πέμπτο βήμα εξάγονται ορισμένα **συμπεράσματα**. Χαρακτηρίζεται ως το σημαντικότερο στάδιο εφόσον σε αυτό το σημείο εφαρμόζονται οι σταθερές γνώσεις για το πώς οι μεταβλητές των κωδικοποιημένων δεδομένων σχετίζονται με τα φαινόμενα που ήθελε να μάθει ο ερευνητής.¹³⁹

Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου χαρακτηρίζεται από την χρήση κατηγοριών για την ταξινόμηση των δεδομένων. Μάλιστα, είναι αναγκαίο οι κατηγορίες και τα δεδομένα να ορίζονται με σαφήνεια για να καθίσταται δυνατός ο επανέλεγχος της διαδικασίας από άλλους ερευνητές.¹⁴⁰ Κεντρικός άξονας για την επινόησή τους αποτελεί το ίδιο το υλικό της έρευνας, χωρίς ωστόσο να προκύπτουν κατ' ανάγκη από αυτό. Οι κατηγορίες και τα συστήματα κωδικοποίησης που σχετίζονται με αυτές αποσκοπούν στην καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου του υλικού και ανακάλυψη των υπολανθανόντων μηνυμάτων μέσα από μία «*συνεπή αποδόμηση και αναδόμηση του υλικού*».¹⁴¹ Η ανάλυση περιεχομένου συχνά εντάσσεται στις ποσοτικές μεθόδους εξαιτίας της αριθμοποίησης στην οποία υπόκειται το υπό διερεύνηση υλικό (λόγου χάρη οι απαντήσεις στις ανοιχτές ερωτήσεις των ερωτηματολογίων και το περιεχόμενο των μη τυποποιημένων συνεντεύξεων).¹⁴² Όμως, αυτό που καθιστά το βασικό στοιχείο είναι η ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου που βασίζεται μεθοδολογικά στις ποιοτικές μεθόδους, για τον λόγο αυτό απαντάται στην βιβλιογραφία ως ποιοτική ανάλυση περιεχομένου (qualitative content analysis). Η μετατροπή των στοιχείων σε ποσοτικά

¹³⁸ Τσίγκανου, Ι. «Ανάλυση περιεχομένου», στο Φελλάς, Κ. & Μπαλούρδος, Δ. (επιμ.), «Κοινωνία και έρευνα: Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι» εκδόσεις Παπαζήση, 2015, σελ.247.

¹³⁹ Krippendorff, K., "Content analysis", Barnouw E., Gerbner G., Schramm W., Worth T. L. & Gross L. (Eds.), "International encyclopedia of communication", ό.π., σελ.406-407.

¹⁴⁰ Κυριαζή, Ν., «Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», ό.π., σελ.282.

¹⁴¹ Τσίγκανου, Ι. «Ανάλυση περιεχομένου», στο «Κοινωνία και έρευνα: Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι», ό.π., σελ.246.

¹⁴² Κυριαζή, Ν., «Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», ό.π., σελ.283.

μετρήσιμο μέγεθος αποτελεί ποσοτικοποίηση ποιοτικών δεδομένων και δεν μεταβάλλουν την ποιοτική φύση της μεθόδου.¹⁴³

Δεν υπάρχει σωστός τρόπος για την επίτευξη ανάλυσης περιεχομένου. Ο ερευνητής είναι εκείνος που κρίνει ποιές τεχνικές είναι οι πλέον κατάλληλες για το υπό διερεύνηση θέμα¹⁴⁴. Στην παρούσα εργασία το μεθοδολογικό εργαλείο που επιλέχθηκε για τη σημασιολογική ανάλυση περιεχομένου, είναι αυτό της κλασικής θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση είναι μια εύχρηστη μέθοδος η οποία χρησιμοποιείται ευρέως στην ποιοτική έρευνα. Στόχος είναι η παραγωγή γνώσης για συλλογικές σημασιοδοτήσεις και εμπειρίες κατόπιν αντίληψης, οργάνωσης και κατανόησης επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων (θέματα) εντός ενός συνόλου δεδομένων.

1.2 Σώμα ανάλυσης- Corpus

Στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας αποτελεί η ανάδειξη των όψεων του αισθήματος δικαίου από την μελέτη δευτερογενών πηγών και πιο συγκεκριμένα δημοσιευμάτων δύο υποθέσεων λαθρεμπορίας στον εθνικό ημερήσιο Τύπο. Σχετικά με την επιλογή του σώματος ανάλυσης (corpus), δηλαδή του υλικού της ανάλυσης, αυτό αποτέλεσαν οι εφημερίδες «*Αυγή*», «*Ριζοσπάστης*», «*Ελευθεροτυπία*», «*Καθημερινή*» και η «*Εφημερίδα των Συντακτών*». Η επιλογή πραγματοποιήθηκε έχοντας ως κεντρικό άξονα ιδεολογικά και πολιτικά κριτήρια. Για την εξασφάλιση μεγαλύτερης αντιπροσωπευτικότητας στο «δείγμα» της έρευνας επιλέχθηκαν εφημερίδες που χαρακτηρίζονται σε διάφορες διαβαθμίσεις από συντηρητικές έως πιο φιλελεύθερες, καλύπτοντας ένα ευρύ ιδεολογικό-πολιτικό φάσμα. Εν συνεχεία, θα επιχειρηθεί η τοποθέτηση της εκάστοτε εφημερίδας στο σχήμα «αριστερός», «κεντρώος» και «δεξιός», το οποίο ισχύει στα κόμματα και εκφράζει την αντίστοιχη ιδεολογία που τα διέπει.¹⁴⁵

Η ιδεολογική παράδοση της εφημερίδας «Ελευθεροτυπία» παγιώθηκε την δεκαετία του 1980, όταν την διακυβέρνηση της Ελλάδας είχε αναλάβει το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Η *Ελευθεροτυπία* υπήρξε εξ αρχής αντιπολιτευόμενη εφημερίδα προς τις τότε

¹⁴³Τσίγκανου, Ι. «Ανάλυση περιεχομένου», στο Φελλάς, Κ. & Μπαλούρδος, Δ. (επιμ.), «Κοινωνία και έρευνα: Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι», ό.π., σελ.247.

¹⁴⁴Weber, R.P. (1990), «Basic Content Analysis», London, Sage, σ.9, στο Κυριαζή, Ν., «Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», ό.π., σ.13.

¹⁴⁵ Εάν δεχτούμε ότι ο διαχωρισμός αυτός ισχύει, εφόσον έχει αμφισβητηθεί εξαιτίας των πολιτικών που εφαρμόζουν τα εκάστοτε κόμματα, οι οποίες πολλές φορές έρχονται σε πλήρη αντίθεση με αυτά που το κόμμα πρεσβεύει.

κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας ενώ με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ στην εξουσία φάνηκε να έχει φιλοκυβερνητικό χαρακτήρα. Το σύνθημα που υιοθετήθηκε από την εφημερίδα ήταν « *“στηρίζουμε την κυβέρνηση, ελέγχουμε την εξουσία” και ο έλεγχος γινόταν σε σημαντικό βαθμό από τη σκοπιά του χώρου της μη-κομμουνιστικής ή και αριστερίστικης ή εναλλακτικής και μάλλον αντισυμβατικής, ενίοτε και επαναστατικής Αριστεράς*»¹⁴⁶.

Αντίθετα, η «Καθημερινή» τοποθετείται στην κεντροδεξιά, θεωρείται κατ' εξοχήν συντηρητική και συνδέεται με την αστική τάξη της κοινωνίας. Η εφημερίδα κράτησε σκληρή αντιβενιζελική στάση κατά τον Μεσοπόλεμο. Στην αρχή της λειτουργίας της διευθυντής της αποτέλεσε ο Ν. Κρανιωτάκης, στέλεχος του Λαϊκού Κόμματος. Μετά το κίνημα του Ν. Πλαστήρα το 1922, ο ίδιος φυλακίστηκε ενώ διεκώπει η κυκλοφορία της «Καθημερινής». Η κυκλοφορία της σταμάτησε και επί διδακτορίας Πάγκαλου, εξαιτίας της πολιτικής της στάσης. Διέκειτο θετικά απέναντι σε δικτατορικές μορφές εξουσίας ενώ στήριξε την υπηρεσιακή κυβέρνηση του Μεταξά.¹⁴⁷ Μετά την εξαγορά της εφημερίδας από τον εφοπλιστή Αριστεΐδη Αλαφούζο και εξαιτίας της πολιτικής σύγκρουσής του με τον πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας και πρωθυπουργό (1990-1993) Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, η εφημερίδα αποστασιοποιήθηκε από τη ΝΔ και στράφηκε προς τον χώρο του Κέντρου. Το χάσμα μεταξύ τους μεγάλωσε μετά το 1996 επί πρωθυπουργίας Κώστα Σημίτη, ωστόσο από το 2002 και έπειτα η απόσταση αμβλύνθηκε και η εφημερίδα «πλησίασε» την ΝΔ.¹⁴⁸

Η εφημερίδα «Αυγή» τάσσεται διαχρονικά και εκφράζει απόψεις υπέρ της Αριστεράς, όπως και η «Εφημερίδα των Συντακτών» που τοποθετείται στην ακρο-αριστερά και έχουν χαρακτηριστεί ως «*ριζοσπαστικές αριστερές εφημερίδες*».¹⁴⁹ Πιο συγκεκριμένα, η «Αυγή» πρωτοεκδόθηκε ως όργανο της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ). Το 1967 η δικτατορία έκλεισε την εφημερίδα και κατάσχεσε το αρχείο της. Το 1974 η Αυγή εκδίδεται ξανά, αυτή τη φορά ως επίσημο όργανο του ΚΚΕ Εσωτερικού. Το 1985, ύστερα από εσωτερικές κομματικές διαμάχες το ΚΚΕ Εσωτερικού διαλύθηκε και ιδρύθηκε η Ελληνική Αριστερά, το οποίο εν συνεχεία μαζί

¹⁴⁶ Ψυχογιός, Δ., «Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: από τον πηλό στο Δίκτυο», Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτης, 2004, σελ.479.

¹⁴⁷ Χάσου, Χ., «Πολιτική ρητορική και κοινωνικές πρακτικές της Χρυσής Αυγής στη σχολιογραφία της «Καθημερινής» (Μελέτη Περίπτωσης)», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ, 2015, σελ.25.

¹⁴⁸ Ψυχογιός, Δ., «Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: από τον πηλό στο Δίκτυο», ό.π., σελ. 484-489.

¹⁴⁹ Hatzidaki, O., & Goutsos, D., “[Greece in Crisis: Combining critical discourse and corpus linguistics perspectives](#)”, John Benjamins Publishing Company, 2017, σελ.369.

με άλλα κόμματα του κεντροαριστερού χώρου και του ΚΚΕ αποτέλεσαν τον Συνασπισμό.¹⁵⁰ Η εφημερίδα συνεχίζει να εκφράζει τον χώρο της αριστεράς, κυρίως του ΣΥΡΙΖΑ. Απόδειξη αυτού συνιστά το γεγονός πως βασικός μέτοχος της εταιρείας που εκδίδει την εφημερίδα είναι το ίδιο το κόμμα.¹⁵¹

Ο «Ριζοσπάστης» αποτέλεσε την μόνη εφημερίδα που από την αρχή της κυκλοφορίας του εξέφραζε μόνο τα συμφέροντα της εργατικής τάξης.¹⁵² Συνδέθηκε με το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας το σημερινό Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος και αποτελεί όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του κόμματος, λειτουργώντας μεν με βάση τις νομικές υποχρεώσεις που ισχύουν στην Ελλάδα για τις εφημερίδες. Στη διάρκεια του μεσοπολέμου απαγορεύθηκε η κυκλοφορία της, συγκεκριμένα επί δικτατορίας Πάγκαλου (1925-1926) και επί δικτατορίας Ιωάννη Μεταξά (1936-1940). Η κυκλοφορία της διεκόπει και κατά την Κατοχή (1941-1945) και επί χούντας (1967-1974). Ωστόσο, σε όλες τις παραπάνω περιόδους δεν έπαψε να τυπώνεται και να κυκλοφορεί παράνομα. Με βάση την λενινιστική αντίληψη κατά την οποία η κομματική εφημερίδα καθοδηγεί τα μέλη του κόμματος, το εξώφυλλο της εφημερίδας παρουσιάζει τις πολιτικές θέσεις του ΚΚΕ . για ζητήματα της επικαιρότητας και αναφέρεται στις αγωνιστικές κινητοποιήσεις των εργαζομένων. Η αρθρογραφία του αφορά ως επί τω πλείστον θέματα με τα οποία πραγματεύεται και ασχολείται το ΚΚΕ.¹⁵³

1.3 Οι ενδεικτικές περιπτώσεις λαθρεμπορίας που μελετήθηκαν

Αποτελεί βασική θέση στη σχετική βιβλιογραφία ότι «συν τω χρόνω» το οικονομικό έγκλημα αυξάνεται και εξελίσσεται ακολουθώντας την εξέλιξη της κοινωνίας και του ανθρώπου ενώ λαμβάνει συνεχώς νέες μορφές καθιστώντας δύσκολη την οριοθέτησή του.¹⁵⁴ Κεντρικός γνώμονας για τον χαρακτηρισμό ενός

¹⁵⁰ Ψυχogiός, Δ., «Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: από τον πηλό στο Δίκτυο», ό.π., σελ. 459-464.

¹⁵¹ Τζιοβάρας, Γ., «"Αυγή": Κρυφή offshore και δάνειο 1,5 εκατ. με εγγύηση ΣΥΡΙΖΑ», 08/09/2016, στο site της εφημερίδας «Πρώτο Θέμα», τελευταία προσπέλαση 14/12/2018, (<https://www.protothema.gr/politics/article/608795/audi-pige-gia-malli-kai-vgike-kouremeni-stin-exetastiki/>).

¹⁵² Μάγερ, Κ., «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», Τόμος 2: αθηναϊκά εφημερίδες 1901-1959, Αθήνα, Τυπογραφείο Γεώργιου Σερμπίνη, 1957-1960, σελ. 140.

¹⁵³ Ψυχogiός, Δ., «Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: από τον πηλό στο Δίκτυο», ό.π., σελ. 493-496.

¹⁵⁴ Βλ. «Ετήσια έκθεση απολογισμού Δ.Ο.Α. 2017», Διεύθυνση Οικονομικής Αστυνομίας, Επιμέλεια έκδοσης: Τμήμα Διαχείρισης πληροφοριών και στρατηγικής, Μάρτιος 2018, σελ.123, (διαθέσιμη στην διεύθυνση www.astynomia.gr/images/stories/2018/prokirikseis18/ekthesi_doa_2017.pdf, τελευταία επίσκεψη 17/12/2018).

εγκλήματος ως οικονομικού είναι η βλάβη (ή διακινδύνευση) που επιφέρει στην εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας ή σε λειτουργικά σημαντικούς κλάδους. Μια δεύτερη σημαντική παράμετρος σχετίζεται με τη διάπραξη του οικονομικού εγκλήματος από πρόσωπα τα οποία ασκούν οικονομική δραστηριότητα και προς τα οποία ο νόμος απευθύνεται. Διαπιστώνεται, λοιπόν, μια παράλληλη πορεία πραγματοπαγούς και προσωποπαγούς αντίληψης, όπως ήδη προαναφέρθηκε.

Τα οικονομικά εγκλήματα συνιστούν μια κατηγορία στην οποία εντάσσεται πληθώρα αδικημάτων. Σε αυτά ανήκουν και οι τελωνειακές και φορολογικές παραβάσεις που προκύπτουν με την τέλεση του λαθρεμπορίου. Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 155 του ν. 2960/2001 δώδεκα εδάφια περιγράφουν τους τρόπους πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος της λαθρεμπορίας. Οι άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις είναι κυρίως δημοσιονομικές, με κενά που δημιουργούνται στα κρατικά ταμεία εξαιτίας των διαφυγόντων δασμών και φόρων, κοινωνικές που οφείλονται στον αθέμιτο ανταγωνισμό¹⁵⁵, και περιβαλλοντικές, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για καύσιμα ειδικής χρήσης, όπως το πετρέλαιο ναυτιλίας, που χρησιμοποιούνται παράνομα στην πόλη, με καταστροφικές συνέπειες τόσο για το περιβάλλον όσο και για την υγεία των πολιτών. Η πάταξη του λαθρεμπορίου θα έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας προς όφελος της οικονομίας και της ομαλής λειτουργίας της αγοράς, τα οποία έμμεσα θα οδηγήσουν και στην φοροελάφρυνση των φορολογουμένων. Η καταπολέμηση του φαινομένου του λαθρεμπορίου, λόγω των διαστάσεων του, αλλά και της εξαιρετικά δυσμενούς οικονομικής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει η Ελλάδα από το 2009, είναι επιτακτική και θα συμβάλει ουσιαστικά όχι μόνο στα δημοσιονομικά έσοδα αλλά και στην διαφύλαξη της δικαιοσύνης.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Λόγου χάρι, ένα πρατήριο υγρών καυσίμων που διακινεί λαθραία καύσιμα, έχει τη δυνατότητα να πουλά πολύ φθηνότερα από τους ανταγωνιστές του. Εξαιτίας της χαμηλής τιμής προσελκύει περισσότερους πελάτες με αποτέλεσμα την αύξηση των πωλήσεων του και των μεριδίων αγοράς του, στην περιοχή που δραστηριοποιείται και σταδιακά να καθιστά μη βιώσιμα τα γειτονικά του πρατήρια που δουλεύουν νόμιμα οδηγώντας τα σε κλείσιμο. Η πρακτική αυτή θα διαπιστωθεί και στα δημοσιεύματα του Τύπου για την υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται « το οικονομικό έγκλημα παρεμβαίνει αποσυνθετικά στις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού που, ανεξάρτητα από το εάν κανείς συμφωνεί ή διαφωνεί με την επικράτησή τους, αποτελούν τις βασικές αρχές λειτουργίας του οικονομικού συστήματος», στο Λάζος, Γρ., «Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα: «Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες», ό.π, σελ. 662.

¹⁵⁶ Βλ. «Ετήσια έκθεση απολογισμού Δ.Ο.Α. 2017», ό.π., σελ.125.

Στην έρευνα την οποία εκπονήσαμε, τα δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου που επιλέχθηκαν αφορούν δύο ενδεικτικές υποθέσεις λαθρεμπορίας. Η πρώτη περίπτωση αφορά λαθρεμπόριο τσιγάρων και η δεύτερη λαθρεμπόριο καυσίμων. Παράμετροι για την επιλογή αυτή αποτέλεσαν η επάρκεια υλικού στον Τύπο, καθώς και το προσωπικό μου ενδιαφέρον.

1.3.1 Λαθρεμπόριο τσιγάρων

Κατά τα σχετικά δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου η περίπτωση αυτή συνιστά μια «πολύκροτη» υπόθεση που ήρθε στο φως μετά την κατάσχεση του πλοίου «Μ.», τον Ιανουάριο του 2010 στο λιμάνι της Αιδηψού. Το πλοίο που μετέφερε το παράνομο φορτίο εντοπίστηκε το μεσημέρι της 5ης Ιανουαρίου να κάνει βόλτες στη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα στον Μαλιακό και τον Βόρειο Ευβοϊκό Κόλπο και με συνοδεία πλωτών του Λιμενικού οδηγήθηκε στο λιμάνι της Αιδηψού. Οι υπεύθυνοι του πλοίου συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν ενώπιον της δικαιοσύνης με την κατηγορία της απόπειρας λαθρεμπορίας (μιας και τα τσιγάρα παρέμειναν εντός του πλοίου).

Από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο του 2009 η καπνοβιομηχανία πωλούσε προϊόντα καπνού σε εταιρεία η έδρα της οποίας ήταν στην Μόσχα. Σύμφωνα με τα παραστατικά έγγραφα που βρέθηκαν κατά της διάρκεια της έρευνας, παραλήπτης των τσιγάρων εμφανίζεται μια άλλη εταιρεία, με έδρα την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Το ίδιο επαναλαμβάνεται στην περίπτωση του «Μ.». Ύστερα από αιτήματα που απηύθυνε το ΣΔΟΕ στην Interpol και στους αστυνομικούς συνδέσμους στις πρεσβείες της Ελλάδας σε Μόσχα και Αλεξάνδρεια, προέκυψε πως η εταιρεία που αγόραζε τα προϊόντα καπνού δεν υφίσταται στη Ρωσία, καθώς και ότι στη διεύθυνση όπου δήθεν βρίσκονταν τα γραφεία της εταιρείας διαμένει ένας συνταξιούχος. Όσον αφορά την εταιρεία-παραλήπτη, η ύπαρξή της είναι αληθινή, ωστόσο ασχολείται με την εξαγωγή φρούτων και λαχανικών στην Ελλάδα. Τα τσιγάρα αγοράζονταν από την «εταιρεία-φάντασμα» και μεταφέρονταν με πλοία στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Από εκεί, επέστρεφαν σε λιμάνια της χώρας και με νταλίκες μεταφέρονταν σε χώρες της Ε.Ε. Η εταιρεία που επρόκειτο να παραλάβει τα 3,9 εκατ. πακέτα τσιγάρων του «Μ.» είχε έδρα την πόλη Βάρνα της Βουλγαρίας. Ο ιδιοκτήτης της είναι καταχωρημένος στα εγκληματολογικά αρχεία των βουλγαρικών Αρχών για πλαστογραφία πιστοποιητικών.

Τον Απρίλιο του 2017 με απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Κομοτηνής, επιβλήθηκε πρόστιμο ύψους 38 εκατ. ευρώ (έχει φτάσει στα 44 εκατ. ευρώ αν

συνυπολογιστούν οι προσαυξήσεις) στη διορισμένη από την πολιτεία διοίκηση για τελωνειακές παραβάσεις σε εξαγωγές. Η τότε συνεταιριστική καπνοβιομηχανία, ήταν εταιρία δημοσίου συμφέροντος, ελεγχόμενη σχεδόν απόλυτα από την Αγροτική Τράπεζα ενώ από το 2013 έχει πωληθεί σε γνωστό επιχειρηματία, κατόπιν παραινήσεων, του τότε πρωθυπουργού, προκειμένου η ακριτική καπνοβιομηχανία να μην καταλήξει στα χέρια τουρκικής εταιρείας. Την ίδια χρονική περίοδο η κυβέρνηση έφερε στο ελληνικό κοινοβούλιο (και εψηφίσθη) διάταξη η οποία απάλλασσε αποκρατικοποιημένες εταιρείες από πρόστιμα, ακόμη και αν αυτά είχαν επιβληθεί για υποθέσεις λαθρεμπορίου εφόσον κατά την ημερομηνία εξαγοράς, οι νέοι τους ιδιοκτήτες δεν γνώριζαν την ύπαρξή τους. Πολλοί ήταν εκείνοι που χαρακτήρισαν την διάταξη «φωτογραφική», αφού αναφερόταν στην καπνοβιομηχανία Σ. Έγινε λόγος και για διαπλοκή εφόσον η υπόθεση δεν έχει τελεσιδικήσει ακόμα. Ωστόσο, η διάταξη είχε έναρξη ισχύος από την ψήφιση του νόμου στον οποίο ενσωματώθηκε, και μετά. Δεν είχε δηλαδή αναδρομικό χαρακτήρα.

Στις 26/02/2015 ο πρώην Δ/νων Σύμβουλος της καπνοβιομηχανίας Ι. Ζ., καταδικάστηκε για το αδίκημα της λαθρεμπορίας κατά συρροή και κατ'εξακολούθηση, τελεσμένη με ιδιαίτερα τεχνάσματα. Το Τριμελές Πλημμελειοδικείο της Ξάνθης δεν έκανε δεκτά ελαφρυντικά και επέβαλε σχεδόν τη μέγιστη ποινή, δηλαδή ποινή φυλάκισης 4 ετών με αναστολή και χρηματική ποινή 5.000 ευρώ. Με την ίδια ποινή καταδικάστηκε και ο εκπρόσωπος offshore εταιρείας που ενεπλάκη στην υπόθεση ως αγοραστής των λαθραίων τσιγάρων Κ. Π. Αθώος, λόγω αμφιβολιών, κρίθηκε ο πρώην Πρόεδρος της εταιρίας Ν. Π. ενώ για τον 4^ο κατηγορούμενο, Π. Ε., ναυτιλιακό πράκτορα δεν προέκυψε η οποιαδήποτε εμπλοκή του στην υπόθεση. Ως πολιτικός ενάγων εκπροσωπήθηκε στην υπόθεση το Δημόσιο ενώ στην ακροαματική διαδικασία που κράτησε 3 μέρες στην Ξάνθη, κατέθεσαν αρκετοί εμπλεκόμενοι καθώς και υπάλληλοι της καπνοβιομηχανίας, υπάλληλοι τελωνείων, του ΣΔΟΕ και άλλων υπηρεσιών. Το Διοικητικό Εφετείο Κομοτηνής, με απόφασή του τον Δεκεμβρίου 2017, επικύρωσε το πρόστιμο ύψους 38,2 εκατ. ευρώ που είχε επιβάλει το οικείο τελωνείο στην καπνοβιομηχανία, απορρίπτοντας την προσφυγή της εταιρείας. Η καπνοβιομηχανία άσκησε αμέσως ανακοπή και αίτηση αναστολής στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Κομοτηνής, όπου στις 29 Δεκεμβρίου 2017 συζητήθηκε -με θετική για την καπνοβιομηχανία έκβαση- αίτημα προσωρινής αναστολής όλων των αναγκαστικών πράξεων σε βάρος της. Με δικαστική απόφαση από το Μονομελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Κομοτηνής η διαδικασία αναγκαστικής εκτέλεσης για

πρόστιμο 44 εκατ. ευρώ ανεστάλη. Για την ισχύ του προστίμου ή όχι θα γίνει η πρώτη συζήτηση σε επίπεδο Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ).

1.3.2 Λαθρεμπόριο υγρών καυσίμων

Κατά τα σχετικά δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου η περίπτωση αυτή συνιστά ένα «μεγάλο κύκλωμα λαθρεμπορίας πετρελαίου» που εξιχνιάστηκε μετά από πολύμηνες έρευνες της Ασφάλειας Δυτικής Αττικής. Σύμφωνα με τα όσα προέκυψαν από την προανάκριση και γνωστοποιήθηκαν από την Αστυνομία, η εταιρεία του 44χρονου κατηγορουμένου Γ. Σ. τροφοδοτούσε με ναυτιλιακό ντίζελ πλοία που ελλιμενίζονταν σε Βόλο, Ιτέα, Κυλλήνη, Ναύπλιο, Λαύριο, Μέγαρο, Ελευσίνα, Κερατσίνι και Πειραιά.

Τον Φεβρουαρίου του 2014 αστυνομικοί που μετείχαν στην έρευνα, είχαν πραγματοποιήσει έφοδο σε πάρκινγκ φορτηγών στο Πέραμα και είχαν κατάσχει τρία βυτιοφόρα. Στις δεξαμενές τους είχαν βρεθεί συνολικά 7.000 λίτρα ναυτιλιακού diesel. Τα μέλη του κυκλώματος, μέσω της εταιρείας που εμπλέκεται στο λαθρεμπόριο, έκλεβαν το ναυτιλιακό πετρέλαιο που προοριζόταν για ανεφοδιασμό πλοίων, με την συνεργασία των οδηγών βυτιοφόρων. Οι πλασματικές μετρήσεις πραγματοποιούνταν με παρέμβαση από πριν στο λογισμικό των ηλεκτρονικών συστημάτων της γεφυροπλάστιγγας, έτσι ώστε να εμφανίζεται πάντα η ποσότητα της παραγγελίας. Για τη συνεργασία του ο χειριστής της γεφυροπλάστιγγας ελάμβανε ως αμοιβή για κάθε μετρικό τόνο 150 ευρώ. Κατά την επιστροφή τους τα βυτιοφόρα δεν πήγαιναν απευθείας στις εγκαταστάσεις της εταιρείας στο Πέραμα αλλά κατευθύνονταν σε πρατήριο όπου ξεφόρτωναν την ποσότητα καυσίμου που είχαν παράνομα παρακρατήσει, ζημιώνοντας τους πελάτες της εταιρείας. Εν συνεχεία, διέθεταν το αφορολόγητο ναυτιλιακό πετρέλαιο στην αγορά ύστερα από την πρόσμιξη με πετρέλαιο κίνησης ή το διέθεταν αυτούσιο. Οι διαφυγόντες δασμοί και φόροι από την δράση του κυκλώματος ξεπερνούν σύμφωνα με εκτιμήσεις τα 3,5 εκατ.€

Το πρατήριο ανήκει στον 57χρονο Φ.Π., που είναι μεταξύ των 15 συλληφθέντων για συμμετοχή στο κύκλωμα. Στους κατηγορουμένους συγκαταλέγονταν ο ιδιοκτήτης της εταιρείας πετρελαιοειδών, ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης Ελέγχου Πετρελαιοειδών του υπουργείου Περιβάλλοντος, ένας υπάλληλος του Τελωνείου Πειραιά οι οποίοι είχαν ενταχθεί στην εγκληματική οργάνωση με τον

διακριτό ρόλο να ενημερώνουν για επικείμενους ελέγχους. Η υπόθεση περιπλέχθηκε, καθώς το «ημερολόγιο αυτοκινήτου» μοιάζει να καίει και υπαλλήλους τελωνείων. Ο 40χρονος φέρεται να σημείωνε τα ποσά που τους έδινε προκειμένου να τον «εξυπηρετούν». Μέχρι σήμερα οι 14 συλληφθέντες δεν έχουν παραπεμφθεί σε δίκη, διότι η ανάκριση δεν έχει ολοκληρωθεί. Η Εισαγγελία Πρωτοδικών Πειραιά άσκησε δίωξη για λαθρεμπορία και ψευδή βεβαίωση εις βάρος όλων –αδιακρίτως– των τελωνειακών που είχαν υπογράψει τα παραστατικά των «επίμαχων» φορτοεκφορτώσεων, φοβούμενη τη παραγραφή της υπόθεσης, εφόσον ήδη έχει συμπληρωθεί μια τετραετία. Πρόκειται για 99 άτομα, τα οποία απέχουν από τα καθήκοντά τους μετά την άσκηση διώξεων τον Ιούλιο του 2014.

2. Ευρήματα

Σύμφωνα με όσα διατυπώθηκαν στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας, οι εννοιολογικές παράμετροι του «**ορθού**», η «**ηθική**», η «**ισότητα**», καθώς και η επιδίωξη του «**κοινωνικού συμφέροντος**» συνιστούν πτυχές που παραπέμπουν στο αίσθημα δικαίου. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα αναφερθούμε στις διαφορετικές ερμηνείες των όρων αυτών και θα συγκεκριμενοποιηθεί η έννοια με την οποία θα χρησιμοποιείται ο εκάστοτε όρος κατά την έρευνά μας.

2.1 Ο εννοιολογικός επικαθορισμός των όρων

Το επίθετο **ορθός-ή-ό** αντικατοπτρίζει τη στάση, συγκεκριμένα την όρθια θέση, στην οποία βρίσκεται κάποιος. Παρόμοια, σημαίνει και την κάθετη θέση, όταν μιλάμε για ορθή γωνία στα Μαθηματικά, στην οποία δύο πλευρές είναι κάθετες μεταξύ τους. Ως επιθετικός προσδιορισμός δύναται να ερμηνεύεται και ως σωστό, κάτι που δεν είναι λάθος ή αλλιώς αυτό που αρμόζει στην εκάστοτε συγκυρία¹⁵⁷. Λόγου χάρη ορθή γνώμη, εννοείται η γνώμη που εκφέρει κάποιος, και θεωρείται σωστή. Ως ουσιαστικό το ορθό ταυτίζεται με το σωστό και το δίκαιο.¹⁵⁸ Επειδή οι όροι αυτοί είναι πολύ γενικοί θα γίνει συνοπτική παράθεση των εννοιών τους ώστε να κατανοηθούν καλύτερα.

¹⁵⁷ Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., σελ.1272, Λήμμα ορθός-ή-ό.

¹⁵⁸ «Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής», Τριανταφυλλίδης, στον ιστότοπο «Πύλη για Ελληνική γλώσσα», λήμμα ορθός-ή-ό, (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CE%BF%CF%81%CE%B8%CF%8C%CF%82&dq= , τελευταία προσπέλαση 3/10/2018).

Ως **σωστό** νοείται αυτό που δεν είναι λάθος, αυτό το οποίο είναι ολοκληρωμένο (π.χ. η λύση της άσκηση είναι σωστή) ή συμβαδίζει με την πραγματικότητα (π.χ. ποια είναι η σωστή ώρα;). Επιπλέον, χρησιμοποιείται όταν κάποιος είναι πραγματικός, αληθινός (λ.χ. σωστός φίλος). Σωστός θεωρείται και εκείνος που συμπεριφέρεται, σκέπτεται ή ενεργεί με τρόπο σύμφωνο με την ηθική, τη λογική, τους κανόνες της κοινωνικής συμπεριφοράς¹⁵⁹ και το δίκαιο.¹⁶⁰ Το σωστό ως ουσιαστικό έχει δύο βασικές ερμηνείες: α) σε φράσεις όπως δεν είναι με τα σωστά του, υπό την έννοια ότι κάποιος είναι ανισόρροπος ή παράλογος, το σωστό ταυτίζεται με τη λογική και τη νοητική ισορροπία του υποκειμένου, β) το σωστό νοείται και ως αυτό που επιβάλλεται, που ενδείκνυται να γίνει.¹⁶¹ Σε συνδυασμό με τα παραπάνω είναι δυνατόν να ειπωθεί πως η υποχρέωση πραγματοποίησης απορρέει από μία ηθική επιταγή ή από το δίκαιο.

Δίκαιο, εκτός από τον κλάδο της νομικής επιστήμης, συνιστά το σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν με την ισχύ νόμου τις σχέσεις των μελών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. Επιπλέον, σημαίνει το δικαίωμα, τη νόμιμη αξίωση που πηγάζει από τους νόμους. Εκφράζει την ιδανική αντίληψη για το δίκαιο, για το τι θεωρείται σωστό.

Η **ηθική** συνιστά κλάδο της φιλοσοφίας που αναπτύσσει θέματα σχετικά με το καλό και το κακό, επιχειρεί να αποσαφηνίσει τον σκοπό ζωής του ανθρώπου και να προσδιορίσει τα μέσα με τα οποία θα κατορθώσει τον σκοπό αυτό. Εάν συναντήσουμε την Ηθική με κεφαλαίο το αρχικό γράμμα, τότε αναφερόμαστε στο φιλοσοφικό, επιστημονικό σύγγραμμα, το οποίο χρησιμοποιώντας τις μεθόδους του κλάδου που προαναφέραμε μελετούν με συστηματικό τρόπο τις πράξεις των ανθρώπων. Από τη φιλοσοφία, θα μεταβούμε στη θρησκεία. Κάθε θρησκεία χαρακτηρίζεται από ένα κήρυγμα που προσδιορίζει με δογματικό τρόπο τι είναι επιτρεπτό να γίνει και τι όχι. Η διδασκαλία αυτή ονομάζεται ηθική. Η τέταρτη κατά σειρά ερμηνεία που δίνεται ορίζει την ηθική ως ένα σύστημα κανόνων συμπεριφοράς, που χαρακτηρίζει μια εποχή, κοινωνική ομάδα κ.λπ., (λ.χ. *κώδικας ηθικής, επικρατούσα ηθική*). Τέλος, σε ατομικό επίπεδο ηθική συνιστά το σύνολο των αξιών που έχει ενστερνιστεί ένας άνθρωπος και ζει με βάση αυτές.¹⁶²

¹⁵⁹ «Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής», Τριανταφυλλίδης, στον ιστότοπο «Πύλη για Ελληνική γλώσσα», λήμμα σωστός-ή-ό, (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%83%CF%89%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%82&dq= , τελευταία προσπέλαση 3/10/2018).

¹⁶⁰ Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., Σελ.1729, Λήμμα σωστός-ή-ό.

¹⁶¹ Το ίδιο.

¹⁶² Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., Σελ.722, Λήμμα ηθική.

Το συμφέρον, κοινωνικό ή υλικό, συνιστά το βαθύτερο κίνητρο της κοινωνικής δραστηριότητας, της δράσης και της συμπεριφοράς των ανθρώπων. Καθορίζεται από τη θέση του ανθρώπου στην παραγωγική σχέση προς τη φύση και στις σχέσεις παραγωγής. Όπως τα μέρη που απαρτίζουν την κοινωνία και η ίδια η κοινωνία αποτελούν σύνολα αμοιβαία μη αναγώγιμα και μη αναγώγιμα στα επιμέρους άτομα, παρόμοια και το ατομικό, το ομαδικό και το πανανθρώπινο κοινωνικό συμφέρον είναι αμοιβαία μη αναγώγιμα. Το υλικό συμφέρον προσδιορίζει τα όρια δράσης των ατόμων, των ομάδων και της κοινωνίας αντίστοιχα. Οι ανάγκες και οι σκοποί της παραγωγής και των σχέσεων παραγωγής περιλαμβάνονται στα συμφέροντα. Εξαιτίας της περιπλοκότητάς τους η κατανόηση των αντικειμενικών συμφερόντων από τους ανθρώπους εμποδίζεται από ιδεολογίες και αυταπάτες. Για να τις υπερνικήσει κάποιος είναι απαραίτητο να διαθέτει επαναστατική στάση προς την υφιστάμενη τάξη πραγμάτων.¹⁶³

Το **κοινωνικό**, λοιπόν, **συμφέρον**, όπως προκύπτει από τον παραπάνω ορισμό, διαφέρει, τοποθετείται σε άλλη διάσταση σε σχέση με το ατομικό συμφέρον ενώ δύσκολα γίνεται αντιληπτό από τους ανθρώπους. Αυτό συμβαίνει διότι αφενός ως συμφέρον ορίζεται οτιδήποτε ευνοεί και υπηρετεί κάποιον, στην προκειμένη περίπτωση την κοινωνία (*για παράδειγμα λέμε πως κάποιος πάει κόντρα στα συμφέροντά του*). Αφετέρου ταυτίζεται με το όφελος, το κέρδος που αποκτά κάποιος, οτιδήποτε εξυπηρετεί τον ίδιο σε ατομικό επίπεδο ή αλλιώς ό,τι ο ίδιος πράττει για όφελός του (*λόγου χάρη, ενδιαφέρεται μόνο για το ατομικό / προσωπικό του συμφέρον και όχι για το κοινό / κοινωνικό*).¹⁶⁴ Ο όρος «συμφέρον» συναντάται επίσης στην περίπτωση που αναφερόμαστε σε επιχείρηση ή οργανισμό που εξυπηρετεί κάποιον ή κάτι (*π.χ. κάνουμε λόγο για ναυτιλιακή εταιρεία ελληνικών συμφερόντων, αναφερόμενοι στα κεφάλαια*). Με την αρνητική χροιά, ο όρος ταυτίζεται με την ιδιοτέλεια, αναφερόμενοι και πάλι στο προσωπικό όφελος (*γάμος από συμφέρον και όχι από έρωτα*). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πέμπτη κατά σειρά ερμηνεία για ένα σύνολο προσώπων (φυσικών ή νομικών) που συχνά άτυπα ή παράτυπα επηρεάζουν ή παρεμβαίνουν οικονομικά σε επιχειρηματική, βιομηχανική ή άλλου είδους δραστηριότητα: *κατήγγειλε τα μεγάλα συμφέροντα που*

¹⁶³ «Φιλοσοφικό –Κοινωνιολογικό Λεξικό», ό.π, Τόμος 5^{ος}, Πατέλης Δ, Λήμμα συμφέρον, σς.65-66.

¹⁶⁴ «Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής», Τριανταφυλλίδης, στον ιστότοπο «Πύλη για Ελληνική γλώσσα», λήμμα συμφέρον, (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%BD, τελευταία προσπέλαση 3/10/2018).

υπονομεύουν την κυβέρνηση || οργανωμένα | διαπλεκόμενα συμφέροντα.¹⁶⁵ Στο λεξικό Τριανταφυλλίδη παρατίθεται το έννομο συμφέρον.

Τέλος, ο όρος **ισότητα** στην «γλώσσα» των μαθηματικών εκφράζει τη σχέση μεταξύ δύο ή περισσότερων ποσών ή μεγεθών ίσων μεταξύ τους¹⁶⁶. Ειδικότερα, στην περίπτωση που αναφερόμαστε στα δύο φύλα, ως ισότητα νοείται η ίση αντιμετώπιση αυτών, η δημιουργία ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων για ανάπτυξη, με άλλα λόγια η αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων¹⁶⁷. Με αφορμή τα παραπάνω, προκύπτει πως η ισότητα, σε ένα γενικότερο πλαίσιο, είναι «η ίση μεταχείριση, η αντιμετώπιση κάποιου με τον ίδιο τρόπο, με τον οποίο αντιμετωπίζονται και οι άλλοι) ισχύει για τον έναν ό,τι ισχύει και για τον άλλον)»¹⁶⁸ ή αλλιώς «η έλλειψη οποιασδήποτε διαφοράς μεταξύ ανθρώπων, σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους».¹⁶⁹ Σχηματικά, υπάρχουν τρία είδη ισότητας: Α) η κοινωνική ισότητα κατά την οποία οι νόμοι και οι ποινές που προβλέπονται για την παράβαση αυτών να είναι ίδιες για όλους τους πολίτες, Β) η πολιτική ισότητα, όπου οι πολίτες έχουν ίσα πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις, άρα και ίσες ευκαιρίες ανόδου στους βαθμούς τα λειτουργήματα και τα δημόσια αξιώματα, Γ) ισότητα ευκαιριών των πολιτών για οικονομική ανέλιξη, ιατρική και φαρμακευτική περίθαλψη, καθώς και εκπαίδευση.¹⁷⁰

2.3 Θεματικές κατηγορίες της υπόθεσης λαθρεμπορίας τσιγάρων

Από την ανάλυση των δημοσιευμάτων που εξετάστηκαν προέκυψαν κάποια επαναλαμβανόμενα μοτίβα, επαναλαμβανόμενοι «κώδικες» οι οποίοι ανάλογα με την σημασιολογική και εννοιολογική τους συνάφεια εντάχθηκαν στις παραπάνω «κατηγορίες».

¹⁶⁵ Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., σελ. 1691, Λήμμα συμφέρον.

¹⁶⁶ «Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής», Τριανταφυλλίδης, στον ιστότοπο «Πύλη για Ελληνική γλώσσα», λήμμα ισότητα, (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%BD, τελευταία προσπέλαση 6/11/2018).

¹⁶⁷ Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., σελ. 786, Λήμμα ισότητα.

¹⁶⁸ Το ίδιο.

¹⁶⁹ ¹⁶⁹ «Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής», Τριανταφυλλίδης, στον ιστότοπο «Πύλη για Ελληνική γλώσσα», λήμμα ισότητα, (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%BF%CE%BD, τελευταία προσπέλαση 6/11/2018).

¹⁷⁰ Φιλοσοφικό-κοινωνιολογικό λεξικό», ό.π., Τόμος 2, Αναπολιτάνος, Δ., Λήμμα ισότητα, σελ.325-326.

Στο σύνολο των άρθρων που μελετήθηκαν, η «κατηγορία **ορθό**» λάμβανε την έννοια του σωστού και του δίκαιου. Πιο συγκεκριμένα, με βάση τους ορισμούς που προηγήθηκαν, ως «**ορθό**» ερμηνεύεται κάτι το οποίο επιβάλλεται να πραγματοποιηθεί. Πρόκειται για ορισμό που πηγάζει από την έννοια του σωστού. Το έτερο σκέλος που συνθέτει την έννοια του ορθού είναι το δίκαιο, όπου εκδηλώνει το ιδεατό για το τι θεωρείται σωστό καθώς και το σύνολο των νόμων που έχουν θεσμοθετηθεί στην εκάστοτε κοινωνία. Έχοντας ως κεντρικό άξονα τα παραπάνω, οι κωδικοί που εντάχθηκαν στην κατηγορία είναι οι εξής: απάτη, υπεράκτιες (offshore) εταιρείες, επίορκοι αξιωματούχοι και τα μέτρα που επιβλήθηκαν από τους αρμόδιους φορείς για την υπόθεση.

Ως απάτη νοείται στα άρθρα η ενσυνείδητη παραποίηση της αλήθειας με παράνομες ή νομιμοφανείς ενέργειες, που στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και στην ευπιστία των άλλων, και αποβλέπει σε οικονομικά κυρίως οφέλη εκείνου χάριν του οποίου τελέστηκε.¹⁷¹ Η νομιμοποίηση των κερδών πραγματοποιείται με την τέλεση «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος», εξίσου παράνομης δραστηριότητας, η οποία ενέχει συχνά την ίδρυση offshore εταιρειών. Οι εταιρείες αυτές ιδρύονται σε χώρες που έχουν θεσπίσει πολύ μικρές φορολογικές επιβαρύνσεις ειδικά για ξένους επενδυτές, για σύντομο χρονικό διάστημα και με σκοπό που δεν συγκλίνει με τη συνεχή ενασχόληση με επιχειρηματικές δραστηριότητες. Στην ελληνική νομοθεσία οι «*υπεράκτιες εταιρίες*» μετονομάστηκαν σε «*εξωχώριες εταιρίες*» μετά από την έναρξη ισχύος του φορολογικού νόμου 3091/2002.¹⁷² Σύμφωνα με τη διατύπωση του νόμου, ως εξωχώρια «*νοείται η εταιρία που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και με βάση τη νομοθεσία της οποίας δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε άλλες χώρες και απολαμβάνει ιδιαίτερα ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης*».¹⁷³ Η απάτη και η σύσταση εξωχώριων εταιρειών αποτελούν πράξεις άδικες, εφόσον παραβιάζουν το θετό δίκαιο.

Σημαντική θέση και στις δύο υποθέσεις κατείχαν άτομα με θέσεις κλειδιά και εμπλεκόμενοι με βεβαρημένο ποινικό μητρώο. Κατά τον Τύπο, η δράση αξιωματούχων ή λοιπών υψηλά ιστάμενων με τρόπο που αντιβαίνει στα καθήκοντά τους προσκρούει

¹⁷¹ Σύμφωνα με το Άρθρο 386 του Π.Κ.: «*Όποιος με σκοπό να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος βλάπτει ξένη περιουσία πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή με την εν γνώσει παράσταση ψευδών γεγονότων σαν αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών· και αν η ζημία που προξενήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλη, με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών.*»

¹⁷² Στα άρθρα 15,16,17 και 18 του 3091/2002 για πρώτη φορά αναφέρθηκε η φορολογική υποχρέωση των εξωχώριων εταιριών που κατέχουν ακίνητα στην Ελλάδα.

¹⁷³ Ν. 3091/2002 και ΠΟΛ.1041/5.3.2003

στην άποψη περί **ορθής** επαγγελματικής συμπεριφοράς και επαγγελματικής δεοντολογίας. Παρομοίως, η συνεχής αναφορά των δημοσιευμάτων πως πρόσωπα που παλαιότερα έχουν κατηγορηθεί για παρόμοιες υποθέσεις (οικονομικών παραβάσεων) αλλά συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά, φαίνεται να αναδεικνύει την ανάγκη για **ίση μεταχείριση (κωδικός της ισότητας)**. Παρά το γεγονός πως οι αρμόδιοι φορείς εξέδωσαν αποφάσεις για τις παραβάσεις που τελέστηκαν, ακόμα και αυτές αξιολογούνται για την καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητά τους. Ως **ισότητα**, όπως ορίστηκε παραπάνω, νοείται η ίση αντιμετώπιση κάποιου. Είναι γεγονός πως κατά την διάρκεια της δίκης και στο στάδιο περί ενοχής, το ποινικό του μητρώο των κατηγορουμένων παραμένει άγνωστο προς τους δικαστές. Στην περίπτωση που κριθεί ένοχος φανερώνεται το ποινικό μητρώο για την καταμέτρηση της ποινής¹⁷⁴. Ο Τύπος, λοιπόν, επιζητεί την ύπαρξη νομικής **ισότητας**, οι νόμιμες, δηλαδή, διατάξεις, απαγορεύσεις και ποινές να είναι ίδιες για όλους.¹⁷⁵ Ιδίως οι ποινές πρέπει να είναι ανεξάρτητες της κοινωνικής θέσης των δραστών και ανάλογες με το παρελθόν τους.

Κατά τον Τύπο πληθώρα ενεργειών ευνοούν συγκεκριμένα πρόσωπα, ιδίως άτομα που ανήκουν ιεραρχικά στα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Αποβλέπουν στο κέρδος, το όφελος και γενικά στη μεγιστοποίηση των υλικών ή άλλων δικαιωμάτων ή πλεονεκτημάτων. Τέτοιου είδους μεροληπτικές δράσεις προσκρούουν στις **ηθικές αξίες** της εκάστοτε κοινωνίας, οι οποίες κατευθύνουν και υπαγορεύουν τη συμπεριφορά των κοινωνών.

Τροπολογίες που αναφέρονται σε συγκεκριμένο πρόσωπο (συνήθως πρόσωπο που ανήκει στα ανώτερα στρώματα με πολιτική επιρροή) χωρίς να αναφέρονται σε αυτό ονομαστικά¹⁷⁶ συνιστούν παράδειγμα μεροληπτικών ενεργειών όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Εκτός από **ανήθικες**, οι παραπάνω πρακτικές αντιβαίνουν και στην βασική αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος περί **ισότητας**, που είναι καθιερωμένη

¹⁷⁴ «Το δελτίο ποινικού μητρώου επισυνάπτεται υποχρεωτικά με ευθύνη του αρμόδιου γραμματέα σε κάθε δικογραφία για εγκλήματα αρμοδιότητας τριμελούς πλημμελειοδικείου και άνω, μέσα σε σφραγιστό αδιαφανή φάκελο και αποσφραγίζεται μόνο μετά την απαγγελία της περί ενοχής απόφασης του δικαστηρίου, γενομένης ειδικής μνείας στα πρακτικά. Σε περίπτωση ασκήσεως εφέσεως κατά της καταδικαστικής απόφασης το δελτίο ποινικού μητρώου σφραγίζεται και πάλι με ευθύνη του γραμματέα της έδρας του εκδόντος την απόφαση δικαστηρίου, σε αδιαφανή φάκελο, εφαρμοζομένων κατά τα λοιπά των του προηγούμενου εδαφίου. Τα αυτά ισχύουν σε περίπτωση επανεκδίκασης της υπόθεσης κατ' ουσίαν μετ' αναίρεση», άρθρο 577 § 2 ΚΠΔ.

¹⁷⁵ Άρθρο 4 του Συντάγματος της Ελλάδας.

¹⁷⁶ Βλ. Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., σελ. 1920, Λήμμα φωτογραφικός-ή-ό., και «Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Ακαδημία Αθηνών, 2014.

συνταγματικά και θεσπίζει την ίση και χωρίς διακρίσεις μεταχείριση των πολιτών σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής. Οι αρχές για την **ισότητα** των πολιτών καταπατούνται και από την αλληλεξάρτηση, με την αρνητική έννοια,¹⁷⁷ των τριών εξουσιών ή την παρέμβαση της μίας εξουσίας στο πεδίο αρμοδιότητας και καθηκόντων της άλλης. Από την άλλη πλευρά, όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα, δεν θα πρέπει να υπάρχει και η αντίθετη όψη της μεροληψίας. Στις περιπτώσεις που κάποιος ανήκει στην οικονομική «ελίτ» και έχει διαπράξει ένα αδίκημα, δεν είναι δόκιμο να εξαντληθεί σε αυτό το πρόσωπο όλη η αυστηρότητα των αρμόδιων πολιτειακών οργάνων και να μην ισχύσουν ακόμη και θεσμοθετημένες διατάξεις. Λόγου χάρη, στην υπόθεση της λαθρεμπορίας τσιγάρων, οι τελωνειακές αρχές δεν δέχτηκαν την πίστωση φόρου 28 ημερών, που ο Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας παραχωρεί στις καπνοβιομηχανίες προκειμένου να διανείμουν τα προϊόντα τους.

Άρα προωθείται μια αντίληψη στον Τύπο που παραπέμπει στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 155 και τη μη πληρωμή εισαγωγικών δασμών,¹⁷⁸ προκαλώντας ζημία στο κρατικό ταμείο και στην περιουσία του που είναι ταγμένη στην εξυπηρέτηση δημοσίου σκοπού. Το ερώτημα που προκύπτει, ωστόσο, είναι κατά πόσο η επιβολή προστίμου (βλ. υπόθεση καπνοβιομηχανίας) καθίσταται ικανή να καλύψει το κενό που έχει δημιουργηθεί; Η απάντηση όπως προκύπτει από την μελέτη των δημοσιευμάτων είναι δυσοίωνη. Όχι μόνο δεν θα επέφερε χρήματα αλλά το αντίθετο, εφόσον τέθηκε ζήτημα χρεοκοπίας της καπνοβιομηχανίας. Η πτώχευση θα είχε ως συνέπεια την παύση πληρωμών τόσο προς το δημόσιο, όσο και προς τους εργάτες και την απώλεια θέσεων εργασίας. Αμφότερα βάλουν οικονομικά το δημόσιο και τους εργαζομένους. Τους αποδίδεται όμως και μια ηθική διάσταση. Εκλαμβάνονται ως «τιμωρία» αθώων προσώπων, οι οποία δεν είχαν καμία ανάμειξη. Στο σημείο αυτό να σημειώσουμε πως η ζημία που προκαλείται στα κρατικά ταμεία από την μη καταβολή των προβλεπόμενων φόρων και δασμών, οδηγεί στην αύξηση της φορολογίας. Θα ήταν λάθος τα χαμηλά οικονομικά στρώματα για μία ακόμη φορά να υποστούν τις επιπτώσεις. Αυτή τη φορά με πιο άμεσο τρόπο, με το να χάσουν ακόμα και την εργασία τους. Τα παραπάνω οδήγησαν στην πρόταση για διαγραφή του προστίμου. Μια τέτοια πρόταση όμως εκτός από τα έσοδα που θα χαθούν και τα οποία θα μπορούσαν να λειτουργούσαν αντισταθμιστικά της ζημίας, θα μπορούσε να εκληφθεί ως ατιμωρησία.

¹⁷⁷ Το ίδιο, σελ.487, Λήμμα Διαπλοκή.

¹⁷⁸ Βλ. Μέρος Α΄, Κεφάλαιο 2.4 της παρούσας εργασίας.

Σχηματικά οι θεματικές κατηγορίες και οι κώδικες που τις απαρτίζουν κατά την ανάλυση των δημοσιευμάτων του Τύπου στην πρώτη αυτή ενδεικτική μας υπόθεση λαθρεμπορίας είναι οι εξής:

ΘΕΜΑΤΙΚΕ				
Σ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕ Σ	ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΕΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΚΩΔΙΚΕΣ	ΑΠΑΤΗ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ (ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ & ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ)	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ	ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ, ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ: 6
	ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ, OFFSHORE ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ	ΠΤΩΧΕΥΣΗ, ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ, ΠΑΥΣΗ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (ΜΕ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ)		ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΛΥΣΗΣ, ΔΙΑΠΛΟΚΗ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙ ΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ: 12
	ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ, ΠΡΟΣΤΙΜΟ	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ		ΑΡΝΗΣΗ ΠΙΣΤΩΣΗΣ: 0

2.3 Αποτελέσματα ποσοτικής καταγραφής και ανάλυσης λόγου (επί του συνόλου των εφημερίδων για την υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων)

Υστερα από την ανάλυση των ορισμών των θεματικών κατηγοριών, των αντίστοιχων κωδικών και τη σύνδεσή τους μεταξύ τους που προηγήθηκε, ακολουθεί η ποσοτική αποτύπωσή τους καθώς και η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου ανά εφημερίδα.

2.3.1 Η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ»

Σημασιολογικοί Κωδικοί: Ποσοτική αποτύπωση –συχνότητα αναφοράς

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ: 4 ¹⁷⁹	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ(ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ & ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 4	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ: 3	ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ,ΕΠΙΟΡΚ ΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ: 6
ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ, OFFSHORE ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ: 7	ΠΤΩΧΕΥΣΗ,ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ, ΠΑΥΣΗ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (ΜΕ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ):11		ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΛΥΣΗΣ, ΔΙΑΠΛΟΚΗ,ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ:12
ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ, ΠΡΟΣΤΙΜΟ:8	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ:3		ΑΡΝΗΣΗ ΠΙΣΤΩΣΗΣ:0

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Στα άρθρα της εφημερίδας «Καθημερινή» οι αναφορές σχετικά με την τροπολογία που ήρθε στο προσκήνιο, η οποία χαρακτηρίζεται ως παράδειγμα διαπλοκής, αγγίζουν τις δώδεκα. Ακολουθεί αριθμητικά, με βάση τη συχνότητα

¹⁷⁹ Οι αριθμοί στους πίνακες ποσοτικής αποτύπωσης των δεδομένων και στις δύο περιπτώσεις λαθρεμπορίας φανερώνουν το άθροισμα των αναφορών του εκάστοτε κωδικού στο σύνολο των δημοσιευμάτων της εκάστοτε εφημερίδας (λόγου χάρη ο κωδικός απάτη αναφέρεται συνολικά 4 φορές σε όλα τα δημοσιεύματα της εφημερίδας «Καθημερινή».)

αναφοράς, το ζήτημα μιας πιθανής πτώχευσης και της ζημίας του κράτους που θα προκληθεί, με τριπλάσιο σχεδόν αριθμό αναφορών σε σχέση με τις θέσεις εργασίας που πιθανόν να χαθούν. Σχετικά με τον κωδικό περί ορθότητας υπερτερεί αριθμητικά η κατηγορία για τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν.

Η αναφορά στη «φωτογραφική διάταξη» που αποσκοπούσε στη διαγραφή του προστίμου της βιομηχανίας κυριαρχεί αριθμητικά. Ιδίως στα άρθρα «**Επιβεβαιώνει η κυβέρνηση για Σ. και Σ.**», «**Μια δοτή τροπολογία**», και «**Υποβαθμίζουν την γνωμοδότηση του Ελεγκτικού**», από τον τίτλο κιάλας των δύο τελευταίων δημοσιευμάτων διαφαίνεται η γενικότερη στάση που θα τηρηθεί. Φράσεις πολιτικών προσώπων της αντιπολίτευσης που θα φιλοξενηθούν στο πρώτο άρθρο, όπως «*η τροπολογία συνιστά παρέμβαση της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας στη δικαστική, αφού επί επιδίκου θέματος παρεμβαίνει τελικά ο νομοθέτης υπέρ συγκεκριμένων επιχειρηματικών συμφερόντων*», και «*ορισμός της διαπλοκής*», καταδεικνύουν τον άδικο χαρακτήρα της συγκεκριμένης πράξης, εφόσον θα έβλαπτε το συμφέρον της κοινωνίας. Παρομοίως, και στα υπόλοιπα άρθρα κυριαρχούν φράσεις όπως «*δοτή τροπολογία*», «*φωτογραφική τροπολογία*» και «*παρέμβαση της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας στη δικαστική*».

Η αποτύπωση της θέσης πως η διάταξη στοχεύει στην προστασία των συμφερόντων των οικονομικά ισχυρών, και όχι στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας της επιχείρησης για την αποφυγή της πτώχευσης και τις επερχόμενες συνέπειες, όπως αφήνουν να εννοηθεί οι υπόλοιπες εφημερίδες, καθιστούν την «Καθημερινή» περισσότερο αντικειμενική στην παρουσίαση των γεγονότων. Από την μία πλευρά, συνδέεται η «φωτογραφική διάταξη» με την διασφάλιση των εργασιακών θέσεων και την γένει επιδίωξη του κοινωνικού συμφέροντος. Από την άλλη, μέσω της σύνδεσης της νομολογίας με την θεματική ενότητα της ηθικής και τον κωδικό περί ικανοποίησης των συμφερόντων της «ελίτ» διαφαίνεται η ανισότητα μεταξύ των πολιτών. Η θέση πολιτικού προσώπου πως με τη συγκεκριμένη τροπολογία ο νομοθέτης παρεμβαίνει υπέρ συγκεκριμένων επιχειρηματικών συμφερόντων, εμφανίζεται 2 φορές σε 2 άρθρα («**Επιβεβαιώνει η κυβέρνηση για Σ. και Σ.**», «**Μια δοτή τροπολογία**») ενώ ξεκάθαρα αναφέρεται στο δημοσίευμα «**Η ουκρανοποίηση της χώρας**». Με έναν άκρως προκλητικό τίτλο, ο αρθρογράφος παραθέτει την κριτική του άποψη και σημειώνει πως η «ουκρανοποίηση» της χώρας, με υποτιμητική έννοια, θα επιτευχθεί «*Με την έννοια της απαλλαγής από υποχρεώσεις και ταυτόχρονα της ικανοποίησης των απαιτήσεων*

οικονομικών βαρόνων, αρχικά καλυμμένα και στη συνέχεια ανοικτά, από την κυβέρνηση Σ.».

Η εφημερίδα «Καθημερινή» παρουσιάζει τα γεγονότα όπως έχουν συμβεί, τονίζοντας την αδικία και την παρανομία των συμπεριφορών (*«Απάτη 20 εκατ. ευρώ με τσιγάρα της Σ.», «Έρευνα για λαθρεμπόριο τσιγάρων»*). Στα δημοσιεύματα υπάρχουν επτά αναφορές για την ύπαρξη offshore εταιρειών και τέσσερις σχετικά με τη απάτη που τελέστηκε. Ακόμα γίνεται λόγος και για την οικονομική ζημία του κράτους από τους διαφυγόντες δασμούς. Όλα συνιστούν γεγονότα **μη ορθά** που πρέπει να τιμωρηθούν για την ικανοποίηση του αισθήματος δικαίου του κοινού. Ωστόσο, τα επιβαλλόμενα μέτρα δεν φαίνεται να είναι και τα καταλληλότερα. Στα άρθρα *«Ξεκινάει την προετοιμασία αναγκαστικής πτώχευσης το Δ.Σ. της Σ.»*, *«Το Εφετείο Κομοτηνής επικύρωσε πρόστιμο 38,2 εκατ. στη Σ.»*, *«Σήμερα η τελική απόφαση για τη Σ.»*, *«Τον Φεβρουάριο η απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Κοζάνης για τη Σ.»* και *«Ανεστάλη η πληρωμή προστίμου από Σ. με δικαστική απόφαση»*, εκτός από μικρές αναφορές για τη φωτογραφική διάταξη που αναφέραμε παραπάνω, μεγάλο μέρος των δημοσιευμάτων ασχολείται με τις εισφορές που καταβάλλει η εταιρεία στο κράτος και, κυρίως, τις θέσεις εργασίας που προσφέρει. Τα μέτρα που επιβλήθηκαν θα έβαζαν εμπόδια στη λειτουργία της καπνοβιομηχανίας, εάν δεν είχε ανασταλεί η πληρωμή του προστίμου. Κάτι τέτοιο θα ήταν **«άδικο»**, όπως αναφέρουν οι εργαζόμενοι. Συγκεκριμένα *«είναι άδικο για τον λαό της Ξάνθης ένα πρόστιμο υπόθεσης του 2009 να υποσκάπτει το μέλλον της εταιρείας και την τοπική οικονομία¹⁸⁰»*, ενώ συνεχίζουν: *«Αγωνιζόμαστε μαζί με τον λαό της Θράκης και την τοπική κοινωνία για τη διατήρηση και ανάπτυξη της οικονομίας της περιοχής μας. Η Σ. όλα αυτά τα χρόνια βοήθησε όλους»*. Η εφημερίδα σπεύδει να τεκμηριώσει την θέση αυτή αναφέροντας το σύνολο των εξαγωγών της καπνοβιομηχανίας και τα τέλη που κατέβαλε στο Ελληνικό Δημόσιο. Παρόμοια, και στο άρθρο: *«Το Εφετείο Κομοτηνής επικύρωσε πρόστιμο 38,2 εκατ. στη Σ.»*, αναφέρει πως η επικύρωση του προστίμου θα δημιουργήσει προβλήματα στη λειτουργία της εταιρείας. Για τον λόγο αυτό *«η Σ. πρόκειται άμεσα να καταθέσει προσωρινή αίτηση αναστολής των μέτρων για να αποφύγει την πιθανότητα να μπλοκαριστούν οι λογαριασμοί της εταιρείας, γεγονός που θα προκαλέσει την οικονομική ασφυξία της επιχείρησης που απασχολεί σήμερα 170 εργαζομένους»*, αφήνοντας αιχμές

¹⁸⁰ Ντόκας, Α., «Ξεκινάει την προετοιμασία αναγκαστικής πτώχευσης το Δ.Σ. της Σ.», εφημερίδα «Καθημερινή», 28/12/2017.

για το μέλλον των εργαζομένων. Στο επόμενο άρθρο που ακολουθεί παρουσιάζονται τα μέτρα ως ακατάλληλα, εφόσον θα οδηγήσουν σε πτώχευση, κάτι που θα έβλαπτε το συμφέρον της κοινωνίας. *«Είναι τραγικό σήμερα να κινδυνεύει να βάλει λουκέτο μια υγιής και κερδοφόρα επιχείρηση, που δεν χρωστάει ούτε ένα ευρώ, απασχολεί εκατοντάδες εργαζόμενους, συνεισφέρει εκατομμύρια ευρώ κάθε χρόνο στα δημόσια έσοδα και στα ασφαλιστικά ταμεία και αποτελεί οικονομικό και εργασιακό “πνεύμονα” για την Ξάνθη και την ευρύτερη περιοχή»*,¹⁸¹ αναφέρει το ψήφισμα του δημοτικού συμβουλίου της Ξάνθης αποτυπώνοντας με παραστατικό τρόπο τη δράση και τη συμβολή στην τοπική οικονομία και κοινωνία της εταιρείας. Ομοίως, στο άρθρο που δημοσιεύτηκε στις 18/01/2018 φιλοξενείται η θέση των δικηγόρων της καπνοβιομηχανίας που ζητούσαν την παύση όλων των μέτρων *«υποστηρίζοντας ότι η διασφάλιση του εθνικού συμφέροντος επιτυγχάνεται με τη συνέχιση της ομαλής λειτουργίας της καπνοβιομηχανίας στην περιοχή και την εξασφάλιση 170 θέσεων εργασίας»*. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι εξαγωγές τις εταιρείας και τα χρήματα που έχει πληρώσει στο ελληνικό κράτος σε ειδικό φόρος κατανάλωσης και άλλα τέλη, ενισχύοντας την άποψη πώς το συμφέρον της κοινωνίας είναι μεγαλύτερο εάν εξασφαλιστεί η λειτουργία της εταιρείας. Τέλος, ο τίτλος του δημοσιεύματος που ακολούθησε γνωστοποιεί την απόφαση του δικαστηρίου με έναν τόνο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μέχρι και «πανηγυρικός», γράφοντας: *«Ανεστάλη η πληρωμή προστίμου από Σ. με δικαστική απόφαση»*. Δεν ακολουθείται η κλασσική σύνταξη, υποκείμενο, ρήμα, αντικείμενο αλλά το ρήμα τοποθετείται πρώτο δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε αυτό. Βέβαια, στη συνέχεια αναφέρεται πως υπάρχουν *«και άλλες προσφυγές, τόσο στο Διοικητικό Εφετείο όσο και στο Συμβούλιο της Επικρατείας σχετικά με το πρόστιμο, εκκρεμότητες οι οποίες ενδεχομένως επηρεάσουν τη βιωσιμότητα της επιχείρησης»*, ώστε να διατηρηθεί η αντικειμενικότητα της εφημερίδας.

Επιβεβαιώνεται, λοιπόν, ο ισχυρισμός ότι κατά τη συγκεκριμένη εφημερίδα η επιβολή προστίμων στα **νομικά πρόσωπα και τις εταιρείες** δεν θεωρείται ωφέλιμο μέτρο¹⁸², εφόσον επηρεάζει άτομα που ουδεμία σχέση είχαν με την παράβαση (εργαζόμενοι). Επιπλέον, όσον αφορά στο κεντρικό ζητούμενο της εργασίας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως με βάση τα δημοσιεύματα του Τύπου το κοινό περί δικαίου αίσθημα που αναδύεται φαίνεται να καθοδηγείται φανερά από έναν οικονομικό

¹⁸¹ Ντόκας, Α., «Σήμερα η τελική απόφαση για τη Σ.», εφημερίδα «Καθημερινή», 29/12/2017.

¹⁸² Βλ. Κεφάλαιο 2.2, σελ.29 παρούσας εργασίας.

παράγοντα, υποβολιμαία, όμως, αλλά και σημαντικά από την κατηγορία της **ηθικής**. Από τη μία πλευρά η καταβολή του προστίμου από την καπνοβιομηχανία θα λειτουργούσε ως αντισταθμιστικό μέτρο στην ζημία που υπέστη η κοινωνία από τους διαφυγόντες δασμούς, γεγονός που θα ενδυνάμωνε το αίσθημα δικαίου. Από την άλλη πλευρά, αυτό θα επέφερε την απώλεια θέσεων εργασίας που θα οδηγούσε πάλι σε οικονομικό πλήγμα της κοινωνίας αλλά και σε μια «τιμωρία» των εργαζομένων. Κάτι τέτοιο αντιβαίνει το Συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα για εργασία.¹⁸³ Η αφαίρεση από κάποιον της δυνατότητάς του να εργαστεί σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης την οποία διανύει η χώρα μας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως μια πράξη ανήθικη που θα προκαλέσει πλήγμα στην αξιοπρεπή διαβίωση των πολιτών αυτών. Προκύπτει λοιπόν ένα αξιακό ζήτημα. Σε ένα νοητό σύστημα αξιών τί κατέχει υψηλότερη θέση και τι θεωρείται σημαντικότερο; Η τιμωρία των δραστών για την παράνομη δραστηριότητά τους παρά το οικονομικό πλήγμα που τελικά θα επιφέρει ή το δικαίωμα των ανθρώπων για εργασία, ένα άκρως ευαίσθητο θέμα σε μια περίοδο οικονομικής αβεβαιότητας; Η θέση της εφημερίδας τάσσεται ανοικτά υπέρ του δικαιώματος στην εργασία, ιδιαίτερα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

2.3.2. **Ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ»**

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΘΗ: 0	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ(ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ & ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 0	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ: 0	ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ/ΕΠΙ ΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ: 0

¹⁸³ Στην Ελλάδα το συνταγματικό κείμενο το οποίο αναφέρθηκε για πρώτη φορά το δικαίωμα της εργασίας ήταν το Σύνταγμα του 1927. Συγκεκριμένα το άρθρο 22 προβλέπει πως «η εργασία η τε πνευματική και σωματική, διατελεί υπό την προστασίαν του κράτους, μεριμνώντος συστηματικώς υπέρ της ηθικής και υλικής εξυψώσεως των εργαζομένων τάξεων, αστικών και αγροτικών». Στο Σύνταγμα του 1952 δεν έγινε καμιά αναφορά για την εργασία και την κοινωνική ασφάλεια. Η πρώτη ρητή αναγνώριση του δικαιώματος της εργασίας έγινε στο Σύνταγμα του 1975/86/01. Ο Έλληνας νομοθέτης καθιερώνει στο Σύνταγμα του 1975 για πρώτη φορά το δικαίωμα εργασίας ως κοινωνικό δικαίωμα. Ειδικότερα στο άρθρο 22 παρ. 1 εδ. α' κατοχυρώνεται η υποχρέωση του κράτους όχι μόνο να προστατεύει την εργασία ως δικαίωμα αλλά και να λαμβάνει τα κατάλληλα εκείνα μέτρα (κράτος δράσης) οικονομικής ή/και κοινωνικής δομής που εξασφαλίζουν στους εργαζομένους αξιοπρεπή διαβίωση και τη δυνατότητα πλήρους ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους.

ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ, OFFSHORE ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ: 0	ΠΤΩΧΕΥΣΗ,ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ,Π ΛΥΣΗ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (ΜΕ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ):4		ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΛΥΣΗΣ, ΔΙΑΠΛΟΚΗ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ:1
ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ, ΠΡΟΣΤΙΜΟ:2	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ:8		ΑΡΝΗΣΗ ΠΙΣΤΩΣΗΣ:0

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Σχετικά με την κατηγορία του **κοινωνικού συμφέροντος**, μπορεί να διατυπωθεί το συμπέρασμα ότι η συντριπτική πλειοψηφία των δημοσιευμάτων ανήκουν στον κωδικό των «θέσεων εργασίας», καθώς και σε εκείνον σχετικά με την «πτώχευση» της εταιρείας που συνδέεται άμεσα με αυτές.

Εξαιτίας της πολιτικής ιδεολογίας της συγκεκριμένης εφημερίδας, η οποία τάσσεται υπέρ των συμφερόντων της «εργατικής τάξης», όπως ήδη προαναφέρθηκε, το ενδιαφέρον στρέφεται στο αποτέλεσμα των επιβαλλόμενων περιοριστικών μέτρων και του προστίμου, που δεν είναι άλλο από την πτώχευση και την απώλεια θέσεων εργασίας, για το οποία γίνεται συνολική αναφορά στα δημοσιεύματα δώδεκα φορές. Στα δημοσιεύματα «**“Όμηροι” οι εργαζόμενοι**» και «**Στον “αέρα” οι 160 εργαζόμενοι**» καθίσταται κεντρικό θέμα αποτελεί η διασφάλιση των θέσεων εργασίας. Συγκεκριμένα, αναφέρουν «*Οι εργαζόμενοι της καπνοβιομηχανίας σήμερα βρίσκονται ξανά μπροστά στον κίνδυνο να πεταχτούν στην ανεργία, αφού τα προηγούμενα χρόνια βίωσαν τα «καλά» της ανάπτυξης και των επενδύσεων και με τη νέα ιδιοκτησία*» και «*Ταυτόχρονα και σε αυτήν την υπόθεση γίνεται προσπάθεια οι εργαζόμενοι να εγκλωβιστούν στα παιχνίδια που εξελίσσονται στο πλαίσιο των οξύτατων ανταγωνισμών στην περιοχή*».¹⁸⁴ Από τα παραπάνω ανατανακλάται η άποψη πως η τιμωρία των οικονομικών αδικημάτων που διαπράχθηκαν κατά την τέλεση της λαθρεμπορίας θα πρέπει να στρέφεται στους πραγματικά υπεύθυνους και να μην έχει καμία επίπτωση στην εργατική τάξη που τόσο έχει πληγεί λόγω κρίσης¹⁸⁵. Όπως και στην εφημερίδα

¹⁸⁴«Σ. ΞΑΝΘΗ: «Όμηροι» οι εργαζόμενοι», στην εφημερίδα «Ριζοσπάστης», 29/12/2017

¹⁸⁵ Βλ. Katsikas, D., Sotiropoulos, D., & Zafiropoulou, M., “Socioeconomic Fragmentation and Exclusion in Greece under the Crisis”, εκδόσεις Palgrave Macmillan, 2018, βλ. επίσης Bell, D. &

«Καθημερινή» και εδώ τίθεται το θέμα της απώλειας εργασιακών θέσεων ως ένα ζήτημα **ηθικής** σε μεγαλύτερο βαθμό εξαιτίας τους αναγνωστικού κοινού του «Ριζοσπάστη». Η περίπτωση να μείνουν άνεργοι οι εργαζόμενοι της καπνοβιομηχανίας, ως έμμεση επίπτωση του προστίμου που της επιβλήθηκε αντιβαίνει το **ηθικό**, κατά την ατομική αξιακή συγκρότηση που κατά κανόνα είναι και η κοινωνική αξιοκανονιστική συγκρότηση. Η ανάγκη για αξιοπρεπής διαβίωση και η στέρηση ενός από τα Συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα (της εργασίας) εξαιτίας παράνομων δραστηριοτήτων άλλων, που τελικά είτε δεν θα υποστούν κανένα πλήγμα είτε το πλήγμα θα είναι μικρότερο από το κέρδος που είχαν από τις δραστηριότητες αυτές, αναδεικνύουν το αίσθημα δικαίου και συγκεκριμένα την πτυχή της **ηθικής**. Μετά την έκδοση της δικαστικής απόφασης δημοσιεύεται το κείμενο: **«Προσωρινό «πράσινο φως» για λειτουργία»**. Σε αντίθεση με την «Καθημερινή» ο τίτλος χαρακτηρίζεται από ήπιο τόνο, ωστόσο και σε αυτή την περίπτωση σημειώνεται η πιθανότητα να πτωχεύσει η εταιρεία εξαιτίας των υπόλοιπων δικαστικών εκκρεμοτήτων.

2.3.3

Η «ΑΥΓΗ»

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ: 0	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ(ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ & ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 0	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ: 0	ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ, ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ: 0
ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ, OFFSHORE ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ: 0	ΠΤΩΧΕΥΣΗ,ΧΡΕΟΚΟ ΠΙΑ,ΠΑΥΣΗ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (ΜΕ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ):13		ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΛΥΣΗΣ, ΔΙΑΠΛΟΚΗ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ:6
ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ, ΠΡΟΣΤΙΜΟ:11	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΡΓΖΟΜΕΝΩΝ:8		ΑΡΝΗΣΗ ΠΙΣΤΩΣΗΣ:3

Blanchflower, D., “Youth unemployment in Greece: measuring the Challenge”, IZA Journal of European Labor Studies, 2015, 4:1.

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Ο κωδικός για την πιθανή πτώχευση υπερτερεί όλων των υπολοίπων κωδικών της κατηγορίας περί **κοινωνικού συμφέροντος**. Σε αντίθεση με την εφημερίδα «Καθημερινή» και «Ριζοσπάστη», η «Αυγή» αναφέρεται με επίταση στα επιβληθέντα περιοριστικά μέτρα. Στη συνέχεια θα γίνει μία προσπάθεια περαιτέρω ερμηνείας και κατανόησης της κατηγορίας περί **ορθού**, όπως αυτό παρουσιάζεται στην εφημερίδα.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως στη εφημερίδα «Αυγή» σε αντίθεση με την «Καθημερινή», διαφαίνεται ξεκάθαρα η άποψη πως το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην καπνοβιομηχανία θεωρείται **άδικο**. Πιο αναλυτικά, στο δημοσίευμα με τίτλο: **«Ένα πρόστιμο του 2009 βάζει λουκέτο στην Σ»**, φράσεις όπως: «...το πρόστιμο 38εκατ. που επιβλήθηκε για ατασθαλίες επί προηγούμενης ιδιοκτησίας...», «σήμερα αναμένεται να ξεκινήσει η διαδικασία αναγκαστικής πτώχευσης της Σ., ως απόρροια της τελευταίας δικαστικής απόφασης για το παλιό πρόστιμο - μαμούθ των 38,2 εκατ. ευρώ που υποχρεώνεται να πληρώσει η νέα διοίκηση της καπνοβιομηχανίας για τελωνειακές παραβάσεις παλιότερων διοικήσεων που διόρισαν οι προηγούμενες κυβερνήσεις την περίοδο του 2009» και η παρουσίαση απόψεων τρίτων που θεωρούν «**άδικο για τον λαό της Ξάνθης ένα πρόστιμο υπόθεσης του 2009 να υποσκάπτει το μέλλον της εταιρείας, την οικονομία της περιοχής και το μέλλον μας**», καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση και σημειώνουν τη δεύτερη μεγαλύτερη συχνότητα, με έντεκα αναφορές. Στο ίδιο κλίμα κυμαίνονται και φράσεις που φιλοξενούνται σε άλλα άρθρα όπως «**η οποία πίεσε έναν επιχειρηματία να αγοράσει τη Σ. (για να μην την πάρει Τούρκος επιχειρηματίας) και μετά τον κατέστησε όμηρό της φορτώνοντάς του πρόστιμα για λαθρεμπόριο έγινε την περίοδο κατά την οποία που οι διοικήσεις ήταν διορισμένες από τη Ν.Δ. και το ΠΑΣΟΚ!**»,¹⁸⁶ «**μετά τον άφησε να διαχειρίζεται πρόστιμα για λαθρεμπόρια που είχαν κάνει οι διοικήσεις που είχαν διορίσει η Ν.Δ. και το ΠΑΣΟΚ**»¹⁸⁷ και «**Χαρακτήρισε άδικο το να καταλογίζεται στην τωρινή διοίκηση το πρόστιμο μαμούθ των 38,2 εκατ. ευρώ από τη στιγμή που δεν ευθύνεται γι' αυτό**».¹⁸⁸

Η μη αναστολή πληρωμής προστίμου και η εκτέλεση των περιοριστικών μέτρων θα έχουν ως αποτέλεσμα την πτώχευση της εταιρείας η οποία θα ήταν ένα

¹⁸⁶ Πουλακίδης, Κ., «Αλ. Τσίπρας: Μένος της Ν.Δ. εναντίον επενδυτών που δεν ανήκουν στη διαπλοκή της», εφημερίδα «Η Αυγή», 02/05/2017.

¹⁸⁷ Πουλακίδης, Κ., «Σ. κατά Ν.Δ. - ΠΑΣΟΚ για τη Σ», εφημερίδα «Η Αυγή», 03/05/2017.

¹⁸⁸ Πλήκα, Μ., «Σ.: Ένα βήμα πριν από τη στάση πληρωμών», εφημερίδα «Η Αυγή», 29/12/2017.

«τεράστιο οικονομικό πλήγμα» και η «τοπική κοινωνία θα πλήρωνε το βαρύ τίμημα», όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν τα δημοσιεύματα. Όπως και στην περίπτωση της απώλειας των θέσεων εργασίας, παρόμοια και εδώ η φράση πως «η τοπική κοινωνία θα πλήρωνε το βαρύ τίμημα» φανερώνει πως η χρεοκοπία της εταιρείας θα έχει αρνητικές οικονομικές συνέπειες, κάτι που θα λειτουργούσε ενάντια στα συμφέροντα της τοπικής κοινωνίας. Παράλληλα, θεωρείται άδικο, υπό την έννοια του ανήθικου να υποστούν τις συνέπειες οι εργαζόμενοι και η τοπική κοινωνία για τις παραβατικές πράξεις ενός οικονομικά ισχυρού. Για την «αιτιολόγηση» της θέσης αυτής ακολουθούν πληθώρα επιχειρημάτων, τα οποία αναφέρονται κυρίως στους εργαζόμενους της εταιρείας¹⁸⁹ και τοπικούς καπνοπαραγωγούς, καθώς και στις επενδύσεις της εταιρείας η οποία έχει επιφέρει κέρδος στο κράτος εξαιτίας των εισφορών της. Από την πλευρά της καπνοβιομηχανίας αναφέρεται ότι η εταιρεία «έχει επενδύσει έως σήμερα 35 εκατ. και ότι είναι πλέον μία κερδοφόρος εταιρεία»¹⁹⁰. Στο άρθρο με τίτλο **«Σ: Ένα βήμα πριν από τη στάση πληρωμών»**, γίνεται ευρεία αναφορά στον κίνδυνο να βρεθούν στην ανεργία οι εργαζόμενοι της καπνοβιομηχανίας. Σημειώνεται πως σε περίπτωση «λουκέτου» η τοπική κοινωνία θα πληρώσει το τίμημα εφόσον «οι 170 εργαζόμενοι θα χάσουν δουλειά και εισόδημα, ενώ τεράστιο θα είναι το χτύπημα και για τους καπνοπαραγωγούς, αλλά και για την αγορά της Ξάνθης» ενώ το κύριο μέλημα με βάση τρίτα πρόσωπα είναι να διασφαλιστούν οι θέσεις εργασίας¹⁹¹.

Όπως και στις εφημερίδες που προηγήθηκαν, και εδώ διακρίνεται το αίσθημα δικαίου να αντισταθμίζεται από έναν οικονομικό παράγοντα, ωστόσο να επηρεάζεται από τις κρατούσες αξίες, που αφορούν την **ορθή** λειτουργία της δικαιοσύνης και την τιμωρία των πραγματικών ενόχων. Η διαφορά της εφημερίδας «Αυγή» σε σύγκριση με την εφημερίδα «Καθημερινή» αποτυπώνεται στην κατηγορία περί δικαίου. Η «Αυγή» παρουσιάζει το πρόστιμο ως **άδικο**, υπό την έννοια του **μη ορθού**, και γενικά προωθεί την άποψη πως δεν θα έπρεπε να υπάρξει κάποιο είδος κύρωσης, εφόσον το λαθρεμπόριο τελέστηκε όταν τα ηνία της καπνοβιομηχανίας τα είχε άλλη διορισμένη διοίκηση. Αντίθετα, η «Καθημερινή» με τους κωδικούς απάτη, offshore εταιρείες και ποινικό μητρώο των εμπλεκομένων παρουσιάζει εξ ολοκλήρου τα γεγονότα

¹⁸⁹ Αναφερόμαστε στον κωδικό περί ανεργίας, ο οποίος εμφανίζεται 8 φορές στο σύνολο των άρθρων.

¹⁹⁰ «Η Σ. και το πρόστιμο», εφημερίδα «Η Αυγή», 02/05/2017.

¹⁹¹ Στο ίδιο: «ο στόχος είναι να μην κλείσει η καπνοβιομηχανία - στο όριο όπου μπορούμε να κινηθούμε και στο πλαίσιο της έννομης τάξης. Θα πάρουμε οποίες πρωτοβουλίες μπορούμε να πάρουμε για να μην χαθούν 170 θέσεις εργασίας» και «Πρώτο μέλημα οι θέσεις εργασίας».

διαφαίνοντας τον άδικο χαρακτήρα αυτών και την ανάγκη επιβολής κύρωσης (παρά το γεγονός πως και εδώ το πρόστιμο δεν θεωρήθηκε ο προσφορότερος τρόπος).

Εξίσου ενδιαφέρον έχει και ο τρόπος που παρουσιάζεται ο κωδικός «φωτογραφική διάταξη». Στην «Καθημερινή», όπως και στον «ΡΙζοσπάστη» η θεσπιζόμενη τροπολογία παρουσιάζεται ως παρέμβαση της νομοθετικής στην εκτελεστική εξουσία και ακύρωση της τελευταίας, εφόσον προέβλεπε τη διαγραφή του προστίμου. Αντίθετα, η εφημερίδα «Αυγή» επηρεασμένη από την κομματική γραμμή την οποία υπηρετεί,¹⁹² φιλοξενεί και υιοθετεί στα άρθρα της θέσεις τρίτων που ζητούν την πολιτική παρέμβαση για την εξεύρεση λύσης με σκοπό τη διασφάλιση των θέσεων. Όπως αναφέρει ο δημοσιογράφος: *«Το δημοτικό συμβούλιο της Ξάνθης με ψήφισμά του κάνει έκκληση στην κυβέρνηση, στα κόμματα της αντιπολίτευσης και στη Βουλή 'για άμεση λύση στο θέμα της Σ.,, ώστε η καπνοβιομηχανία να μην οδηγηθεί σε πτώχευση'»* ενώ στη συνέχεια του ίδιου δημοσιεύματος αναφέρεται η *«βούληση της κυβέρνησης να βρεθεί άμεσα λύση, εντός του πλαισίου της έννομης τάξης, για την απρόσκοπτη λειτουργία της Σ. και τη διατήρηση των θέσεων εργασίας εξέφρασε χθες ο κυβερνητικός εκπρόσωπος...»*¹⁹³. Κάτι τέτοιο δεν αποτελεί «διαπλοκή», όπως υποστηρίζουν τα δημοσιεύματα των εφημερίδων που προηγήθηκαν, αλλά δίνεται *«η δυνατότητα σε μια υγιή επιχείρηση να μπορεί να λειτουργεί και να έχει τους εργαζομένους»*¹⁹⁴, όπως δηλώνει πολιτικός η άποψη του οποίου παρουσιάζεται στο άρθρο. Οι εφημερίδες «Καθημερινή» και «ΡΙζοσπάστης», θεωρούν άδικο, **μη ορθό**, κάτι που δεν ενδείκνυται για λόγους (κοινωνικής) **ισότητας** των πολιτών, την εμπλοκή της νομοθετικής εξουσίας στην δικαστική, η καλύτερα τον προκαθορισμό του αποτελέσματος πριν ακόμα η δικαιοσύνη αποφανθεί τελεσίδικα. Αντίθετα, η «Αυγή» φαίνεται να προωθεί την άποψη πως η νομοθέτηση αυτή δεν έρχεται σε σύγκρουση με την ίση αντιμετώπιση των πολιτών, εφόσον εκτός από τα συμφέροντα του δράστη, προωθείται και το οικονομικό συμφέρον της κοινωνίας. Το στοιχείο του άδικου χαρακτήρα του προστίμου ενδυναμώνεται και με έναν ακόμα κωδικό, που μόνο στην εφημερίδα «Αυγή» τον συναντάμε και μάλιστα, χρησιμοποιείται 3 φορές. Αναφερόμαστε στην άρνηση του τελωνείου να δεχτεί πίστωση φόρου, παρά το γεγονός πως ο Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας προβλέπει πίστωση φόρου προκειμένου οι καπνοβιομηχανίες

¹⁹² Βλ. Β' Μέρος, Κεφάλαιο 1.2.

¹⁹³ Πλήκα, Μ., «Σ.: Ένα βήμα πριν από τη στάση πληρωμών», ό.π.

¹⁹⁴ Στο Πουλακίδης, Κ., «Αλ. Τσίπρας: Μένος της Ν.Δ. εναντίον επενδυτών που δεν ανήκουν στη διαπλοκή της», ό.π.

να διανείμουν στην αγορά τα προϊόντα τους. Αντίθετα, ζητά την άμεση καταβολή του ποσού. Όπως παραπάνω, και εδώ υπόρρητα γίνεται λόγος σχετικά με την **ανισότητα** στην μεταχείριση των πολιτών. Ανισότητα όχι με την εδραιωμένη αντίληψη για ευνοϊκή μεταχείριση των οικονομικά και κοινωνικά ανώτερων στρωμάτων αλλά με την ακριβώς αντίθετη έννοια. Είτε εξαιτίας της εσωτερικής ανάγκης των αρμόδιων για αντικειμενικότητα στην λήψη των αποφάσεων είτε για άλλους λόγους που δεν γνωρίζουμε (ό,τι και να διατυπωθεί δεν αποτελούν παρά εικασίες), υπάρχει η περίπτωση τελικά να οδηγηθούν σε καταστάσεις μεροληψίας κατά των ισχυρών, όπως αφήνεται να εννοηθεί από τα δημοσιεύματα.

Σε άλλο δημοσίευμα που έπεται χρονικά¹⁹⁵, αναφέρεται η δήλωση πολιτικού πως η συγκεκριμένη υπόθεση «*συνιστά έγκλημα χωρίς εγκληματίες*», εφόσον οι κατηγορούμενοι αθώωθηκαν από την ελληνική Δικαιοσύνη. Μια τέτοια δήλωση εξομαλύνει την ανάγκη του κοινού για τιμωρία και αιτιολογεί τις θέσεις της εφημερίδας «Αυγής», σχετικά με τον «**άδικο**» χαρακτήρα του προστίμου που επιβλήθηκε, καθώς και την άποψη για την **ορθή** και ωφέλιμη παρέμβαση της νομοθετικής εξουσίας στην δικαστική.

2.3.4 **Η «ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ»**

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ: 0	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ(ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΤΙΜΟΥ & ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 2	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΩΝ: 0	ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ/ ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ: 1
ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ, ΥΠΕΡΑΚΤΙΕΣ, OFFSHORE ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ: 2	ΠΤΩΧΕΥΣΗ/ΧΡΕΟΚΟΠΗ Α/ΠΑΥΣΗ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (ΜΕ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ):1		ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΛΥΣΗΣ, ΔΙΑΠΛΟΚΗ,ΦΩΤΟΓΡΑ ΦΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ:1
ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ, ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΝΟΜΗΣ	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ:0		ΑΡΝΗΣΗ ΠΙΣΤΩΣΗΣ:0

¹⁹⁵«Ένα πρόστιμο του 2009 βάζει λουκέτο στη Σ.», εφημερίδα «Η Αυγή», 28/12/2017.

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

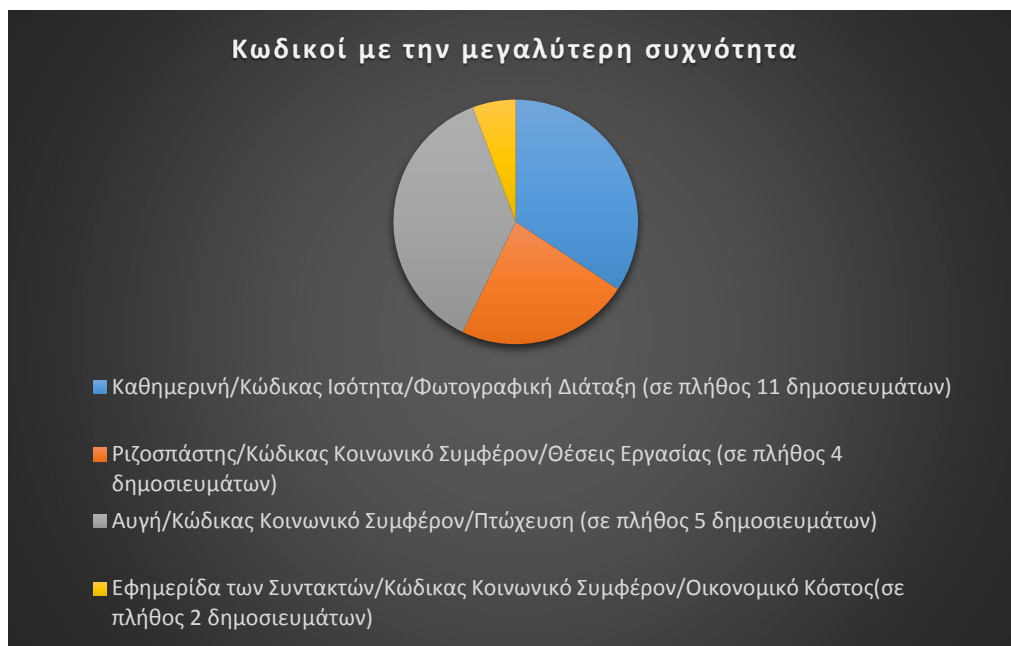
Ο κωδικός με τη συχνότερη παρουσία στα δημοσιεύματα της «Εφημερίδας των Συντακτών» είναι εκείνος σχετικά με το «κοινωνικό συμφέρον». Σχετικά με τον κωδικό του *«ορθώς πράττειν»*, ευρεία αναφορά γίνεται στις υπεράκτιες εταιρείες ενώ ο κωδικός περί ηθικής δεν ανιχνεύεται στα διερευνόμενα άρθρα.

Η «Εφημερίδα των Συντακτών», μέσω της παρουσίασης του τρόπου διακίνησης των λαθραίων με παραλήπτες ανύπαρκτες εταιρείες και την ζημία εξαιτίας των διαφυγόντων δασμών, επικεντρώνεται στην τιμωρία των δραστών. Στον τίτλο του άρθρου «Καταδικάστηκαν οι υπεύθυνοι για το λαθρεμπόριο τσιγάρων», προηγείται το ρήμα και τοποθετείται πρώτο στην πρόταση δίνοντας έμφαση στην τιμωρία των δραστών. Στο ίδιο κείμενο γίνεται αναφορά στην εισαγγελία της έδρας. Κατά την διάρκεια της πρώτης δίκης πρότεινε να κηρυχθούν ένοχοι ο πρώην πρόεδρος της καπνοβιομηχανίας και ο εκπρόσωπος της offshore εταιρείας και τόνισε πως *«στο εδώλιο του κατηγορουμένου θα έπρεπε να βρίσκονται και άλλα στελέχη της άλλοτε συνεταιριστικής καπνοβιομηχανίας...»*, πρόταση στην οποία καταφαίνεται η ανάγκη απόδοσης δικαιοσύνης.

Όπως στην «Καθημερινή» και τον «Ριζοσπάστη», και εδώ γίνεται αναφορά για την τροπολογία, η οποία χαρακτηρίζεται ως «φωτογραφική» και εν συνεχεία αναφέρεται στο ενδεχόμενο πτώχευσης με έναν ειρωνικό τρόπο. Σημειώνεται, πως είναι απαραίτητο να διακρίνονται οι «πομπές» του πρώην ιδιοκτήτη της καπνοβιομηχανίας και πως οι επενδύσεις που πραγματοποίησε έγιναν εφόσον είχε οικονομικό όφελος ο ίδιος¹⁹⁶. Με τον όρο «πομπές» ο δημοσιογράφος αναφέρεται στα παραπτώματα του πρώην ιδιοκτήτη υπογραμμίζοντας τον **άδικο/παράνομο** χαρακτήρα αυτών. Εκτός από την αναφορά στον κωδικό **ορθό**, υπογραμμίζεται έμμεσα και το στοιχείο της **ηθικής**. Θεωρείται ανήθικο το οικονομικό όφελος που απορρέει από τις επενδύσεις να αντισταθμίζει και να εξουδετερώνει τις συνέπειες των παραπτωμάτων του. Αντικατοπτρίζεται ένα αξιακό σύστημα όπου η **ηθική** καθίσταται ανώτερη του οικονομικού κέρδους.

¹⁹⁶ Νανούρης, Δ., «Ο Διαμεσολαβητής», στην «Εφημερίδα των Συντακτών», 13/03/2018.

Συμπερασματικά, στην υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων οι κώδικες με τη μεγαλύτερη συχνότητα αναφοράς ανήκουν στην κατηγορία «κοινωνικό συμφέρον». Πιο αναλυτικά, η εφημερίδα «Ριζοσπάστης» κάνει ιδιαίτερη μνεία στην απώλεια των θέσεων εργασίας που θα επέλθει εάν ισχύσουν τα περιοριστικά μέτρα και το πρόστιμο που ορίστηκε από τις αρμόδιες αρχές. Ομοίως, και η «Αυγή» αναφέρεται στο οικονομικό πλήγμα που θα δεχθεί η τοπική κοινωνία και το κρατικό ταμείο σε περίπτωση που η καπνοβιομηχανία σταματήσει οριστικά τη λειτουργία της. Παρατηρούμε από τα παραπάνω πως η επιβολή διοικητικού προστίμου σε νομικά πρόσωπα δεν ενδείκνυται, καθώς έχει αντίκτυπο στους υφιστάμενους και όχι στους πραγματικά υπεύθυνους. Όπως διαφαίνεται στην «Εφημερίδα των συντακτών» το γεγονός πως το κράτος ζημιώθηκε εξαιτίας της μη καταβολής από την εταιρεία των προβλεπόμενων δασμών, πλήττει το περί δικαίου αίσθημα. Η τιμωρία των ενόχων θεωρείται απαραίτητη. Μια τιμωρία ωστόσο που δεν θα επηρεάζει τους εργαζομένους και το ίδιο το κράτος. Με άλλα λόγια, το κοινό περί δικαίου αίσθημα υπαναχωρεί μπροστά στο οικονομικό όφελος, υπόρρητα όμως κατευθύνεται και από ένα ηθικό στοιχείο, που δεν είναι άλλο από την προστασία του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος για εργασία. Η απώλεια θέσεων εργασίας θα λειτουργούσε ως τιμωρία για κάτι που δεν ευθύνονταν εκείνοι. Εκεί που παραμένει αμετάβλητο όμως είναι η διάκριση των τριών εξουσιών. Όπως διακρίνεται στα άρθρα της εφημερίδας «Καθημερινή», η σχετική διάταξη που έφτασε στην Βουλή και προέβλεπε ότι πρόστιμα ή λοιπές επιβαρύνσεις που τυχόν καταλογίζονται σε αποκρατικοποιημένους φορείς του Δημοσίου, ακόμα και για *«εξαιρετικές περιπτώσεις των παραβάσεων λαθρεμπορίας»* δεν θα επιβαρύνουν τον επενδυτή, χαρακτηρίστηκε ως έκφανση διαπλοκής. Η διάταξη ψηφίστηκε στην Βουλή ενώ ακόμα δεν είχε υπάρξει αμετάκλητη απόφαση για την υπόθεση της καπνοβιομηχανίας, κάτι που κρίθηκε ως παρέμβαση της νομοθετικής εξουσίας στην δικαστική. Αν και από το σύνολο των δημοσιευμάτων θεωρήθηκε λάθος και ανήθικο να κινδυνεύσουν οι θέσεις των εργαζομένων της καπνοβιομηχανίας, ίσως εξαιτίας της δυσοίωνης οικονομικής κατάστασης που έχει περιέλθει η χώρα μας, εξίσου λάθος θεωρείται και η πολιτική παρέμβαση.

2.4 Θεματικές κατηγορίες υπόθεσης λαθρεμπορίας καυσίμων

Στην δεύτερη περίπτωση μας, αυτήν της υπόθεσης λαθρεμπορίας καυσίμων, οι θεματικές κατηγορίες παραμένουν οι ίδιες, εφόσον σκοπός της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάδειξη των όψεων του κοινού περί δικαίου αισθήματος στα δημοσιεύματα του Τύπου για τις δυο υποθέσεις που επιλέχθηκαν. Με βάση τη βιβλιογραφική έρευνα που προηγήθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης, το αίσθημα δικαίου βασίζεται στο **ορθό**, την **ηθική**, την **ισότητα** και στην επίτευξη του **κοινωνικού συμφέροντος**. Οι κώδικες, ωστόσο, διαφέρουν σε ορισμένα σημεία. Να σημειωθεί πως εκείνοι που είναι κοινοί με την υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων, ταυτίζονται με τους ορισμούς που δόθηκαν παραπάνω στην υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων.

Στα σχετικά με το λαθρεμπόριο πετρελαιοειδών δημοσιεύματα ο κωδικός για την διαδικαστική δικαιοσύνη επικράτησε. Η ιδανική αντίληψη για το σωστό συνιστά την αντικειμενική και ίση εφαρμογή των γραπτών νόμων.¹⁹⁷ Η τέλεση παράνομων πράξεων πρέπει να επιφέρει την τιμωρία των δραστών πριν υπάρξει παραγραφή τους. Με μια πιο αφαιρετική σκέψη, μπορεί να γίνει συσχετισμός των παραπάνω με τη θέση του Beccaria. Όπως υποστήριζε η απονομή δικαιοσύνης πρέπει να είναι ταχεία. Μόνο έτσι ο δράστης θα είναι σε θέση να συνδέσει την εγκληματική πράξη με την ποινή και

¹⁹⁷ Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», ό.π., σελ.507, Λήμμα δικαιοσύνη.

τις συνέπειές της, κάτι που θα την καθιστούσε χρήσιμη και **δίκαιη**¹⁹⁸. Δίκαιη με την έννοια του ιδανικού, του **σωστού**, αυτού που πρέπει να πραγματοποιηθεί για την ικανοποίηση του κοινού περί δικαίου αισθήματος. Ο τρόπος με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις, καθώς και το πόσο **δίκαιη/σωστή** θεωρείται η διαδικασία απονομής δικαιοσύνης συνιστούν την διαδικαστική δικαιοσύνη¹⁹⁹.

Όπως στα δημοσιεύματα για την υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων που προηγήθηκε και σε αυτά που αναφέρονται στο λαθρεμπόριο καυσίμων φαίνεται να γίνεται αναφορά από τον Τύπο στην **κοινωνική ισότητα**. Σε αυτή την περίπτωση, ωστόσο, με πιο έμμεσο τρόπο. Δεν γίνεται πλέον αναφορά σε δράση πολιτικών προσώπων που με «φωτογραφικές» διατάξεις θετικά προσκείμενες στα συμφέροντα της «ελίτ». Σε αυτή την περίπτωση παρουσιάζεται η μάλλον, κατά τον Τύπο, εσκεμμένη αδράνεια τους για την υλοποίηση νομοθετήματος (που προβλέπει την δημιουργία ενός συστήματος εισροών εκροών). Κάτι τέτοιο ευνοεί την διαιώνιση του λαθρεμπορίου και τον πλουτισμό των ήδη οικονομικά ισχυρών, όπως τεκμηριώνεται από τα δημοσιεύματα της συγκεκριμένης εφημερίδας.

Εκτός από την **κοινωνική ισότητα**, στα δημοσιεύματα του Τύπου ο όρος **ισότητα** εμφανίζεται και με την έννοια των **ίσων ευκαιριών**, ό,τι δηλαδή ισχύει στο ένα πρόσωπο να ισχύει και για το άλλο. Στην σφαίρα της επιχειρηματικότητας θα μεταφραζόταν ως ένας «υγιής» ανταγωνισμός. Στην υπόθεση της λαθρεμπορίας καυσίμων τα παρακρατηθέντα καύσιμα διοχετεύονταν σε ένα δίκτυο πρατηρίων καυσίμων τα οποία τα προμηθεύονταν σε χαμηλότερη τιμή με αποτέλεσμα να τα προωθούν στην αγορά πιο φθηνά σε σύγκριση με τα λοιπά πρατήρια. Μια τέτοια πρακτική αντιβαίνει ξεκάθαρα την **ισότητα** δημιουργώντας έναν αθέμητο ανταγωνισμό.²⁰⁰

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος που εκφράζεται η **ηθική** στα δημοσιεύματα της παρούσας υπόθεσης λαθρεμπορίας καυσίμων. Εξαιτίας της εξίσωσης της τιμής του πετρελαίου θέρμανσης με το πετρέλαιο κίνησης, σε συνδυασμό με τη δυσχερή οικονομική κατάσταση της χώρας μας τα τελευταία χρόνια, έχει σαν αποτέλεσμα την αδυναμία θέρμανσης μεγάλου αριθμού πολιτών. Το γεγονός πως

¹⁹⁸ Βλάχου, Β., «Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατά τον 19^ο αιώνα: Η γένεση της Εγκληματολογίας», ό.π., σελ.20

¹⁹⁹ Μπακιρτζή, Ζ., «Οι επιπτώσεις της οργανωσιακής δικαιοσύνης στην απόδοση των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα», Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2018, σελ.7.

²⁰⁰ Βλ. υποσημείωση 155, σελ.46.

κάποιοι με παράνομες δραστηριότητες πλουτίζουν την ίδια ώρα που κάποιοι άλλοι στερούνται ακόμα και τα βασικά προσκρούει στις επικρατούσες αξίες περί ισότητας. Πέρα από τις απάτες που διέπρατταν οι εμπλεκόμενοι, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τον Τύπο και παράνομες και ανήθικες, προκύπτει και ένα δεύτερο στοιχείο που ορισμένες εφημερίδες το αναφέρουν χαρακτηριστικά και μας οδηγούν να εξάγουμε το παρακάτω συμπέρασμα. Ορισμένοι από τους εμπλεκόμενους έκλεβαν ποσότητα καυσίμων που είχαν ήδη παρακρατήσει παράνομα ώστε να την προωθήσουν οι ίδιοι στην αγορά. Απώτερος σκοπός ήταν μεγιστοποίηση των κερδών τους γεγονός που ενδυναμώνει την πεποίθηση για έλλειψη ηθικής των δραστών.

Σχηματικά οι επιμέρους κωδικοί στην ενδεικτική αυτή περίπτωση λαθρεμπορίας καυσίμων διαμορφώνονται ως εξής:

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΚΩΔΙΚΕΣ	ΑΠΑΤΗ	ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΧΑΜΗΛΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ	ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ
	ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΑΠΑΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ	ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ, ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ, ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ, ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΥΠΕΚΑ, ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ
				ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΤΑΞΗ ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟΥ

2.5 Αποτελέσματα ποσοτικής καταγραφής και ανάλυσης λόγου (επί του συνόλου των εφημερίδων για την υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων)

2.5.1 Η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ»

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ: 10	ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 2	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΧΑΜΗΛΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ:0	ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ: 7
ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ:7	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:0	ΑΠΑΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ:1	ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ,ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΥΠΕΚΑ,ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ: 17
			ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΤΑΞΗ ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟΥ:0

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Όσον αφορά τον κωδικό περί **ορθού**, η υποκατηγορία απάτη αναφέρεται σχεδόν εξίσου συχνά με εκείνη της διαδικαστικής δικαιοσύνης. Στην θεματική ενότητα της **ισότητας** ο πιο συχνά αναφερόμενος κωδικός αφορά την παράνομη δράση ατόμων οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν την θέση που κατείχαν στην εργασίας τους ή έχουν κατηγορηθεί για αντίστοιχα αδικήματα στο παρελθόν.

Για μία ακόμη φορά επιβεβαιώνεται η άποψη περί αντικειμενικότερης παρουσίασης των γεγονότων από την εφημερίδα «Καθημερινή». Στο σύνολο των άρθρων παρουσιάζονται τα γεγονότα και οι μέθοδοι εξαπάτησης που χρησιμοποιούσαν τα μέλη του κυκλώματος, τονίζοντας την παράνομη δραστηριότητά τους, κυρίως στα δημοσιεύματα **«Λαθρεμπόριο 4,5 εκατ. λίτρων ντίζελ»** και **«Το κύκλωμα έκλεβε 3.000 λίτρα ναυτιλιακό ντίζελ την ημέρα»**. Ακολουθούν αναφορές σχετικά με τους

εμπλεκόμενους στην υπόθεση υπερτονίζοντας τη δράση κρατικών υπαλλήλων, ίσως σαν να θέλουν να καταδείξουν τον διπλό άδικο χαρακτήρα των πράξεών τους, αφού δρούσαν παράνομα χρησιμοποιώντας την επαγγελματική τους θέση (**«Η μεγάλη δίκη των εκατό τελωνειακών υπαλλήλων»**, **«Και άλλοι τελωνειακοί στο κύκλωμα»**). Το στοιχείο αυτό επιβαρύνει ακόμα περισσότερο τη θέση τους και δημιουργεί ένα αίσθημα για άμεση και παραδειγματική τιμωρία. Μια τιμωρία που θα έχει και ειδικοπροληπτικό και γενικοπροληπτικό χαρακτήρα. Πέρα από τον παράνομο χαρακτήρα των πεπραγμένων τους, διαπιστώνεται και ένα ανήθικο στοιχείο που προκύπτει δευτερευόντως. Οι κατηγορούμενοι προτίμησαν να καταπατήσουν την επαγγελματική τους **ηθική** για την αποκόμιση οικονομικού οφέλους.

Εκτενής αναφορά γίνεται και στην ανάγκη απόδοσης δικαιοσύνης. Πέραν από την υπόθεση και τις θέσεις κλειδιά ορισμένων εμπλεκομένων όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω, αναφέρεται (με μικρή συχνότητα) η οικονομική ζημία του κράτους από τους διαφυγόντες δασμούς (ΦΠΑ και ειδικός φόρος κατανάλωσης). Αποτέλεσμα όλων ήταν η προφυλάκιση πέντε εκ των εμπλεκομένων (μεταξύ των οποίων οι κρατικοί υπάλληλοι) ενώ οι υπόλοιποι αφέθηκαν ελεύθεροι υπό όρους (όπως αναλυτικά παρουσιάζονται στο άρθρο «Αρνείται τα πάντα ο Σ.»). Στο δημοσίευμα «Η μεγάλη δίκη των εκατό τελωνειακών υπαλλήλων» αξιοσημείωτη είναι η διαπίστωση πως τέσσερα χρόνια μετά την αποκάλυψη της υπόθεσης λαθρεμπορίας, οι συλληφθέντες δεν έχουν δικαστεί. Ενώ το άρθρο συνεχίζεται με το απόσπασμα *«Αντίθετα, η Εισαγγελία Πρωτοδικών Πειραιά φοβούμενη πιθανή παραγραφή αδικημάτων (λόγω συμπλήρωσης πενταετίας) άσκησε δίωξη για λαθρεμπορία και ψευδή βεβαίωση εις βάρος όλων –αδιακρίτως- των τελωνειακών που είχαν υπογράψει τα παραστατικά των «επίμαχων» φορτοεκφορτώσεων»*. Από τα δύο αυτά σημεία φαίνεται ξεκάθαρα η ανάγκη εκδίκασης της υπόθεσης και απόδοσης δικαιοσύνης με σκοπό την ικανοποίηση του αισθήματος δικαίου. Σε αντίθετη περίπτωση, (λ.χ. μια ενδεχόμενη παραγραφή της υπόθεσης) θα σχηματιζόταν στο κοινό μια εικόνα ατιμωρησίας των οικονομικά ισχυρών εμπλεκομένων, που θα προσέκρουε στην ισονομία και την **ισότητα** των πολιτών απέναντι στους θεσμούς.

Σύμφωνα με τον τα δημοσιεύματα του Τύπου, το κοινό περί δικαίου αίσθημα σχετίζεται και με τον αθέμιτο ανταγωνισμό που δημιουργείται. Συνολικά γίνονται 7 αναφορές στον κωδικό αυτόν, αριθμός που ξεπερνά τις αντίστοιχες αναφορές στις υπόλοιπες εφημερίδες του «δείγματος». Το καύσιμο που είχαν παράνομα παρακρατήσει, υποβαλλόταν σε επεξεργασία και διοχετεύονταν στην αγορά μέσω

«συνεργαζόμενων» πρατηρίων. Τα πρατήρια αυτά αγόραζαν τα καύσιμα σε χαμηλότερη τιμή. Προφανώς, σύμφωνα και με τα όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω στην παρούσα διπλωματική²⁰¹, τα πωλούσαν εξίσου χαμηλά, προσελκύοντας περισσότερους πελάτες ή τα χρησιμοποιούσαν για την λειτουργία μηχανημάτων εντός του πρατηρίου, όπως ανέφερε στο απολογητικό του υπόμνημα ένας εκ των κατηγορουμένων²⁰². Σε κάθε περίπτωση καθιστούσαν τα υπόλοιπα πρατήρια μη βιώσιμα. Η πρακτική αυτή αντιβαίνει την **ισότητα**, υπό την έννοια των ίσων ευκαιριών. Τα «συνεργαζόμενα» πρατήρια, όπως και τα υπόλοιπα που λειτουργούν, έχουν ως σκοπό το κέρδος. Η διαφορά είναι πως τα πρώτα επιχείρησαν την εκπλήρωση του στόχου τους με παράνομα μέσα, κάτι που καταστρατηγεί το ατομικό και κοινωνικό αξιοκρατικό σύστημα. Στο σημείο αυτό μας έρχεται στο νου η θεωρία ανομίας του Merton. Η ανομία τείνει να εμφανισθεί, όταν υπάρχει πολύ μεγάλη απόσταση μεταξύ θεμιτών στόχων και μέσων προς επίτευξή τους. Ο Merton διακρίνει πέντε διαφορετικούς τύπους προσαρμογής, με βάση τους συνδυασμούς σκοπών και μέσων: τον κομφορμισμό, την καινοτομία, την τυπολατρία, τη απόσυρση και την εξέγερση.²⁰³ Ο στόχος είναι θεμιτός αλλά τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν παράνομα.

2.5.2

Ο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ»

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ: 2	ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ:3	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΧΑΜΗΛΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ:0	ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ:1
ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ: 5	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:0	ΑΠΑΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ:0	ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ,ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΥΠΕΚΑ,ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ: 1

²⁰¹ Βλ. υποσημείωση 155, σελ.46.

²⁰² Σουλιώτης, Γ., «Αρνείται τα πάντα ο Σ.», Εφημερίδα «Καθημερινή», 25/02/2014

²⁰³ Χάϊδου, Α., «Θετικιστική εγκληματολογία: αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου», ό.π.,σσ. 146-159.

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Τα άρθρα του «Ριζοσπάστη» ασχολούνται με την προφυλάκιση των εμπλεκομένων στην υπόθεση λαθρεμπορίας²⁰⁴. Αιτίες αποτελούν οι παράνομες πράξεις τους και το πλήγμα που είχαν στο κοινωνικό συμφέρον, μέσω των διαφυγόντων δασμών. Εδώ η κατηγορία του **ορθού**²⁰⁵ υπερτερεί αριθμητικά του **περί κοινωνικού συμφέροντος**, ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στον κωδικό **ηθική**.

Οι διαφυγόντες δασμοί από το ναυτιλιακό πετρέλαιο που διακινούνταν λαθραία και είχαν οικονομικό κόστος για το κράτος αποτελούν τον κορμό στο δημοσίευμα του «Ριζοσπάστη» με τίτλο **«Διακινούσαν αδασμολόγητο ναυτιλιακό πετρέλαιο»**. Στη συνέχεια παρουσιάζεται συνοπτικά ο τρόπος που το κύκλωμα εξαπατούσε τους αγοραστές ναυτιλιακού πετρελαίου παραδίδοντάς τους λιγότερη ποσότητα καυσίμου με αποτέλεσμα οι εμπλεκόμενοι μέσω της επανοπροώθησης του παράνομα παρακρατηθέντος καυσίμου να αποκομίζουν τεράστια χρηματικά ποσά και για την εταιρεία και για τους ίδιους. Πράξεις παράνομες που πρέπει να τιμωρηθούν.

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται σχετικά με την προφυλάκιση των συμμετεχόντων στην υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων, καθώς και την απόφαση να αφεθούν ελεύθεροι υπό όρους και οι λοιποί συλληφθέντες. Έμφαση δίνεται στην προφυλάκιση του προέδρου της εταιρείας καυσίμων διαφαίνοντας ένα είδος δικαίωσης, ήδη από τον τίτλο του άρθρου (**«Στις φυλακές Κορυδαλλού ο πρόεδρος της Ε.»**). Δικαίωση που **ορθά** αποδίδεται για την παράνομες πράξεις που έχουν τελεστεί. Ο όρος δικαίωση όμως ενέχει και μια **ηθική** διάσταση. Το γεγονός πως διερευνάται σημαντικά η υπόθεση, πως οι αρμόδιες αρχές έχουν προχωρήσει στην ανάκριση των εμπλεκομένων και επιπλέον πως έχουν προφυλακιστεί ή έχουν αφεθεί ελεύθεροι υπό όρους αποτελεί μια **ηθική** δικαίωση για το κοινό. Αποδεικνύεται πως υπάρχει ένα σύστημα αξιών στην κοινωνία στο οποίο το οικονομικό στοιχείο δεν κατέχει τη υψηλότερη θέση. Η παράβαση των νόμων επιφέρει και τις αντίστοιχες ποινές, ανεξάρτητα της οικονομικής θέσης των εμπλεκομένων εφαρμόζοντας την **ισότητα** μεταξύ των πολιτών.

²⁰⁴ Βλ. Κωδικός «Απόδοση Δικαιοσύνης» με τρεις αναφορές.

²⁰⁵ Η κατηγορία περί ορθού αναφέρεται συνολικά έξι φορές με τους κώδικες απάτη και απόδοση δικαιοσύνης. Αντίθετα, το κοινωνικό συμφέρον μόνο τρεις.

Παρατηρούμε την επικράτηση του κωδικού περί διαδικαστικής δικαιοσύνης, η οποία κατά τον «ΡΙζοσπάστη» φαίνεται να θεωρείται **ορθή**. Τί μπορεί να σημαίνει όμως αυτή η εμμονή στην διαδικασία; Η εφημερίδα τονίζει την εμπιστοσύνη που έχουν οι πολίτες στην Δικαιοσύνη. Από τις έρευνες έχει προκύψει πως ο θεσμός της ποινικής δικαιοσύνης έχει υποστεί κρίση στην συνείδηση του λαού. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα την δεκαετία του 1980, το 1/4 του δείγματος πιστεύει πως η δικαιοσύνη εγγυάται τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί μια «ταξικότητα» κατά την απονομή δικαιοσύνης, ενώ το 1/3 έχει την πεποίθηση πως η οικονομική κατάσταση του κατηγορουμένου επηρεάζει την μεταχείρισή του από το δικαστήριο.²⁰⁶ Παρά την έλλειψη πίστης στην αμεροληψία των δικαστών και την κρίση εμπιστοσύνης στα δικαστήρια, οι Έλληνες σε περίπτωση θυματοποίησής του στρέφονται στον θεσμό της δικαιοσύνης χρησιμοποιώντας τον ως «ασπίδα».²⁰⁷ Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώθηκαν και σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε μετέπειτα.²⁰⁸ Συγκεκριμένα, το 73% του δείγματος θεωρεί πως τα δικαστήρια προστατεύουν τα συμφέροντα των οικονομικά και κοινωνικά ισχυρών ενώ, επίσης, το ίδιο ποσοστό ερωτηθέντων πιστεύει πως οι δικαστές επηρεάζονται από πολιτικά κόμματα και πολιτικά πρόσωπα.²⁰⁹ Η κρίση εμπιστοσύνης, λοιπόν, του κοινού προς τα δικαστήρια πηγάζει και ενισχύεται εξαιτίας της πεποίθησης περί έλλειψη αμεροληψίας των δικαστών, διαπλοκής της νομοθετικής εξουσίας στην δικαστική, καθώς και διασφάλισης των συμφερόντων της «ελίτ» από την τελευταία προσδίδοντας έτσι ένα ταξικό περιεχόμενο στην λειτουργία της. Ωστόσο, τα παραπάνω δεν είναι αρκετά ώστε να πλήξουν τη «*νομιμότητα της εξουσιαστικής τους δυνατότητας ούτε και τη συνεπή με αυτήν νομιμοποίησή τους*».²¹⁰ Η θέση αυτή διαπιστώνεται και στην πλειοψηφία των θετικών απαντήσεων που τάσσονται υπέρ της άποψης ότι «*όλοι έχουν την υποχρέωση να υποστηρίζουν την τελική ετυμηγορία των δικαστηρίων*».²¹¹

²⁰⁶ Τσίγκανου, Ι., «Τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης: Ζητήματα νομιμότητας και νομιμοποίησης», στο «Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας: Κρίση και η αποδόμηση του πολιτικού», Εκδόσεις Gutenberg και Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, σελ.77-78. Βλ. επίσης και σελ.19-20 παρούσας εργασίας.

²⁰⁷ Το ίδιο, σελ.78.

²⁰⁸ Το ίδιο, σελ.97.

²⁰⁹ Το ίδιο, σελ.98.

²¹⁰ Το ίδιο, σελ.102.

²¹¹ Το ίδιο, σελ.99.

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ: 5	ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 4	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΧΑΜΗΛΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ:1	ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ:3
ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ:6	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:1	ΑΠΑΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ:1	ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ,ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΥΠΕΚΑ,ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ:6
			ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΤΑΞΗ ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟΥ:0

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Στην εφημερίδα «Αυγή», όπως και στην «Καθημερινή», κυριαρχεί στο σύνολο των δημοσιευμάτων ο κωδικός περί **ορθότητας** και συγκεκριμένα η υπο-κατηγορία περί διαδικαστικής δικαιοσύνης. Ακολουθεί ο κωδικός σχετικά με την εμπλοκή στην υπόθεση κρατικών υπαλλήλων που αναφέρεται εξίσου συχνά με την διαδικαστική δικαιοσύνη, δίνοντας έτσι την ίδια βαρύτητα και στις δύο κατηγορίες. Ειδοποιός διαφορά με τις εφημερίδες που προηγήθηκαν αποτελεί η αναφορά της «Αυγής» στον κωδικό περί **ηθικής** και στις θέσεις εργασίας που προσφέρει η εταιρεία πετρελαιοειδών.

Στο δημοσίευμα **«Συνελήφθησαν ο Γ.Σ. της Ε. και άλλα 15 άτομα για λαθρεμπόριο καυσίμων»** παρουσιάζεται αναλυτικά ο τρόπος δράσης του κυκλώματος (κυρίως στις υποενότητες με τίτλο «Πώς γινόταν το κόλπο», «Το κόλπο μέσα στο κόλπο» και «Πώς γλίτωναν από τους ελέγχους». Στο ίδιο άρθρο, όπως και σε εκείνο με τίτλο **«Πάρτι διαφθοράς»**, σημειώνονται το ακριβές ποσό της φοροδιαφυγής το οποίο εκτιμάται περίπου στα 3,5 εκατομμύρια ευρώ. Αφού έχει προηγηθεί αυτή η

διαπίστωση, ίσως σκόπιμα ακολουθεί το απόσπασμα «...και παρά το ότι την τελευταία διετία τα ελληνικά νοικοκυριά παγώνουν και άνθρωποι καίγονται ή πνίγονται από μαγκάλια και αιθαλομίχλη μετά την αύξηση του φόρου του πετρελαίου θέρμανσης με το πρόσχημα της πάταξης του λαθρεμπορίου καυσίμου». Πρόκειται για ένα έντονα συναισθηματικά φορτισμένο απόσπασμα, που πέρα από το **άδικο/παράνομο** των πεπραγμένων, καταδεικνύει και ένα **ηθικό** στοιχείο το οποίο εκλείπει, εντείνοντας την ανάγκη για δικαίωση. Το γεγονός πως κάποιοι πλούτιζαν με την πώληση του αφορολόγητου ναυτιλιακού καυσίμου, που είχαν παράνομα παρακρατήσει, ως πετρέλαιο κίνησης, την ίδια ώρα που κάποιοι έχαναν ακόμα και την ζωή τους χρησιμοποιώντας οικονομικότερες πηγές θέρμανσης, καταπατά την βασικότερη αξία και το μέγιστο δικαίωμα της ζωής. Για την εξισορρόπηση των συναισθημάτων που δημιουργήθηκαν εξαιτίας της ευρείας φοροδιαφυγής και ως αντίμετρο αυτής, στο τέλος του άρθρου αναφέρεται η ανακοίνωση της εταιρείας πετρελαιοειδών η οποία τονίζει τις θέσεις εργασίας που προσφέρει. Σε αυτό το σημείο έχουμε να κάνουμε με δύο έννομα αγαθά τα οποία προβλέπονται και στο ισχύον Σύνταγμα της Ελλάδας. Αφενός γίνεται αναφορά στο δικαίωμα για εργασία²¹² (όπως αναφέρθηκε παραπάνω) όλων των εμπλεκόμενων, αφετέρου προβάλλεται το ύψιστο δικαίωμα του ανθρώπου, αυτό της ζωής²¹³. Δημιουργείται μια αντίθεση σε ένα κοινωνικό δικαίωμα (εργασία) και σε ένα ατομικό (ζωή) το οποίο αναγκάζει έμμεσα τον αναγνώστη να επιλέξει πιο θεωρείται σημαντικότερο. Προκύπτει, λοιπόν, ξανά το ζήτημα της **ηθικής** αφού μιλάμε για ένα αξιακό σύστημα κατά το οποίο η ζωή το τοποθετείται στην κορυφή από την εφημερίδα «Αυγή».

Η θεματική ενότητα **ηθική** εμφανίζεται και με έναν ακόμα κωδικό ο οποίος αφορά εξολοκλήρου τους εμπλεκόμενους. Μία ακόμα αναφορά αυτού του κωδικού έχει προηγηθεί σε δημοσίευμα της εφημερίδας «Καθημερινής», με έναν τόνο απλό και χωρίς σχολιασμούς. Ωστόσο, δεν ισχύει το ίδιο στην «Αυγή». Στο κείμενο που ακολουθεί με τίτλο «*Το κόλπο μέσα στο κόλπο*», γράφεται «*Μέσα στο κόλπο όμως η αστυνομία εντόπισε ένα ακόμα κόλπο, το κόλπο των “μικρών” του κυκλώματος.*

²¹² Βλ. Υποσημείωση 183, σελ.62 παρούσας εργασίας.

²¹³ Στο Σύνταγμα του 1927 προστατεύεται η ζωή και η ελευθερία όλων όσων βρίσκονται εντός των ορίων της ελληνικής Επικράτειας σε απόλυτο βαθμό και ανεξαρτήτως «εθνικότητας, θρησκείας και γλώσσας» (άρθρο. 7). Τα παραπάνω παύουν να ισχύουν μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει το διεθνές δίκαιο. Αυτούσια παραμένει η προαναφερθείσα διάταξη και στο Σύνταγμα του 1952, όπως προβλέπεται στο άρθρο 13. Στο Σύνταγμα του 1975, και όπως αυτό αναθεωρήθηκε το 1986, 2001 και 2008, στο άρθρο 5, §2, εκτός από τη ζωή και την ελευθερία, προστατεύεται και η τιμή καθενός που βρίσκεται στην ελληνική Επικράτεια, ανεξαρτήτως εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων.

Συγκεκριμένα, κάποιοι από τους οδηγούς των βυτιοφόρων κατά την επιστροφή του παράνομα παρακρατηθέντος ναυτιλιακού καυσίμου δεν το επέστρεφαν στο σύνολό του, αλλά παρακρατούσαν και για τους ίδιους μεγάλες ποσότητες, τις οποίες μετά διέθεταν με χαμηλότερη τιμή σε συγκεκριμένους πρατηριούχους, αποκομίζοντας έτσι μεγάλα χρηματικά ποσά που πήγαιναν στο “προσωπικό τους ταμείο”». ²¹⁴ Η δράση αυτή των εμπλεκομένων καθίσταται ιδιαίτερα **ανήθικη**. Η παρακράτηση καυσίμων κατά των ανεφοδιασμό των πλοίων εκτός από παράνομη, είναι και ανήθικη όπως εξηγήθηκε παραπάνω. Από τα δημοσιεύματα του Τύπου προκύπτει η θέση πως είναι ιδιαίτερα προκλητικό κάποιοι να πλουτίζουν την ίδια ώρα που κάποιοι άλλοι δεν έχουν ούτε να απαραίτητα για να επιβιώσουν. Το γεγονός πως μέσα στην όλη απάτη οι οδηγοί των βυτιοφόρων διέπρατταν ακόμα μία απάτη προς ίδιον όφελος (ή αλλιώς «το κόλπο μέσα στο κόλπο») αφήνει να εννοηθεί την παντελή έλλειψη αξιών των ατόμων αυτών. Πέρα από την κατά παραγγελία απάτη, προφανώς με το αζημίωτο, τα πρόσωπα αυτά έκλεβαν ακόμα και εκείνον για τον οποίο διέπρατταν την αρχική απάτη.

2.5.4 Η «ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ»

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ:5	ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ: 11	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΧΑΜΗΛΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ:1	ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ:5
ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ: 20	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:0	ΑΠΑΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ:1	ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ,ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΥΠΕΚΑ,ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ: 11

²¹⁴ «Συνελήφθησαν ο Γ.Σ. της Ε. και άλλα 15 άτομα για λαθρεμπόριο καυσίμων», στην εφημερίδα «Αυγή»20/02/2014.

			ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΠΑΤΑΞΗ ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟΥ:5
--	--	--	---

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Όμοια με την εφημερίδα «Ριζοσπάστης», και στην περίπτωση της «Εφημερίδας των Συντακτών» ο κωδικός του ορθού κατέχει τον μεγαλύτερο αριθμό αναφορών. Η κατηγορία που υπερτερεί αριθμητικά είναι εκείνη που σχετίζεται με την **διαδικαστική δικαιοσύνη** και την συναντάμε 20 φορές στα άρθρα. Ακολουθεί η θεματική ενότητα **ισότητα** και ο κωδικός που αναφέρεται στους επίορκους κρατικούς υπαλλήλους και το ποινικό μητρώο των εμπλεκομένων. Σχετικά με την θεματική ενότητα **«κοινωνικό συμφέρον»**, ο κωδικός που ξεχωρίζει σχετίζεται με τη φοροδιαφυγή που έχει τελεστεί, με έντεκα αναφορές. Όμοια με την εφημερίδα «Αυγή» εκτός από την οικονομική ζημία θίγεται και το **ηθικό στοιχείο** της υπόθεσης. Η «Εφημερίδα των Συντακτών» είναι η μόνη συγκριτικά με τις υπόλοιπες εφημερίδες του «δείγματος» που κάνει ευρεία αναφορά στον **αθέμιτο ανταγωνισμό** που δημιουργείται από το λαθρεμπόριο και τις **ενέργειες για την πάταξη** αυτού.

Για πρώτη φορά παρουσιάζονται αναλυτικά τα νομικά «μπλεξίματα» του ιδρυτή και μεγαλομέτοχου της εταιρείας Ε., πατέρα του νυν ιδιοκτήτη της εταιρείας που κατηγορείται για την υπόθεση. Η κατάληξη ήταν η απαλλαγή των κατηγορουμένων με βούλευμα παρά την ζημία από τους διαφυγόντες δασμούς. Στη συνέχεια του άρθρου με τίτλο **«Λαθρεμπόριο άνευ ενόχων!»** γίνεται αναφορά σε άλλες υποθέσεις λαθρεμπορίας, οι δίκες των οποίων αναβάλλονται με αποτέλεσμα ακόμα και την παραγραφή τους εξαιτίας «περίεργων καταστάσεων» (λ.χ. από ασθένειες κατηγορουμένων και παραιτήσεις συνηγόρων έως και τραυματισμούς βασικών μαρτύρων). Τα παραπάνω γεννούν ένα αίσθημα ατιμωρησίας το οποίο καλλιεργείται εδώ και χρόνια. Ο διαδικασία απόδοσης δικαιοσύνης, σύμφωνα με τον Τύπο, μερικές φορές εμποδίζεται από όχι και τόσο «τυχαία» γεγονότα. Δευτερευόντως, προκύπτει και ένα ηθικό **στοιχείο**. Η ατιμωρησία ενόχων, εκτός από **λάθος**, αντιβαίνει και την **ισονομία**, η οποία προβλέπει την ίση εφαρμογή των νόμων. Επιπρόσθετα, οι αναβολές στην εκδίκαση τέτοιου είδους υποθέσεων εξαιτίας τραυματισμών βασικών προσώπων αφήνει υπόνοιες πως δεν ήταν τυχαίοι αλλά ότι κάποιοι ευθύνονται για αυτούς. Στην

περίπτωση που ισχύει η παραπάνω υπόθεση, καθίσταται ανήθικο να πλήττεται η σωματική ακεραιότητα κάποιου, με κίνητρο το οικονομικό όφελος, για την αποφυγή τιμωρίας προσώπων που είναι **ορθό** να τιμωρηθούν.

Η παρούσα κυβέρνηση σημειώνει πως «...δεν κοιτάζει ποιος είναι, πόσα έχει, τι ρόλο παίζει...» θέλοντας να επιδείξει το ακριβοδίκαιο των πράξεών της και να εξομαλύνει το αίσθημα αδικίας που έχει γεννηθεί από την ατιμωρησία ορισμένων. Ωστόσο, στη συνέχεια του ίδιου άρθρου αποδεικνύεται πως παρά το υψηλό κόστος που προκύπτει εξαιτίας των μη καταβληθέντων δασμών, δεν έχουν ολοκληρωθεί οι προσπάθειες για τον έλεγχο της κίνησης των καυσίμων μέσω του συστημάτων εισροών-εκροών. Η «Εφημερίδα των Συντακτών» είναι η μόνη που αναφέρεται στην έλλειψη πολιτικής πρωτοβουλίας για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου συνολικά πέντε φορές. Συγκεκριμένα, ο αρθρογράφος σημειώνει: *«...τα συναρμόδια υπουργεία αφήνουν τους λαθρέμπορους να ξεσαλώνουν, ενώ ταυτόχρονα... ποινικοποιούν τη χρήση των τζακιών και της ξυλόσομπας»*. Μέσω της αντίθεση αυτής διαφαίνεται μια **ηθική αξιολόγηση** των πεπραγμένων της πολιτικής ηγεσίας. Φαίνεται να αδρανούν στην εφαρμογή του συστήματος εισροών-εκροών, παρά τη ζημία που επιφέρει το λαθρεμπόριο στην οικονομία της κοινωνίας πλήττοντας το συμφέρον της. Ως αίτιο της καθυστέρησης παρουσιάζεται το οικονομικό όφελος των εμπλεκομένων που συνήθως είναι άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται ήδη από μία οικονομική επιφάνεια. Η στάση αυτή φανερώνει πρωτίστως την μεροληπτική στάση της νομοθετικής εξουσίας ακυρώνοντας τα περί **ισότητας** μεταξύ των πολιτών. Το κέρδος λίγων (αλλά ισχυρών) υπερτερεί προς το κοινωνικό συμφέρον στην αξιολογική κρίση της πολιτικής ηγεσίας. Το δεύτερο ανήθικο στοιχείο είναι η ποινικοποίηση πρακτικών που ακολουθούν άτομα χαμηλών κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων. Εκτός από την εσκεμμένη εξυπηρέτηση των οικονομικών συμφερόντων ατόμων που ανήκουν στην «ελίτ», κάτι που έχει αντίκτυπο στα κρατικά ταμεία, επιπλέον βάλλουν τα κατώτερα οικονομικά στρώματα. Η οικονομική κρίση η οποία διανύει η χώρα μας, σε συνδυασμό με την υπερφορολόγησης ως αντίμετρο εύρεσης χρημάτων για την πλήρωση της «τρύπας» που έχει δημιουργηθεί στο κρατικό ταμείο (και από το λαθρεμπόριο), ανάγκασαν τους οικονομικά ευάλωτους να στραφούν σε εναλλακτικές μορφές θέρμανσης που ποινικοποιήθηκαν για τους κινδύνους που ενέχουν για το περιβάλλον.

Όμοια, και στο άρθρο **«Σπάει το κύκλωμα του λαθρεμπορίου καυσίμων»** γίνεται αναφορά στους διαφυγόντες δασμούς. Από τον τίτλο κιόλας διακρίνεται η προσπάθεια των αρχών για τον εντοπισμό και τιμωρία των εμπλεκομένων, ωστόσο

όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο δημοσίευμα, η συγκεκριμένη υπόθεση αποτελεί την κορυφή του παγόβουνου. Το τελευταίο άρθρο κάνει λόγο για τις προφυλακίσεις και τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν, παρότι ο συνήγορος υπεράσπισης υποστηρίζει ότι το κατηγορητήριο είναι ατελή. Στο σύνολο των δημοσιευμάτων γίνεται αναφορά στα εμπλεκόμενα πρόσωπα και τις ιδιότητες αυτών (επαγγελματική θέση, ποινικό μητρώο). Ίσως η εμμονή της συγκεκριμένης εφημερίδας στην έλλειψη πολιτικών ενεργειών για τον περιορισμό της παράνομης διακίνησης καυσίμων δημιουργεί την ανάγκη για ικανοποίηση του περί δικαίου αίσθηματος και της **ισότητας** μεταξύ των πολιτών μέσω της δίκαιης τιμωρίας των εμπλεκομένων.

2.5.5 Η «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ»

Σημασιολογικοί Κώδικες: Ποσοτική αποτύπωση

ΟΡΘΟ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	ΗΘΙΚΗ	ΙΣΟΤΗΤΑ
ΑΠΑΤΗ:5	ΔΙΑΦΥΓΟΝΤΕΣ ΔΑΣΜΟΙ:1	ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΧΑΜΗΛΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ:1	ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ:2
ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ: 15	ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:1	ΑΠΑΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΤΗ:2	ΕΠΙΟΡΚΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΙ,ΚΡΑΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΤΕΛΩΝΕΙΟΥ,ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΥΠΕΚΑ,ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ:6
			ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΠΑΤΑΞΗ ΛΑΘΡΕΜΠΟΡΙΟΥ:1

Σχολιασμός Θεματικής Ανάλυσης

Βασικό στοιχείο για το κοινό περί δικαίου αίσθημα, όπως παρουσιάζεται στην «Ελευθεροτυπία» καθίσταται το «*ορθώς πράττειν*». Η κατηγορία απάτη είναι εκείνη που αναφέρεται με μεγαλύτερη συχνότητα. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται η

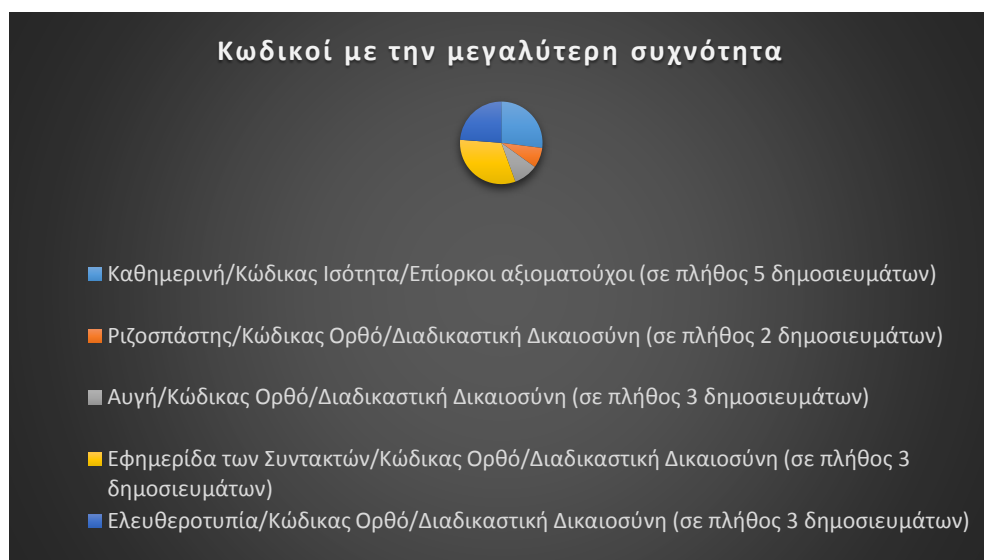
διαδικαστική δικαιοσύνη. Όπως στην «Αυγή», έτσι και στην «Εφημερίδα των Συντακτών» τοποθετείται η **ηθική** διάσταση της υπόθεσης. Τέλος, για δεύτερη φορά στο σύνολο των δημοσιευμάτων αναφέρονται οι **θέσεις εργασίας** ως μέρος της επίτευξης του **κοινωνικού συμφέροντος**.

Στις εφημερίδες «Καθημερινή», «Αυγή» και «Ελευθεροτυπία» η υπόθεση λαθρεμπορίας μέσω τακτικών εξαπάτησης καταδικάζεται από όλους συνολικά και ζητείται η τιμωρία των υπεύθυνων. Παρά το γεγονός πως η εταιρεία απασχολεί πάνω από 150 εργαζομένους και καταβάλλει φόρους, τέλη και εισφορές όπως δήλωσαν οι δικηγόροι του προέδρου της επιχείρησης (**«Στον Ατρόμητο μένουν ψύχραιμοι μετά τη σύλληψη Σ.»**), οι διαφυγόντες δασμοί και οι παράνομες πράξεις των εμπλεκόμενων πρέπει να τιμωρηθούν. Όπως αναφέρεται στο άρθρο **«Βάφτιζαν θέρμανσης το ναυτιλιακό πετρέλαιο»**, **«Οι αρμόδιες αρχές εκτιμούν ότι το μέγεθος της εγκληματικής δραστηριότητας της οργάνωσης είναι πολύ μεγαλύτερο και στο πλαίσιο αυτό συνεχίζονται οι έρευνες προκειμένου να διερευνηθεί όλο το εύρος της λαθρεμπορίας καυσίμων και απάτης εις βάρος ναυτιλιακών εταιρειών»**. Η άποψη αυτή περί τιμωρίας ενισχύεται από την αρχή κιάλας του δημοσιεύματος, όπου με μια φράση κλειδί γίνεται επίκληση στο συναίσθημα του αναγνώστη, εντείνοντας τα αισθήματα οργής και την ανάγκη για τιμωρία. Συγκεκριμένα, αναφέρεται: **«Τη στιγμή που τα δύο τρίτα των πολιτών κυκλοφορούσαν με μπουφάν στα σπίτια τους, επειδή δεν μπορούσαν να αγοράσουν πετρέλαιο θέρμανσης, μετά την εξίσωση της τιμής του με εκείνο της κίνησης με το πρόσχημα 'της πάταξης του λαθρεμπορίου καυσίμων'»**, σημειώνεται πέρα από το παράνομο των πεπραγμένων και η έλλειψη αξιών που το συνοδεύει. Παράνομο και **μη ορθό** γιατί παραβαίνουν το θετικό δίκαιο. **Ανήθικο** γιατί την ίδια ώρα που κάποιοι πλουτίζουν, κάποιοι άλλοι προσπαθούν να επιβιώσουν αξιοπρεπώς. Με διαφορετική διατύπωση, οι εμπλεκόμενοι στο ατομικό αξιακό τους σύστημα έχουν τοποθετήσει το κέρδος, πλουτίζοντας εις βάρος άλλων που δεν έχουν ούτε την οικονομική δυνατότητα για θέρμανση, μια θέση που συναντήσαμε ξανά και στην εφημερίδα «Αυγή».

Μικρή αναφορά πραγματοποιείται για τους κρατικούς υπαλλήλους που έδρασαν χρησιμοποιώντας την επαγγελματική τους θέση, όπως και στην εφημερίδα «Καθημερινή». Έχουν θέσει το οικονομικό όφελος ως την ύψιστη αξία με αποτέλεσμα να καταπατούν την επαγγελματική τους δεοντολογία για να προβούν σε παράνομες πράξεις. Στο επόμενο δημοσίευμα αναφέρονται αναλυτικά οι αποφάσεις. Πιθανώς αυτή η λεπτομερής περιγραφή για τις προφυλακίσεις και τα περιοριστικά μέτρα να πραγματοποιείται, όπως και σε όλες τις εφημερίδες, για την ικανοποίηση του

αισθήματος δικαίου, κυρίως λόγω της ιδιότητας των κατηγορουμένων. Οι κρατικοί υπάλληλοι όπως και ο πρόεδρος της εταιρείας προφυλακίστηκαν ωστόσο ερευνηθεί εις βάθος η υπόθεση, γεγονός που αποδεικνύει την προσπάθεια απόδοσης δικαιοσύνης ανεξαρτήτως ιδιότητας, όπως θα ήταν **ορθό** να γίνει μετά την τέλεση οποιασδήποτε παράνομης πράξης.

Τα συμπεράσματα για την δεύτερη υπόθεση λαθρεμπορίας καθίστανται περισσότερο εμφανή. Οι τέσσερις από τις πέντε εφημερίδες που αποτέλεσαν το σώμα ανάλυσης αναφέρονται κυρίως στην **διαδικαστική δικαιοσύνη**. Φαίνεται να αναδύεται η πτυχή του κοινού περί δικαίου αισθήματος που σχετίζεται με το «**ορθώς πράττειν**», όπως αυτό έχει οριστεί παραπάνω. Αναδεικνύεται ο άδικος και παράνομος χαρακτήρας της πράξης και η ανάγκη **απόδοσης δικαιοσύνης** για τις παράνομες πράξεις που τελέστηκαν μέσω μιας **ορθής και αμερόληπτης διαδικασίας**. Στις εφημερίδες «Ριζοσπάστης», «Αυγή», «Εφημερίδα των Συντακτών» και «Ελευθεροτυπία» υπερτερεί αριθμητικά η κατηγορία του ορθού, αυτή την φορά με τον κωδικό σχετικά με την ανάγκη απόδοσης δικαιοσύνης πριν την παραγραφή της υπόθεσης. Θεωρείται ιδανικό να υπάρξει τιμωρία πριν την παραγραφή των υποθέσεων, κάτι το οποίο θα εκλαμβάνονταν ως ατιμωρησία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η έρευνά μας σε δημοσιεύματα του Τύπου αναφορικά με δύο ενδεικτικές περιπτώσεις λαθρεμπορίας κατάδειξε συνοπτικά τα εξής:

Σχετικά με την υπόθεση λαθρεμπορίας τσιγάρων το ενδιαφέρον μονοπώλησε το πρόστιμο το οποίο επιβλήθηκε στην καπνοβιομηχανία και οι επιπτώσεις που θα επέφερε. Σαφώς, με το πρόστιμο θα καλυπτόταν εν μέρει το κενό που είχε δημιουργηθεί στο ταμείο του κράτους από τους διαφυγόντες δασμούς, ωστόσο θα δημιουργούσε νέα προβλήματα. Δεν θα υπήρξε μεγιστοποίηση των εσόδων προς όφελος του **κοινωνικού συμφέροντος** αλλά μάλλον το αντίθετο. Τόσο τα περιοριστικά μέτρα που της επιβλήθηκαν, όσο και το ίδιο το πρόστιμο θα την οδηγούσε στην πτώχευση, η οποία ο συνεπάγεται απώλεια οικονομικών εισφορών και θέσεων εργασίας. Στα δημοσιεύματα του Τύπου διαπιστώθηκε πως το αίσθημα δικαίου φαίνεται να υπαναχωρεί μπροστά στον **οικονομικό παράγοντα**. Με διαφορετική διατύπωση, πως είναι σημαντικότερη η διασφάλιση των εργασιακών θέσεων, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που διανύει η Ελλάδα, από την τιμωρία των δραστών. ωστόσο, διαπιστώνεται πως το κοινό περί δικαίου αίσθημα κατευθύνεται σημαντικά από ένα σύνολο αξιών. Όπως προκύπτει από τον Τύπο υπεισέρχεται το **ηθικό** στοιχείο. Το γεγονός πως το πρόστιμο ενδέχεται να επηρεάσει άτομα που ουδεμία σχέση είχαν με την παράνομη δραστηριότητα που τελέστηκε χαρακτηρίζεται ως άδικο. Η επιβολή του προστίμου θα οδηγούσε στην απώλεια ενός συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος. Η τιμωρία των δραστών θα λειτουργούσε και ως «τιμωρία» των εργαζομένων για κάτι για το οποίο δεν ευθύνονται. Από τα δημοσιεύματα του Τύπου φαίνεται πως η επιβολή προστίμου σε εταιρείες δεν θεωρείται ωφέλιμη.

Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο που διαπιστώθηκε αφορά την θεματική ενότητα της **ισότητας** και τον κωδικό «φωτογραφική διάταξη». Παρά τον άδικο χαρακτήρα που θα είχε η απώλεια θέσεων εργασίας από το επιβληθέν πρόστιμο, όλα τα δημοσιεύματα, πλην της εφημερίδας «Αυγής», τάχθηκαν κατά της παρέμβασης της νομοθετικής στην δικαστική εξουσία. Μια τέτοια πρακτική θα ήταν παράτυπη, **μη ορθή, άδικη** αφού αντιβαίνει τα περί ισότητας μεταξύ των πολιτών. Σύμφωνα με την **κοινωνική ισότητα** οι νόμοι και οι ποινές που προβλέπονται ισχύουν το ίδιο για όλους. Θεωρείται άδικο να μην εφαρμοστεί ο νόμος σε ένα πρόσωπο ανώτερης κοινωνικο-οικονομικής τάξης και αντ' αυτού να υπάρξει μια νέα νομοθετική διάταξη που ουσιαστικά θα τον απαλλάσσει από την όποια τιμωρία. Επιπλέον, μια παρέμβαση φιλικά προσκείμενη στα συμφέροντα της «ελίτ» αντικατοπτρίζει και μια πολιτική ηγεσία η οποία κρίνει (αξιολογικά) τα συμφέροντα των λίγων και ισχυρών πιο σημαντικά από την ισονομία.

Αδίκη θεωρείται όμως και η μη εφαρμογή διατάξεων προς όφελος των εμπλεκομένων. Λόγου χάρη, ο Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας προβλέπει της πίστωση φόρου ώστε η καπνοβιομηχανία να διανείμει τα προϊόντα της, κάτι το οποίο δεν έγινε δεκτό από το Εφετείο. Και σε αυτή την περίπτωση υπάρχει καταστρατήγηση της **ισότητας**, όχι υπέρ αλλά κατά ενός οικονομικά ισχυρού προσώπου.

Στην δεύτερη υπόθεση, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην θεματική ενότητα της ηθικής. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η εργασία συνιστά δικαίωμα το οποίο προστατεύεται και από το Σύνταγμα. Αρκεί κατά την τέλεση των επαγγελματικών υποχρεώσεων να μην βλάπτονται άλλα έννομα αγαθά. Με αφορμή την επαγγελματική δραστηριότητα κάποιοι πλούτιζαν την ίδια ώρα που άτομα χαμηλών οικονομικών στρωμάτων χάνουν ακόμα και την ζωή τους. Η τραγική αυτή κατάληξη ήταν αποτέλεσμα πηγών θέρμανσης που δεν είχαν ως πρώτη ύλη το πετρέλαιο και αποτέλεσαν οικονομικότερες λύσεις. Σύμφωνα με τον Τύπο, πλήττεται ένα ατομικό δικαίωμα επίσης Συνταγματικά κατοχυρωμένο, αυτό της ζωής. Σχηματίζεται, λοιπόν, μια **ηθική αξιολόγηση** ανάμεσα στην προστασία της ανθρώπινης ζωής και την επιδίωξη ενός οικονομικού οφέλους μέσα από το δικαίωμα για εργασία. Από τα δημοσιεύματα του Τύπου προκύπτει πως η ζωή θεωρείται το ύψιστο δικαίωμα και η προστασία της καθίσταται η σημαντικότερη αξία. Παρόμοια, σε άλλο δημοσίευμα συναντάμε ξανά την θεματική ενότητα της **ηθικής**. Αυτή τη φορά γίνεται αναφορά στην ποινικοποίηση της χρήσης πηγών θέρμανσης που βασίζονται στην καύση ξύλων, την ίδια ώρα που δεν υπάρχει καμία άλλη πολιτειακή ενέργεια προκειμένου να περιοριστεί το λαθρεμπόριο. Προκύπτει, μια νομοθετική δράση η οποία στρέφεται ενάντια στα άτομα που επιλέγουν οικονομικότερες μορφές θέρμανσης ενώ θα ήταν πιο **ορθό**, να επικεντρωθούν στην μείωση του λαθρεμπορίου. Το παραπάνω, καταρρίπτει την έννοια της **κοινωνικής ισότητας** μεταξύ των πολιτών. Μέσα από την αδράνεια των πολιτειακών οργάνων ευνοείται η τέλεση του λαθρεμπορίου, η οποία επιφέρει κέρδη στα ταμεία κάποιων την ίδια ώρα που το κράτος ζημιώνεται. Η πρακτική της πολιτικής ηγεσίας εκτός από άνιση, καθίσταται και ανήθικη.

Στο σύνολο των δημοσιευμάτων όλων των εφημερίδων υπήρξε αναφορά στα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν στους κατηγορούμενους και τις προφυλακίσεις που διατάχθηκαν. Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως ο Τύπος τονίζει την εμπιστοσύνη που έχει το κοινό στη Δικαιοσύνη. Σύμφωνα και με την βιβλιογραφική έρευνα, οι πολίτες έχουν την πεποίθηση άνισης μεταχείρισης των δραστών από τα Ελληνικά Δικαστήρια ανάλογα με το οικονομικό τους υπόβαθρο. Ακόμα, προσδίδουν ένα ταξικό στοιχείο

στην λειτουργία τους ενώ αφήνουν υπόνοιες ακόμα και για διαπλοκή, εφόσον πιστεύουν πως οι Δικαστές δέχονται επιρροές και ενδίδουν σε πιέσεις πολιτικών προσώπων²¹⁵. Παρόλα αυτά στρέφονται σε αυτή όταν νιώθουν αδικημένοι, σέβονται τις αποφάσεις της και γενικότερα διακρίνεται η ύπαρξη νομιμοποίησης του τυπικού συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.²¹⁶

Η δεύτερη θεματική ενότητα που κυριάρχησε στα δημοσιεύματα αφορούσε την **ισότητα** και την σχέση της με το οικονομικό γίνεσθαι. Το λαθρεμπόριο, εκτός από την ζημία που επιφέρει άμεσα στο κοινωνικό συμφέρον (εξαιτίας των δασμών που δεν καταβάλλονται), έχει και έμμεσες συνέπειες. Στην υπόθεση λαθρεμπορίας καυσίμων, τα «*συνεργαζόμενα*» πρατήρια που προμηθεύονταν το παράνομα παρακρατηθέν καύσιμο, το αγόραζαν σε χαμηλότερες τιμές με αποτέλεσμα να το πωλούν και πιο φθηνά σε σύγκριση με τα λοιπά πρατήρια, προσελκύοντας όπως είναι φυσικό περισσότερους πελάτες. Δημιουργείται, λοιπόν, ένας αθέμιτος ανταγωνισμός που θα οδηγούσε σταδιακά στο κλείσιμο των γειτονικών πρατηρίων. Προκύπτει μια ανισότητα ευκαιριών ως προς τον τρόπο επίτευξης του στόχου, που σε μια επαγγελματική ενασχόληση δεν είναι άλλος από την επίτευξη όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κέρδους. Η ανισότητα αυτή συνοδεύεται και από μια ανηθικότητα, εφόσον κάποιος επιχειρεί με παράνομες πρακτικές να καταφέρει το ίδιο που επιδιώκουν και οι συνάδελφοί του.

Από την ιστορική αναδρομή του Φυσικού Δικαίου που πραγματοποιήθηκε στο κεφάλαιο ένα, προέκυψε πως οι τρεις βασικές πτυχές του αισθήματος δικαίου σχετίζονται με το «*ορθώς πράττειν*», το σωστό, το δίκαιο, αυτό που ενδείκνυται να γίνει. Η επόμενη έννοια αφορά το **κοινωνικό συμφέρον** που ταυτίζεται με το αντικειμενικό όφελος των πολιτών. Η τρίτη κατά σειρά έννοια είναι εκείνη της **ηθικής**, ως ένα σύνολο αξιών το οποίο ενστερνίζεται μια κοινωνία. Κατά τον Τύπο προωθείται μια αντίληψη περί το δίκαιο κατά την οποία εκείνο που έχει μεγαλύτερη βαρύτητα είναι η τέλεση του **ορθού**. Εφόσον τελέστηκε μια παράνομη πράξη, αυτό που πρέπει να γίνει είναι να υπάρξει και τιμωρία. Μια τιμωρία όμως, κατάλληλη που να μην έχει αντίκτυπο σε πρόσωπα που ουδεμία εμπλοκή είχαν. Μια τιμωρία που θα στρέφεται στους πραγματικά υπαίτιους, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης, ανάλογα με το ποινικό μητρώο των δραστών και θα έχει ως θεμέλιο λίθο την **ισότητα** μεταξύ των πολιτών.

²¹⁵ Τσίγκανου, Ι., «Τυπικός κοινωνικός έλεγχος στην Ελλάδα της κρίσης: Ζητήματα νομιμότητας και νομιμοποίησης», στο «Το πολιτικό πορτραίτο της Ελλάδας: Κρίση και η αποδόμηση του πολιτικού», σελ.98.

²¹⁶ Το ίδιο, σελ.102.

Παρατηρήθηκε πως το δεύτερο σε σειρά στοιχείο με μεγαλύτερη αναφορά ήταν εκείνο του **κοινωνικού συμφέροντος**. Εξαιτίας της κοινωνικο-οικονομικής κρίσης που διανύει η χώρα τα τελευταία χρόνια, φαίνεται το αίσθημα δικαίου να υπαναχωρεί μπροστά στον οικονομικό παράγοντα, ωστόσο η βαθύτερη αιτία αποδίδεται σε λόγους που σχετίζονται με την **ηθική**. Με άλλα λόγια, διαπιστώθηκε μια τάση κατά την οποία φαίνεται τελικά πως ανάμεσα στην τιμωρία ή την εξασφάλιση θέσεων εργασίας, επιδιώκεται το δεύτερο. Η εξήγηση αυτού δεν αποδίδεται καθαρά σε οικονομικούς όρους. Παρεμβαίνει μια αξιολογική κρίση κατά την οποία θεωρείται ανήθικο η τιμωρία να έχει αντίκτυπο στους εργαζομένους που δεν είχαν καμιά εμπλοκή στην υπόθεση. Σχετικά με την **ηθική**, οι κώδικες με τους οποίους εκφέρεται, αναφέρονται λιγότερο συχνά στο σύνολο των άρθρων και των δύο υποθέσεων. Ωστόσο, διατρέχει σχεδόν όλους τους κώδικες και προκύπτει υπόρρητα, όπως διαπιστώθηκε κατά την ανάλυσή τους. Αυτό επιβεβαιώνει την ύπαρξη ενός αξιακού συστήματος όπου η προστασία της ζωής, της αξιοπρέπειας, της εργασίας και της ισότητας κατέχουν εξέχοντα ρόλο.

Συμπερασματικά, δύναται να διατυπωθεί η άποψη πως για το κοινό, τέτοιου είδους παραβάσεις θεωρούνται πράξεις άξιες τιμωρίας, όχι όμως εγκλήματα. Στο σημείο αυτό να σημειώσουμε πως, όπως έχει αναφέρει και ο Pinatel, για να χαρακτηριστεί μία πράξη ως εγκληματική είναι αναγκαίο να υπάρχουν δύο προϋποθέσεις: α) μία ιστορική προϋπόθεση, μια συμπεριφορά δηλαδή να θεωρείται ως εγκληματική καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του ποινικού δικαίου, όπως προαναφέρθηκε και β) μια ψυχοκοινωνική προϋπόθεση, δηλαδή να θεωρείται ως έγκλημα από την πλειοψηφία των κοινωνιών που συγκροτούν το σύγχρονο κράτος²¹⁷. Με τον όρο έγκλημα συνηθίζεται να νοείται η βαριά εγκληματικότητα, λ.χ. βιασμοί, ανθρωποκτονίες. Αυτό συμβαίνει διότι τα προγράμματα των Μ.Μ.Ε. αναφέρονται σε θέματα βίας ενώ «τελούνται» τέτοιου είδους αδικήματα 1 κάθε 10 λεπτά²¹⁸. Τα παραπάνω γεννούν την ανάγκη για τιμωρία ανεξάρτητα από τις συνέπειες που αυτή θα έχει, εξαιτίας της τιμωρητικής στάσης που έχει δημιουργηθεί στο κοινό από την δραματοποιημένη παρουσίαση κυρίως των βίαιων θεμάτων εγκληματικότητας²¹⁹. Αντίθετα, στην περίπτωση λαθρεμπορίας τσιγάρων κεντρικό ρόλο στα δημοσιεύματα

²¹⁷ Φαρσεδάκης Ιάκωβος, «Στοιχεία εγκληματολογίας», 2005, ό.π., σ. 31.

²¹⁸ 16^ο Συνέδριο εγκληματολογίας της Γαλλίας 1976, στο Ζαραφονίτου, Χ, «Εμπειρική Εγκληματολογία», ό.π., σελ.261.

²¹⁹ Ζαραφονίτου, Χ, «Εμπειρική Εγκληματολογία», ό.π., σελ.261.

είχαν οι εργαζόμενοι και ο αντίκτυπος που θα είχε σε αυτούς η επικύρωση καταβολής του προστίμου.

Από την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου των δημοσιευμάτων του Τύπου, προκύπτει πως η πτυχή του κοινού περί δικαίου αισθήματος που αναδύεται αφορά κατά κύριο λόγο, την *κατηγορία* ανάλυσης του «*ορθώς πράττειν*». Οι παράνομες πράξεις που τελέστηκαν εκλαμβάνονται ως τέτοιες από το κοινό και επί αυτής της βάσης προωθείται και μια αντίληψη τιμωρίας των δραστών για λόγους αποκατάστασης της «παρά το ορθώς πράττειν» συμπεριφοράς, καθώς και για λόγους ισονομίας και ισότητας μεταξύ των πολιτών απέναντι στο νόμο και την εφαρμογή του. Μάλιστα στη περίπτωση όπου η κύρωση – τιμωρία εμφανίζεται ότι περιλαμβάνει και «παράπλευρες συνέπειες», προωθείται μια αντίληψη εξισορρόπησης της *ζημίας* που προέρχεται τόσο από το «μη ορθώς πράττειν» και των συνεπειών της κύρωσης. Με αυτόν τον τρόπο προωθείται μια αντίληψη «συγχώρεσης» της παράνομης πράξης που υπηρετεί το στόχο της διασφάλισης κοινωνικής συναίνεσης. Αυτό το στόχο εξυπηρετούν τα δημοσιεύματα που εξετάστηκαν επιστρατεύοντας και τις *κατηγορίες* ανάλυσης του «κοινωνικού συμφέροντος» και της «ηθικής». Όπως εμφανίζεται στα σχετικά δημοσιεύματα του Τύπου που εξετάστηκαν αναφορικά με δύο ενδεικτικές περιπτώσεις λαθρεμπορίας που επιλέχθηκαν προωθείται η άποψη πως τέτοιου είδους παραβάσεις, σαν αυτές που αναφέραμε, θεωρούνται πράξεις άξιες τιμωρίας, ως παράνομες, όχι όμως και εγκληματικές. Τέλος σημειώνουμε πως η παράμετρος της τρέχουσας οικονομικής κρίσης φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη των όψεων του κοινού περί δικαίου αισθήματος που εντοπίστηκαν από τον ημερήσιο Τύπο στις περιπτώσεις που εξετάστηκαν.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αντωνοπούλου, Μ., «Οι κλασσικοί της κοινωνιολογίας: Κοινωνική Θεωρία και Νεότερη Κοινωνία», Σαββάλας, Αθήνα, 2008.
- Βαθρακοκοίλης, Α., «Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.
- Becker, H., «Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης», μτφρ. Α. Κουτζόγλου-Β.Γ.Ι. Μπουρλιάσκος, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009.
- Βλάχου, Β., «Ιστορική επισκόπηση των εγκληματολογικών θεωριών κατά τον 19^ο αιώνα: Η γένεση της εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012.
- Bloch, Ernst, «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινη αξιοπρέπεια», μτφρ. Θανάσης Γκιούρας, εκδόσεις ΚΨΜ, Αθήνα, 2015.
- Γεωργιάδης Α., «Τι είναι δίκαιο; Η νομική επιστήμη για όλους», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 2018.
- Δασκαλάκης, Η., «Απονομή ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα», ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1983.
- Δασκαλάκης, Η., «Η εγκληματικότητα της κοινωνικής αντίδρασης», Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
- Ζαραφώνιτου, Χ., «Εμπειρική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004.
- Ζαραφώνιτου, Χ., «Τιμωρητικότητα : σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.
- Ζιούβας, Δ., «Τελωνειακά αδικήματα: Εγκληματολογικός φαινότυπος και βασική ποινικοδογματική και ερμηνευτική προσέγγιση του εγκλήματος της λαθρεμπορίας (ά.155 ν. 2960/2001), στο Κουράκης, Ν., & Ζιούβας, Δ., «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II: Ειδικό Μέρος», Τόμος Β΄, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007.
- Ζιούβας, Δ., «Φορολογικά αδικήματα: Νομοθετικοί άξονες, συστηματική θεμελίωση και βασικοί δογματικοί προβληματισμοί του ελληνικού φορολογικού ποινικού δικαίου», στο Κουράκης, Ν., & Ζιούβας, Δ., «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II: Ειδικό Μέρος», Τόμος Β΄, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007.
- Θεολόγη, Β., «Εγκληματικότητα και Μ.Μ.Ε.», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011.
- Καρπούζος, Α., «Αναγέννηση: Μεταμορφώσεις της Σκέψης», Εργαστήριο Σκέψης, Αθήνα, 2014.
- Κασσαμανώλη, Μ., «Φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή σήμερα στη χώρα μας», ΤΕΙ Καβάλας, Καβάλα, 2000.
- Κοτοπούλη, Μ., Πτυχιακή Εργασία «Φύσις και Νόμος στη Διδασκαλία των Σοφιστών και στις Βάκχες του Ευριπίδη», Πάτρα, 2013.

- Κοτρογιάννος, Δ., «Φυσικό δίκαιο και ανθρώπινα δικαιώματα», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 75, 1989.
- Κουράκης, Ν., «Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016.
- Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα : βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου», εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1982.
- Κουράκης, Ν., «Τα οικονομικά εγκλήματα Ι: Βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου, Τόμος Α' Γενικό Μέρος, 3 έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, Κομοτηνή.
- Κυριαζή, Ν., «Η κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών», Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα, 2011.
- Κωνσταντινίδη, Χ., «Τα Μ.Μ.Ε. και η παραγωγή νοήματος. Θεωρητικές προσεγγίσεις και προοπτικές (ΜΕΡΟΣ Α')», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 108(108-109), 2002.
- Λάζος, Γ., «Κριτική Εγκληματολογία», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007.
- Λάζος, Γ., «Το οικονομικό έγκλημα στη σύγχρονη Ελλάδα: Σκληρά δεδομένα και βασικές συντεταγμένες», στο *Ποινική Δικαιοσύνη* 6/2000, Έτος 3, Νομική Βιβλιοθήκη, 655-663.
- Λαμπροπούλου, Έ., «Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: η περίπτωση της βίας και της Εγκληματικότητας», *Ελληνικά Γράμματα*, Αθήνα, 1999.
- Μαυρίδης, Η., «Για την “κατασκευή” της κοινωνικής πραγματικότητας: μεταφαινομενολογικές προοπτικές του κοινωνικού κονστρουξιονισμού», *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 15, 197-228., 2015.
- Mason, J. «Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας», μετάφραση Ελένη Δημητριάδου ; επιστημονική επιμέλεια Νότα Κυριαζή, Πεδίο, Αθήνα, 2011.
- Μίχα, Μ., «Το «φυσικό δίκαιο» στους Σοφιστές και στους Κυνικούς», εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννινα.
- Νικολάτος Μύρωνας, 10^ο Πανελλήνιο Φιλοσοφικό Συνέδριο με θέμα «Νόμος και Ηθική», Λεμεσός, 2015.
- Παπανεοφύτου, Α., «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.
- Πυργιωτάκης, Γ. & Θεοφιλίδης, Χρ. (επιμ.), «Ερευνητική Μεθοδολογία στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαίδευση: Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη», εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα, 2015.
- Ριζάβα, Φ., «Οργανωμένο έγκλημα», Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης-Νομική Σχολή.
- Σουπιώνη, Χ., «Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα και η θέση του Σ.Δ.Ο.Ε», πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος, Μεσολόγγι, 2018.
- Σταμούλη, Ε., «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές», στο Κουράκης, Ν., «Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2016, 1194-1230.
- Τσαφάρας, Κ.: «Το φυσικό και το θετικό δίκαιο ως αλληλοσυμπληρούμενα είδη δικαίου», *Ελληνική Φιλοσοφική επιθεώρηση* 6, 1989.
- Φαρσεδάκης, Ι., «Στοιχεία εγκληματολογίας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005.

- Φελλάς, Κ. & Μπαλούρδος, Δ. (επιμ.), «Κοινωνία και έρευνα: Σύγχρονες ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι» εκδόσεις Παπαζήση, 2015.
- Χάϊδου, Α., «Θετικιστική εγκληματολογία: αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
- Χλούπης, Γ., «Εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος», στο Ποινική Δικαιοσύνη 10/1999, έτος 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 1027-1035.
- Ψυχογιός, Δ., «Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: από τον πηλό στο Δίκτυο», Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτης, 2004.

Ξενόγλωσση

- Barnouw E., Gerbner G., Schramm W., Worth T. L. & Gross L. (Eds.), "International encyclopedia of communication", New York, NY: Oxford University Press, 1989, Vol. 1, pp. 403-407.
- Braithwaite, J., "White collar crime", στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., "White-collar crime; Classic and Contemporary Views", Third Edition, The Free Press, USA, 1995.
- Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., "White-collar crime : classic and contemporary views", Third Edition, The Free Press, USA, 1995.
- Hatzidaki, O., & Goutsos, D., "Greece in Crisis: Combining critical discourse and corpus linguistics perspectives", John Benjamins Publishing Company, 2017.
- Sutherland, E., "Crime and business", στο *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume 217 Issue 1, 1941, 112-118.
- Sutherland E., "White-collar criminality", στο Geis, G., Meir, R. & Salinger, L., "White-collar crime; Classic and Contemporary Views", Third Edition, The Free Press, USA, 1995.
- Jupp, V.R. and Norris, C., 'Traditions in documentary analysis', in M. Hammersley (ed.), *Social Research: Philosophy, Politics and Practice*, Sage, London, 1993

Λεξικά

- Μπαμπινιώτης, Γ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Δεύτερη έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, Αθήνα 2002
- «Φιλοσοφικό –Κοινωνιολογικό Λεξικό», Εκδόσεις Μένανδρος, Αθήνα, 1995.
- «Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας, Ακαδημία Αθηνών, 2014.

Πηγές

- Κουτουφάρης-Μαλανδρινός, Ι., Το Φυσικό Δίκαιο στον Θωμά Ακυνάτη: Μια σύγκριση με τον Αριστοτέλη.
<http://www.academia.edu/2530058/%CE%A4%CE%BF%CF%86%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%98%CF%89%CE%BC%CE%AC%CE%91%CE%BA%CF>

[%85%CE%B9%CE%BD%CE%AC%CF%84%CE%B7 -
%CE%9C%CE%AF%CE%B1 %CF%83%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CF%81%CE%B9%C
F%83%CE%B7 %CE%BC%CE%B5 %CF%84%CE%BF%CE%BD %CE%91%CF%81%CE%
B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%B7 St Thomas Aquinas o
n Natural Law - A comparison with Aristotle](#)

- Λάζος, Γρ., «Από το οικονομικό έγκλημα στο έγκλημα λευκού περιλαιμίου, στο επιχειρηματικό έγκλημα», Σημειώσεις μαθήματος Οικονομική Εγκληματικότητα, 2018.
[http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=title&q=%CE%BF%CE%B9%CE%BA
%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B5%CE%B3
%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF
%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%20&page=1&scope=cid:4&lang=el&pid=iid:5159](#)
- «Σχολείο και ζωή», Μηνιαία Παιδαγωγική Επιθεώρηση, Έτος Μ, Μάρτιος 1992, Τεύχος 3, 126-130.
[https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwj4z4LF
glfeAhVfp4sKHcTSB3EQFjAAegQICRAC&url=http%3A%2F%2Fwww.edc.uoc.gr%2F~vasoik
on%2Fdocs%2F1.%2520%25CE%2597%2520%25CE%25B8%25CE%25B5%25CF%2589%25C
F%2581%25CE%25AF%25CE%25B1%2520%25CF%2584%25CE%25B7%25CF%2582%2520
%25CF%2583%25CF%2585%25CE%25BC%25CE%25B2%25CE%25BF%25CE%25BB%25CE
%25B9%25CE%25BA%25CE%25AE%25CF%2582%2520%25CE%25B1%25CE%25BB%25C
E%25BB%25CE%25B7%25CE%25BB%25CE%25B5%25CF%2580%25CE%25AF%25CE%25
B4%25CF%2581%25CE%25B1%25CF%2583%25CE%25B7%25CF%2582%2520%25CE%25B
3%25CE%25B9%25CE%25B1%2520%25CF%2584%25CE%25B7%25CE%25BD%2520%25C
E%25BA%25CE%25BF%25CE%25B9%25CE%25BD%25CF%2589%25CE%25BD%25CE%25
B9%25CE%25BA%25CE%25BF%25CF%2580%25CE%25BF%25CE%25AF%25CE%25B7%2
5CF%2583%25CE%25B7%2520%25CF%2584%25CE%25BF%25CF%2585%2520%25CE%25
B1%25CF%2584%25CF%258C%25CE%25BC%25CE%25BF%25CF%2585.pdf&usg=AOvVaw
1TPohymnpCyCT0lNXjNFZX](#)
- Χαλλουμής, Κ., «Φύση, άνθρωπος και φυσικό δίκαιο κατά τον Αριστοτέλη», 2012.
[https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7488/7215.pdf](#)